

**ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ ΣΛΑΒΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΑΝΩΤΑΤΗ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΕΜΟΥ**

**ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑ
Διπλωματική Εργασία**

Αποτελεί πρόκληση για την σύγχρονη παγκοσμιοποίηση η πολιτική του Προέδρου Τράμπ «Πρώτα η Αμερική» ;

της Ξανθής Δάσσιου

Επιβλέπων κ. Δημήτριος Κυρκιλής

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 2020

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

«Δηλώνω υπευθύνως ότι όλα τα στοιχεία σε αυτήν την εργασία τα απέκτησα, τα επεξεργάστηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι, όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου».

Ξανθή Δάσσιου

Οι απόψεις που εκφράζονται στην παρούσα διπλωματική εργασία εκφράζουν αποκλειστικά την συγγραφέα.

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

Αφιερώνεται στον πατέρα μου που έφυγε νωρίς και στα δύο όμορφα πλάσματα που μου ομορφαίνουν τη ζωή Πελαγία και Λυδία.

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

<u>ΕΙΣΑΓΩΓΗ</u>	<u>1</u>
ΓΕΝΙΚΑ _____	1
ΣΚΟΠΟΣ _____	7
ΠΡΟΥΠΟΘΕΣΕΙΣ _____	7
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο : ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΞΕΛΙΞΗΣ ΤΗΣ ΙΔΕΑΣ ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗΣ _____	8
1.1 ΓΕΝΙΚΑ _____	8
1.2 Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΤΩΝ ΗΠΑ ΜΕΧΡΙ ΤΗ ΜΕΓΑΛΗ ΥΦΕΣΗ ΤΟΥ 1929-1930 _____	9
1.2.1 ΙΣΤΟΡΙΚΟ _____	9
1.2.2 ΤΑ ΔΕΚΑΤΕΣΣΕΡΑ ΣΗΜΕΙΑ ΤΟΥ ΓΟΥΪΛΣΟΝ _____	14
1.3 Η ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΟΥ ΜΕΣΟΠΟΛΕΜΟΥ ΚΑΙ Η ΜΕΓΑΛΗ ΥΦΕΣΗ _____	16
1.3.1 ΙΣΤΟΡΙΚΟ _____	16
1.4 Η ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ Β΄ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΒΡΕΤΤΟΝ WOODS _____	17
1.5 Η ΜΕΤΑ ΒΡΕΤΤΟΝ WOODS ΕΠΟΧΗ _____	19
1.6 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ _____	22
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ</u>	<u>23</u>
2.1 ΓΕΝΙΚΟΙ ΟΡΟΙ _____	23
ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ _____	23
2.2 ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ _____	24
2.3 ΑΛΛΑΓΕΣ ΠΟΥ ΣΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΑΝ ΤΟΝ 20 ^ο ΚΑΙ ΤΟΝ 21 ^ο ΑΙΩΝΑ _____	26
2.3.1 Η ΠΕΤΡΕΛΑΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΤΟΥ 1973 _____	26
2.3.2 Η ΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΤΕΙΧΟΥΣ ΤΟΥ ΒΕΡΟΛΙΝΟΥ ΚΑΙ ΚΑΤΑΡΡΕΥΣΗ ΤΟΥ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΜΟΥ _____	27
2.3.3 Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΤΟΥ 2008 _____	27
2.3.4 Η ΑΡΑΒΙΚΗ ΑΝΟΙΞΗ _____	28

2.3.5	Η ΠΑΝΔΗΜΙΑ ΤΟΥ COVID-19	28
2.4	ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ	30
2.5	ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ	33
2.5.1	ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ	33
2.5.2	ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ	37
2.5.3	ΤΕΤΑΡΤΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ	39
2.5.4	Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΔΙΚΤΥΟΥ INTERNET	40
2.5.5	ΤΕΧΝΗΤΗ ΝΟΗΜΟΣΥΝΗ (ARTIFICIAL INTELLIGENCE-AI)	44
2.5.6	ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ ΤΟΥ ΕΜΠΟΡΙΟΥ	45
2.5.7	Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ (TRADE RELATED ASPECTS OF INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS-TRIPS)	47
2.5.8	Η ΣΥΜΒΑΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΒΙΟΠΟΙΚΙΛΟΤΗΤΑΣ (THE BIODIVERSITY CONVENTION-CBD)	48
2.5.9	ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ	48
2.5.10	ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ	52
2.5.11	ΠΕΡΙΒΑΝΤΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΙ ΗΘΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ	53
2.5.12	ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ	57
2.5.13	ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ	66
2.6	ΕΠΙΤΕΥΞΗ ΠΡΟΣΔΟΚΙΩΝ ΚΑΙ ΟΙ ΔΥΣΜΕΝΕΙΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗΣ	70
2.7	ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	73
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Η ΕΠΟΧΗ ΤΗΣ ΘΗΤΕΙΑΣ ΤΟΥ ΝΤΟΝΑΛΝΤ ΤΡΑΜΠ		75
3.1	ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ	75
3.2	ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ	77
3.3	ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ	80
3.4	ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ	87
3.5	ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	88
ΕΠΙΜΕΤΡΟ		90

ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ _____ 90

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ _____ **94**

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΓΕΝΙΚΑ

«Σκηνή πας ο κόσμος εστί και παίγνιον· ή μάθε παίζειν ή φέρε τας οδύνας.»

*Παλλαδάς ο Αλεξανδρεύς, 4ος μ.Χ. αιώνας, έλληνας
ποιητής*

Η σημερινή κοινωνία μικρή, ευάλωτη και ανίσχυρη μπροστά στην αλλαγή που επιφέρουν οι νέες ανάγκες των ανθρώπων που ανατράφηκαν και μεγάλωσαν μέσα από μία ψηφιακή οθόνη, ένα παράθυρο στον απέραντο αυτό κόσμο. Οι νέες τεχνολογίες και η αλματώδης αύξηση της επικοινωνίας σε συνδυασμό με την ταυτόχρονη απομάκρυνση από την ασταθή περίοδο του Ψυχρού πολέμου, έχουν αλλάξει άρδην τον τρόπο σκέψης του μοναδικού υπάρχοντος πολιτικού όντος στη γη, του ανθρώπου. Παρόλο που σύμφωνα με τις εξελίξεις στην διεθνείς σχέσεις των πρωταγωνιστών της διεθνής σκηνής, ίσως ο ρεαλισμός του Θουκυδίδη να είναι πιο επίκαιρος από ποτέ.

Στο σημερινό πολυσύνθετο διεθνές περιβάλλον η δημιουργία ενός αποτελεσματικού παγκόσμιου πολιτικού συστήματος βασιζόμενο στη συνεργασία των κρατών και στη δημιουργία διεθνών οργανισμών, φαίνεται πιο απίθανη από ποτέ. Παρόλα αυτά οι εξελίξεις στην παγκόσμια οικονομία τα τελευταία 80 περίπου χρόνια, αντικατοπτρίζουν την αέναη προσπάθεια των κρατών να προσαρμόζονται στις συνεχώς μεταβαλλόμενες συνθήκες και να αναθεωρούν τις διεθνείς οικονομικές τους πολιτικές στα πλαίσια της διεθνής πραγματικότητας με απώτερο στόχο την πρόοδο και την ειρήνη. Οι ανάγκες των κρατών που δημιουργούνται εξαιτίας των απαιτητικών και πολύπλοκων διεθνών οικονομικών συνθηκών καθορίζουν τις διεθνικές οικονομικές πολιτικές τους και έχουν ως στόχο την βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη των χωρών τους αλλά και την ικανοποίηση των κατά καιρούς εσωτερικών πολιτικών σκοπιμοτήτων των εκάστοτε κυβερνήσεων. Ο λαϊκισμός ήταν πάντα προσφιλής μέθοδος και εύκολο τέχνασμα για την ανάδειξη κυβερνήσεων.

Ανατρέχοντας στο παρελθόν αναζητεί κανείς την χρονική στιγμή που οι πολιτικές συνθήκες ωρίμασαν για την αποδοχή της έννοιας της

παγκοσμιοποίησης. Το σημείο ίσως καμπής για όλα τα κράτη αποτέλεσε η λήξη του Β΄ παγκόσμιου πολέμου όπου τα κράτη κουρασμένα και εξουθενωμένα οικονομικά επιδίωξαν οικονομικές πολιτικές και συμμαχίες στις διεθνές περιβάλλον τείνοντας στην κατάργηση των κρατικών περιορισμών και στη δημιουργία συνεργασιών με στόχο την οικονομική ανάπτυξη και συνεπακόλουθα την ευημερία των πολιτών. Εκ των υστέρων διαφαίνεται ότι τα κίνητρα τους σε κάθε περίπτωση κάθε άλλο παρά αλτρουιστικά ήταν, παρ' όλες τις διακηρύξεις περί αλληλεγγύης των κρατών με στόχο το συνολικό καλό. Τα βαθύτερα αίτια των συγκεκριμένων πολιτικών πρέπει να αναζητηθούν στην ουσία της πολιτικής του ρεαλισμού, είτε του δομικού του Waltz είτε του επιθετικού του Mearsheimer. Η γενικότερη δομή του διεθνούς συστήματος κατασκευάστηκε από την επικρατούσα τάξη μετά τον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο με στόχο την διατήρηση του «status quo» και την αποφυγή ενός νέου μεγάλου πολέμου.

Αργότερα κατά την περίοδο του Ψυχρού πολέμου, υπήρξε η έντονη και συνεχής προσπάθεια των ΗΠΑ να προσελκύσει και να δημιουργήσει ένα πλέγμα κρατών-συμμάχων με στόχο την ανάσχεση της επέκτασης της ισχύος τη ΕΣΣΔ. Αυτό το γεγονός από μόνο του σε ένα διπολικό σύστημα, ενίσχυσε την ανάγκη δημιουργίας συνεργασιών για την διατήρηση της υπεροχής των Ηνωμένων Πολιτειών ή της ΕΣΣΔ. Ήδη υπήρχε ωστόσο η πολιτική θεωρητική βάση στην Αμερική για την επιδίωξη μιας πολιτικής με στόχο την υπεροχή έναντι του μεγάλου εκείνη την εποχή ανταγωνιστή. Συγχρόνως όμως δημιουργήθηκε στις Δυτικές χώρες μία πολιτική φιλοσοφία για παύση των συγκρούσεων, τη συμμετοχή σε συμμαχίες σύμπλευσης με μεγάλες δυνάμεις, ενώ αναπόφευκτα αναπτύχθηκε μια πιο ιδεολογική φιλελεύθερη πολιτική που επιδίωκε την ανάπτυξη της διεθνούς συνεργασίας στον οικονομικά τομέα και την περαιτέρω επέκταση του διεθνούς εμπορίου. Η προσδοκία και η εστίαση στα οφέλη της μεγέθυνσης της παγκόσμιας οικονομίας ήταν πλέον η βασική προτεραιότητα των κυβερνήσεων που ακολούθησαν την περίοδο μετά τους δύο Μεγάλους Πολέμους.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο επιχειρήθηκε η δημιουργία αμερόληπτων μηχανισμών ή διεθνών οργανισμών που να παρεμβαίνουν, να μεσολαβούν, να θέτουν κανόνες για τη διεξαγωγή του διεθνούς εμπορίου, των διεθνών συναλλαγών και επενδύσεων. Η ανάγκη για υπέρβαση των υπαρχόντων διακρατικών περιορισμών και για μείωση των οικονομικών ανισοτήτων στο

επίπεδο οικονομικής ανάπτυξης προκάλεσε την επέκταση των αρμοδιοτήτων των διεθνών οργανισμών και μηχανισμών σε θέματα συμβουλευτικής καθώς και χρηματοοικονομικής υποστήριξης. Αυτή η τάση ουσιαστικά εισήγαγε την έννοια της παγκοσμιοποίησης. Η εφικτότητα όμως του επιχειρήματος ήταν και είναι θέμα διαμάχης μεταξύ διεθνολόγων και θεωρητικών της εξωτερικής πολιτικής.

Είναι γεγονός πως η λέξη παγκοσμιοποίηση καλύπτεται, συνήθως, από ένα πέπλο γοητευτικής, όσο και επίφοβης, γενικευμένης ασάφειας. Είναι μια λέξη συγχρόνως δυσπροσδιόριστη, αμφίσημη αλλά και, σήμερα πλέον, αμφισβητήσιμη για την δυνατότητα καθολικής και άνευ όρων υλοποίησης της. Η πλειοψηφία των κυρίαρχων ερμηνευτικών προσεγγίσεων που διατίθεται στο πλαίσιο του καθορισμού της πολυδιάστατης έννοιας της παγκοσμιοποίησης αναφέρονται στην οικονομική, κοινωνική, τεχνολογική και πολιτική πλευρά των διακρατικών σχέσεων ενώ συνεχίζουν να εξελίσσονται και να διαφοροποιούνται σε βάθος χρόνου όσον αφορά το εύρος ανάλυσης τους. Η παγκοσμιοποίηση συνίσταται στην αντίληψη και οργάνωση του κόσμου ως ενιαίου όλου, θεωρείται ότι εμπεριέχεται ως τάση στη νεωτερικότητα και από τη δεκαετία 1980 , άρχισε να επιβάλλεται ως κυρίαρχη πραγματικότητα.

Ένας παγκοσμιοποιημένος κόσμος φέρνει μαζί του την εντατικοποίηση των οικονομικών, κοινωνικών, πολιτιστικών και πολιτικών διασυνδέσεων. Η παγκοσμιοποίηση πρότεινε λύσεις πώς είναι δυνατόν να συνδεθούν οι διαφορετικοί πολιτισμοί και πώς να δημιουργηθούν διεθνικοί δεσμοί χωρίς γεωγραφικούς περιορισμούς. Η πολυπλοκότητα του διεθνούς συστήματος διαμορφώνεται από ποικίλες πολιτισμικές, κοινωνικές, θρησκευτικές, τεχνολογικές διαφορές καθώς και από οικονομικές ανισότητες. Γεγονός είναι ότι η παγκοσμιοποίηση ως ιδέα αποτελεί δημιούργημα της φιλελεύθερης πολιτικής τάσης των δυτικών αναπτυγμένων χωρών. Η προσπάθεια όμως της δύσης να εξασφαλίσει το «status quo» την οδήγησε σε ένα κυνήγι χίμαιρας προώθησης του εκδημοκρατισμού και του εκπολιτισμού των διαφορετικών κρατών ανά την υφήλιο.

Σήμερα όμως η παγκόσμια, σφαιρική πολιτική έχει καταστεί πολυσύνθετη και παρομοιάζεται ως ένα δυσεπίλυτο και πολύπλοκο παζλ. Στην εποχή της διεθνοποίησης του εμπορίου και των χρηματοοικονομικών συναλλαγών, της αλληλεπίδρασης και οικονομικής αλληλεξάρτησης των κρατών μέσω των ξένων

επενδύσεων, η διαμάχη και ο ανταγωνισμός για επικράτηση και ισχυροποίηση των κυρίαρχων κρατών δεν είναι απλή υπόθεση. Η οικονομική αλληλεξάρτηση δημιουργεί οικονομικούς δεσμούς αμφίδρομων συμφερόντων, οι οποίοι πολλές φορές καθίστανται απαραβίαστοι μεταξύ τόσο των αναπτυγμένων όσο και των αναπτυσσόμενων κρατών.

Ωστόσο τα τελευταία 50 χρόνια οι διενέξεις είχαν περιοριστεί καθότι οι κοινωνικές ανισότητες έτειναν να εξισωθούν. Ο κόσμος πλέον είναι πιο μικρός από ποτέ. Η μείωση των αποστάσεων λόγω της κατάργησης των περιορισμών και δασμών μεταξύ των κρατών αλλά και λόγω της εξέλιξης της τεχνολογίας δημιουργεί πολλούς προβληματισμούς. Η μετανάστευση είναι ένα νέο πολιτικό ζήτημα που εμφανίζεται ως μια πτυχή των προβλημάτων της κατάργησης των περιορισμών των συνόρων και της επικοινωνίας. Ταυτόχρονα οι δυτικοί πολιτισμοί έως σήμερα δεν φαίνεται να είναι ικανοί να απορροφήσουν και να αφομοιώσουν τις πολιτισμικές και κοινωνικές διαφορές των μεταναστευτικών ροών. Η ανεργία, οι κοινωνικές ανησυχίες όσον αφορά την ασφάλεια των πολιτών καθώς και η ανασφάλεια της αλλοίωσης της ομοιογένειας, των εθνικών ταυτοτήτων των χωρών δημιουργεί πιέσεις στους πολιτικούς εκπροσώπους των χωρών για αναθεώρηση των υφιστάμενων πολιτικών τους.

Τα τελευταία χρόνια τα ερωτήματα κατά την εφαρμογή των κανόνων και συμφωνιών που συνιστούν την υλοποίηση της παγκοσμιοποίησης δεν σταματούν να γίνονται όλο και πιο πολύπλοκα, όλο και πιο σύνθετα. Τα πολλαπλά σημεία διαφωνίας μεταξύ των κρατών δείχνουν μια κρίση στην παγκόσμια τάξη. Οι διαφορετικές οικονομικές και πολιτικές αντιλήψεις των οικονομολόγων αλλά και των πολιτικών αποτυπώνει πλέον μια διαφορετική αντίληψη περί του μέλλοντος των διακρατικών εμπορικών σχέσεων. Πρόσφατα η μη συντονισμένη διεθνής αντίδραση στην πανδημία COVID-19, η οικονομική ύφεση που οδήγησε σε αυξημένα ποσοστά ανεργίας, η αναζωπύρωση της εθνικιστικής πολιτικής και η σκλήρυνση των κρατικών πολιτικών για τη φύλαξη των συνόρων φαίνεται να εμφανίζει ένα λιγότερο συνεργατικό και πιο εύθραυστο διεθνές σύστημα.

Ένα άλλο σημαντικό ζήτημα στη σημερινή παγκόσμια ατζέντα είναι η ηθική της παγκοσμιοποίησης. Η ηθική απαιτεί διατήρηση των αρχών που εστιάζουν στην ανθρώπινη ασφάλεια, την οικονομική σταθερότητα, την διασφάλιση των εργατικών

κεκτημένων, την διασφάλιση της πνευματικής ιδιοκτησίας καθώς και της παγκόσμιας ειρήνης. Σκεπτόμενοι και αναλύοντας το ηθικό στοιχείο της παγκοσμιοποίησης, εγείρεται το ερώτημα για την πραγματική και ουσιαστική συνεισφορά της διεθνικής ολοκλήρωσης προς την οικοδόμηση ενός πιο δίκαιου και ανθρώπινου κόσμου.

Το διεθνές εμπόριο έχει συχνά ισχυρές επιδράσεις στην εσωτερική οικονομική κατάσταση των κρατών και η διανομή του εισοδήματος εντός των χωρών δημιουργεί χαμένους και κερδισμένους. Η δυσαρέσκεια των πολιτών για τις αρνητικές συνέπειες της παγκοσμιοποίησης ευνοεί την ανέγερση πολιτικών προστατευτισμού. Στις περισσότερες χώρες εκείνοι που επιθυμούν τον περιορισμό του εμπορίου σε σχέση με εκείνους, που επιθυμούν την επέκταση του, είναι περισσότεροι, πιο οργανωμένοι και συνεπώς καθορίζουν αποτελεσματικότερα την κυβερνητική πολιτική. Είναι πιο εύκολο λοιπόν οι κοινωνικές ομάδες που βλάπτονται να ασκούν πιέσεις στις κυβερνήσεις τους για να λειτουργούν πιο προστατευτικά ως προς τα συμφέροντα τους.

Πολιτικές όπως αυτές του Προέδρου των ΗΠΑ Ντόναλντ Τράμπ (Trump) με ιδεολογικό σύνθημα «πρώτα η Αμερική» αμφισβητούν τα πλεονεκτήματα του φιλελευθερισμού στις διεθνείς οικονομικές σχέσεις. Η σαφής προτίμηση του Τράμπ για επιθετική οικονομική πολιτική και για αναθεώρηση των υφιστάμενων οικονομικών συμφωνιών αντικατοπτρίζει την αντίληψη για εθνικοποίηση των οικονομιών. Με τις εμπορικές του πολιτικές, ο Ντόναλντ Τράμπ ξεκίνησε να επιφέρει τη μεγαλύτερη αλλαγή στον τρόπο με τον οποίο οι ΗΠΑ συνεργάζονται με τον υπόλοιπο κόσμο εδώ και δεκαετίες.

Παρόλο που οι αποφάσεις του Αμερικανού Προέδρου θεωρούνται απρόβλεπτες, η πολιτική του υποστηρίζει περαιτέρω την αντίληψη ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες εγκαταλείπουν τη δέσμευσή τους για προώθηση μιας φιλελεύθερης διεθνούς τάξης. Ορισμένοι αισιόδοξοι πολιτικοί αναλυτές πιστεύουν ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες μπορούν ακόμη να το αναστρέψουν, αποκαθιστώντας τις στρατηγικές με τις οποίες, από το τέλος του Παγκοσμίου Πολέμου II μετά τον Ψυχρό Πόλεμο, έχτισε και υποστήριξε μια επιτυχημένη διεθνή τάξη, αλλά οι κοινωνικοπολιτικές συνθήκες τόσο στην Αμερική όσο και στον υπόλοιπο κόσμο έχουν μεταβληθεί και προσαρμοστεί σύμφωνα με τις τωρινές ανάγκες των κρατών.

Εάν οι ΗΠΑ μετά τον Τράμπ θα μπορούσαν να ανακτήσουν τις ευθύνες της παγκόσμιας δύναμης ως εγγυητής και ρυθμιστής της φιλελεύθερης δημοκρατικής τάξης, τότε αυτή η εποχή - συμπεριλαμβανομένης της πανδημίας που θα την καθορίσει - θα μπορούσε να παραμείνει ως προσωρινή παρέκκλιση.

Από την άλλη, οι αντιλήψεις για την αμερικανική πολιτική της απομόνωσης και της εθνικοποίησης που επιφέρει μια αλλαγή στη διεθνή τάξη δεν είναι καθόλου νέες – καθώς και η πολιτική του προκατόχου του προέδρου Obama ήταν προσανατολισμένη στην υπεράσπιση των εθνικών συμφερόντων και την μη υπέρ έκθεση των αμερικάνικων δυνάμεων και πόρων στο διεθνές πεδίο (Λίτσας 2020). Βέβαια η στρατηγική του πρώην προέδρου υποστήριζε την πλαισίωση και υποστήριξη των συμμάχων στο διεθνές περιβάλλον, μια πολιτική που ο νυν αντικαταστάτης του έχει συνειδητά ανατρέψει. Επιπλέον αν ανατρέξει κανείς στους στρατηγικούς στόχους της πολιτικής στρατηγικής σκέψης των τελευταίων εκατό χρόνων όσον αφορά την εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ, θα αντιληφθεί ότι δεν διαφέρουν σημαντικά από τις απόψεις του τωρινού προέδρου. Παρόλα αυτά τρόπος αντιμετώπισης των ζητημάτων από την συντηρητική κυβέρνηση του τωρινού προέδρου διαφέρει σαφέστατα από τις προηγούμενες, καθώς αμφισβήτησε σχεδόν όλες τις υφιστάμενες συμφωνίες και συνθήκες του διεθνούς περιβάλλοντος στις οποίες παράδοξα οι ΗΠΑ ήταν ο βασικός αρχιτέκτονας.

Ακόμη οι προεκλογικές υποσχέσεις του Τράμπ, που εκμεταλλεύτηκαν την λαϊκή αντίληψη των πολιτών της Αμερικής για την υπερίσχυση των αμερικανικών ιδανικών και το έντονο εθνικιστικό τους συναίσθημα, αντικατοπτρίζουν ωστόσο την αλλαγή του τρόπου σκέψης και αντίληψης τους όσον αφορά τα πραγματικά οφέλη της διεθνικής ολοκλήρωσης. Σήμερα μετά από σχεδόν τέσσερα χρόνια θητείας του Ντόναλντ Τράμπ διακρίνεται μια μικρή εικόνα των αποτελεσμάτων μιας εθνικιστικής πολιτικής και προστατευτισμού που αναθεώρησε, επαναδιαπραγματεύθηκε ή κατάργησε διεθνείς συμφωνίες. Αυτό που πραγματικά όμως κάνει την ειδοποιό διαφορά είναι οι τρόποι και οι τεχνικές που χρησιμοποίησε και χρησιμοποιεί καθ' όλη τη προεδρική θητεία του ο Ντόναλντ Τράμπ. Οι ανορθόδοξες, ανατρεπτικές, εθνικιστικές και αντι-επεμβατικές πολιτικές του θέσεις και ενέργειες, σαφώς επηρεασμένες από το επιχειρηματικό του παρελθόν, διαμόρφωσαν ένα νέο διεθνές περιβάλλον εμπορικών ανταγωνισμών και πολέμων. Ωστόσο αναμφισβήτητο είναι ότι, η επιτυχία της οποιαδήποτε πολιτικής

κρίνεται εν τέλει εκ του αποτελέσματος τόσο σε εθνικό όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο και έτσι θα καταγραφεί εν τέλει και στις σελίδες της ιστορίας.

ΣΚΟΠΟΣ

Σκοπός της παρούσας Διπλωματικής είναι να αναζητηθούν οι προελεύσεις και τα αίτια των πολιτικών ενεργειών του προέδρου Ντόναλντ Τράμπ που οι στόχοι τους συνοψίζονται στη ρήση «Πρώτα η Αμερική», να αναλυθούν και να διερευνηθούν οι επιδράσεις των αποφάσεων που πήρε κατά τη διάρκεια της θητείας του βάζοντας πρώτα τα αμερικάνικα συμφέροντα στις διεθνείς οικονομικές σχέσεις των ΗΠΑ μεταξύ άλλων χωρών και κυρίως με τους μεγάλους πρωταγωνιστές Κίνα, ΕΕ καθώς και τις δυσκολίες και ανταγωνισμούς που δημιούργησε στον δρόμο για την σύγχρονη παγκοσμιοποίηση.

Ειδικότερα κυριότερος σκοπός της εκπονηθείσας εργασίας είναι η πληρέστερη ερμηνεία και εξήγηση της νέας αυτής τάσης των κρατών για υιοθέτηση μιας οικονομικής στρατηγικής προστατευτισμού, όπως αυτής του Ντόναλντ Τράμπ, έναντι στην πλήρη και σύμφωνα το κοινό καλό παγκοσμιοποίηση και να εξαχθούν συμπεράσματα όσον αφορά τα οφέλη και τα κόστη για την παγκόσμια οικονομία.

ΠΡΟΥΠΟΘΕΣΕΙΣ

Στη πορεία αυτή της αναζήτησης των υπάρχοντων στοιχείων, δεδομένων και γεγονότων του παρελθόντος που λόγω της πολιτικής του προέδρου Τράμπ, θεωρείται ότι ενδεχομένως επηρέασαν ή διαφοροποίησαν την πορεία της διεθνικής ολοκλήρωσης, ως προϋπόθεση, τέθηκε εξ αρχής το γεγονός ότι ενδεχομένως η παγκόσμια βιβλιογραφία, οι δηλώσεις των αξιωματούχων κλπ δεν αντικατοπτρίζουν πλήρως τις πραγματικές προθέσεις, τους σκοπούς και τις πολιτικές στοχεύσεις των δρώντων. Συνεπώς λειτουργούμε με βάση των εκτιμήσεων, των αναλύσεων των διεθνολόγων των εξαχθέντων έως τώρα συμπερασμάτων, και σε κάθε περίπτωση με βάση των απτών αποτελεσμάτων και των πραγματικών γεγονότων. Ταυτόχρονα, λόγω της χρονικής εγγύτητας της προεδρικής θητείας του Ντόναλντ Τράμπ τα περισσότερα από τα τελευταία ληφθέντα και αξιολογηθέντα στοιχεία δεν αποτελούν προϊόν βιβλιογραφίας αλλά ηλεκτρονικών πηγών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο : ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΞΕΛΙΞΗΣ ΤΗΣ ΙΔΕΑΣ ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗΣ

1.1 ΓΕΝΙΚΑ

Πριν από περίπου 160 χρόνια η σταδιακή μείωση του κόστους των μεταφορών και των επικοινωνιών προανήγγειλαν κατά κάποιο τρόπο το μέλλον του κόσμου και την εξέλιξη του ως ενιαίου παγκόσμιου συνόλου. Μέχρι τότε το τεράστιο κόστος στις διηπειρωτικές εμπορικές συναλλαγές καθιστούσε δυσχερή την επέκταση των εμπορικών σχέσεων στα περισσότερα είδη προϊόντων και υπηρεσιών. Γενικότερα το κόστος των εμπορικών συναλλαγών, λόγω των αποστάσεων, καθιστούσε αποτρεπτικό το επιχείρημα για εμπορικές συνεργασίες μεταξύ κρατών που πολλές φορές, σύμφωνα με την επιθετική ρεαλιστική προσέγγιση, λειτουργούσαν ανταγωνιστικά. Βέβαια στη πορεία του χρόνου τα κυρίαρχα έθνη, διακρίνοντας τα οφέλη από την διενέργεια των εμπορικών συναλλαγών, αργά αλλά σταθερά προσπάθησαν να επιτύχουν συμφωνίες προκειμένου να διευρύνουν το πεδίο των αγορών τους. Σε αυτό συνέβαλλαν οι τεχνολογικές εξελίξεις και η εμπορική ένωση των πληθυσμών μέσω γραμμών συγκοινωνίας, οι οποίες είχαν δημιουργήσει νέες συνθήκες και ευκαιρίες.

Ο δρόμος όμως για την σταδιακή οικονομική ενοποίηση και πολιτική συνεννόηση μεταξύ των ανεξάρτητων κρατών ήταν μακρύς και πλαισιώθηκε, διαμορφώθηκε από πολλές θεσμικές αλλαγές και μεταρρυθμίσεις. Αρχικά ο στόχος ήταν αύξηση των κερδών της κάθε χώρας με τελικό επιζητούμενο αποτέλεσμα την γενική ευημερία των πολιτών της. Κατά αυτόν τον τρόπο ως μια φυσική εξέλιξη οι οικονομίες των χωρών στράφηκαν προς το προσοδοφόρο εμπόριο, ενώ ταυτόχρονα και οι θεωρητικοί της πολιτικής υιοθέτησαν πιο φιλο-εμπορικές και φιλελεύθερες απόψεις όσον αφορά το οικονομικό πεδίο των διεθνών σχέσεων. Η πολιτική σκέψη αναμφισβήτητα ωρίμασε και μέσα από την δυστυχία και πόνο που επέφεραν οι δύο μεγάλοι πόλεμοι στον ανθρώπινο πληθυσμό, οι οποίοι κατά κάποιο τρόπο διαμόρφωσαν τις συνθήκες για να υπάρχει αμοιβαία ανταλλαγή απόψεων και μεγαλύτερη συνεργασία μεταξύ των εθνών.

1.2 Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΤΩΝ ΗΠΑ ΜΕΧΡΙ ΤΗ ΜΕΓΑΛΗ ΥΦΕΣΗ ΤΟΥ 1929-1930

1.2.1 ΙΣΤΟΡΙΚΟ

Ο κυρίαρχος παίκτης που διαμόρφωσε όσο κανένα άλλο κράτος κατά τον 20^ο αιώνα την πορεία του κόσμου προς την παγκοσμιοποίηση ήταν η Αμερική έχοντας τόσο σε πολιτική όσο και σε στρατιωτική διάσταση τον γενικό ρόλο του υπερπόντιου εξισορροπιστή. (Mearsheimer 2007, 505) Από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα οι πολιτικές εξελίξεις στις ΗΠΑ, όπως το 1913 η ορκωμοσία ενός δημοκρατικού προέδρου, προλόγισαν σημαντικές αλλαγές στην στρατηγική τους όσον αφορά τις διεθνείς σχέσεις. Ο τότε πρόεδρος των ΗΠΑ Woodrow Wilson (Γούντροου Ουίλσον) υπήρξε προηγουμένως καθηγητής ιστορίας και πολιτικής οικονομίας και πρύτανης του πανεπιστημίου Πρίνστον με ιδιαίτερα φιλελεύθερες ιδέες για μεταρρυθμίσεις. Ειδικότερα στην οικονομική εξωτερική πολιτική κατά τη θητεία του ακολουθήθηκε μια πιο φιλελεύθερη και ανοιχτή πολιτική με ισχυρή πεποίθηση για την ανάγκη κατάργησης των δασμολογικών μέτρων του έθνους των Ηνωμένων Πολιτειών. Ο τότε πρόεδρος των ΗΠΑ ιδιαίτερος υποστηρικτής της δημοκρατίας, της παγκόσμιας ειρήνης αλλά και του ρεαλισμού, όσον αφορά την διαφύλαξη των αμερικανικών συμφερόντων (Λίτσας 2020, 19), ασχολήθηκε και θεσμοθέτησε την μείωση των δασμών χωρίς διακρίσεις έναντι των εισαγωγών. Ο απώτερος σκοπός του ήταν προφανής, η ενίσχυση του διακρατικού εμπορίου των ΗΠΑ με τα υπόλοιπα κράτη διαβλέποντας τα μεγάλα οικονομικά οφέλη. Με την εκλογή του Wilson το Κογκρέσο ψήφισε τη δέκατη έκτη τροποποίηση του Συντάγματος, την οποία επικύρωσαν οι κοινοπολιτείες το 1913. Το Κογκρέσο ενήργησε στη συνέχεια για να περάσει ο σημαντικός νέος νόμος περί εσόδων το 1913, κοινώς γνωστός ως Underwood-Simmons Act, που καθιέρωσε έναν ομοσπονδιακό φόρο εισοδήματος και μείωσε τους δασμούς στα χαμηλότερα επίπεδα από τον εμφύλιο πόλεμο. Αυτές οι δημοσιονομικές μεταρρυθμίσεις σηματοδότησαν μια ιστορική καμπή στην εξωτερική οικονομική πολιτική των ΗΠΑ καθώς και στη φορολογική πολιτική τους.

Πρέπει να υπογραμμιστεί ότι από το 1823 είχε χαραχθεί βαθιά μέσα στην αμερικάνικη ψυχή η ιδέα της αποχής από οποιοδήποτε πόλεμο σε ευρωπαϊκό έδαφος. Η ασφάλεια της Αμερικανικής Ηπείρου από οποιαδήποτε απειλή προερχόμενη από τις μέχρι τότε ισχυρές αποικιοκρατικές δυνάμεις και η μη

ανάμειξη στις εσωτερικές υποθέσεις ευρωπαϊκών κρατών, το γνωστό Δόγμα «Μονρόε», αποτελούσε ισχυρή πεποίθηση του κάθε Αμερικανού (Mearsheimer 2007, 496). Παρόλα αυτά ο ερχομός του Πρώτου Παγκόσμιου Πόλεμου δημιούργησε προκλήσεις και σημαντικές ευκαιρίες για την οικονομική ανάπτυξη των Ηνωμένων Πολιτειών. Η πολυτέλεια της ουδετερότητας με ένα ωκεανό να τις χωρίζει από τα πεδία μαχών της Ευρώπης έδωσε την δυνατότητα στις ΗΠΑ υπό την προεδρία του Wilson να ευημερήσουν και να κερδίσουν μια σημαντική θέση ανάμεσα στα μεγάλα κράτη. Συγκεκριμένα η ανάφλεξη του πολέμου αύξησε τη ζήτηση της Ευρώπης για τις εξαγωγές των ΗΠΑ, οι οποίες αυξήθηκαν σε αξία από κάτω από 1,5 δισεκατομμύρια δολάρια το 1914 σε πάνω από 4 δισεκατομμύρια δολάρια το 1917. Ακόμα πιο θεαματική από την αύξηση των εξαγωγών ήταν η ανατρεπτική ενίσχυση της διεθνούς επενδυτικής θέσης των ΗΠΑ. Παρόλα αυτά αν και οι χρηματοοικονομικές εξαγωγές είχαν αυξηθεί από το 1890, οι Ηνωμένες Πολιτείες ήταν το 1914 ακόμα ο μεγαλύτερος οφειλέτης στον κόσμο. Ωστόσο, από το 1914 και έπειτα, τα Ευρωπαϊκά κράτη, που συμμετείχαν στον πόλεμο, ρευστοποίησαν και επένδυσαν τα κεφάλαια τους στις Ηνωμένες Πολιτείες για να χρηματοδοτήσουν τις εξαγωγές τροφίμων, αγαθών και πολεμικών υλικών. Οι Ηνωμένες Πολιτείες, ως αποτέλεσμα, γρήγορα έγιναν οι μεγαλύτεροι πιστωτές στον κόσμο. Το εξωτερικό χρέος των ΗΠΑ μειώθηκε από 6,7 δισεκατομμύρια δολάρια το 1914 σε 2,5 δισεκατομμύρια δολάρια το 1919, ενώ τα αμερικανικά χαρτοφυλάκια εξωτερικού αυξήθηκαν από 5 δισεκατομμύρια δολάρια σε 9,7 δισεκατομμύρια δολάρια. Όπως ήταν αναμενόμενο η οικονομία των ΗΠΑ αυξήθηκε με πρωτοφανή ρυθμό. (G.Walton 2010) Μέχρι το 1919, η αμερικανική οικονομία ήταν τόσο μεγάλη όσο οι οικονομίες της Βρετανίας, της Γαλλίας, της Γερμανίας και της Ιταλίας, και η Νέα Υόρκη έγινε ένας αξιόπιστος κόμβος του παγκόσμιου χρηματοπιστωτικού συστήματος. Εκείνη την περίοδο ήταν που δημιουργήθηκε και η ψευδής εντύπωση στη συνείδηση των Αμερικανών ότι ο πόλεμος ωφελεί την οικονομία. Αυτό όμως που είναι αληθές είναι ότι το κέρδος μιας χώρας συνίσταται στην οικονομική εκμετάλλευση μιας ένοπλης σύγκρουσης, μόνο όταν δεν εμπλέκεται σε αυτή. Στη συγκεκριμένη περίπτωση τα ευρωπαϊκά κράτη που συμμετείχαν ανέλαβαν σημαντικές δανειακές υποχρεώσεις για την υποστήριξη των πολεμικών τους επιχειρήσεων, ενώ αντίθετα οι ΗΠΑ που εισήλθαν στο τέλος του Πρώτου Παγκόσμιου πόλεμου λίγο πριν το τέλος το 1917 ισχυροποίησαν την θέση τους στην παγκόσμια οικονομία.

Ο Πόλεμος εδραίωσε και ενίσχυσε την εμφάνιση των Ηνωμένων Πολιτειών ως κυρίαρχη οικονομική δύναμη του κόσμου, οι διαφωνίες σχετικά με τα εμπορικά δικαιώματα του πολέμου δημιούργησαν σημαντικά ζητήματα διεκδικήσεων στις σχέσεις μεταξύ των κρατών. Ο Πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος διαίρεσε τους Αμερικανούς πολίτες σε αυτούς που επιζητούσαν την μη εμπλοκή σε ένα πόλεμο και σε αυτούς που ήταν υπέρ μιας δυτικής συμμαχίας. Ο Wilson ήταν ο πρώτος που χρησιμοποίησε, το σύνθημα «Πρώτα η Αμερική» προκειμένου να επηρεάσει την κοινή γνώμη και να αιτιολογήσει την ουδέτερη εξωτερική πολιτική που ακολουθούσε η Αμερική κατά τον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο. Ακόμη όταν κέρδισε την επανεκλογή του το 1916 ως αντιπολεμικός υποψήφιος, βασίστηκε η προεκλογική του εκστρατεία στην ως τότε αποστασιοποίηση των ΗΠΑ και την άρνηση της να εμπλακεί στον υπό εξέλιξη πόλεμο. Καθώς οι περισσότεροι Αμερικανοί έρρεαν προς την ουδετερότητα, η κυβέρνηση Wilson εστίασε στην προώθηση και διεκδίκηση των προνομίων των επιχειρηματιών των Η.Π.Α. να συνεχίσουν να εμπορεύονται με τις εμπόλεμες δυνάμεις της Ευρώπης. Σε μια Ευρώπη που όλες οι μεγάλες οικονομικές δυνάμεις πάλευαν να ανασυγκροτήσουν τις οικονομίες τους μέσα στη δίνη του πολέμου, ο Πρόεδρος Γουίλσον σκεφτόμενος τα αμερικάνικα συμφέροντα αντιτάχθηκε στις προσπάθειες της Βρετανίας να επιβάλει στις Κεντρικές Δυνάμεις του Άξονα έναν ολοκληρωμένο οικονομικό αποκλεισμό και συνεπακόλουθα οι αμερικανικές διεκδικήσεις ανέστειλαν την εφαρμογή ενός επιτυχημένου εμπάργκο από την αγγλο-γαλλική συμμαχία.

Ωστόσο, οι διαφορές με τη Γερμανία σχετικά με τα ουδέτερα εμπορικά δικαιώματα αποδείχθηκαν πιο σημαντικές. Χάρη στην ικανότητα ενός νέου όπλου: του υποβρυχίου η Γερμανία επέβαλε ένα αποτελεσματικό ναυτικό αποκλεισμό. Οι σχέσεις ΗΠΑ-Γερμανίας οδηγήθηκαν στα άκρα όταν τον Απρίλιο του 1915 με μια υποβρύχια επίθεση η Γερμανία, βύθισε το Lusitania, ένα σκάφος της γραμμής και είχε θύματα αμερικανούς πολίτες, ενώ λίγο αργότερα τον Φεβρουάριο του 1917 ανακοινώθηκε από την Γερμανία ότι θα διεξαγάγει τώρα απεριόριστο υποβρύχιο πόλεμο - στοχεύοντας όλες τις ναυτιλιακές γραμμές προς τη Βρετανία και τη Γαλλία χωρίς προειδοποίηση ή εξαίρεση. (G.Walton 2010, 381) Αναγνωρίζοντας, στην ουσία, ότι αυτή η απόφαση έκανε τον πόλεμο με τις Ηνωμένες Πολιτείες αναπόφευκτο, η Γερμανία στις αρχές του 1917 επιδίωξε συμμαχία με το Μεξικό που είχε ως στόχο τη καθήλωση και δέσμευση των αμερικανικών δυνάμεων σε

ένα πόλεμο επί των εδαφών της. Η αποκάλυψη αυτής της στρατηγικής πολιτικής κίνησης από πλευρά της Γερμανίας, ενίσχυσε την αποφασιστικότητα της κυβέρνησης Wilson. Το πολεμικό μήνυμα του Wilson προς το Κογκρέσο τον Απρίλιο του 1917 αφορούσε τα εμπορικά προνόμια των ουδέτερων χωρών. «Μπαίνουμε σε αυτόν τον πόλεμο», δήλωσε ο Wilson, «επειδή δεν υπάρχουν άλλα μέσα υπεράσπισης των δικαιωμάτων μας», δηλώνοντας ουσιαστικά την ανάγκη προάσπισης των εθνικών τους συμφερόντων έστω και με χρήση της σκληρής ισχύος.

Στην άλλη πλευρά του Ατλαντικού ωκεανού για την συμμαχία της Entente (Αντάντ), η δήλωση του Wilson δικαίωσε την πολεμική στρατηγική επιλογή της να επιδιώξει την κινητοποίηση των οικονομικών πόρων των Ηνωμένων Πολιτειών εναντίον της Γερμανίας. Παρόλα αυτά η απόφαση του Γουίλσον από την άνοιξη του 1917 να κάνει κοινό σκοπό- αλλά όχι συμμαχία - με την «Entente» για αντιμετώπιση της επιθετικότητας της Γερμανίας ενίσχυσε τις οικονομικές προοπτικές συνεργασίας με τις μεγάλες δυνάμεις Γαλλία και Μεγάλη Βρετανία. Σημαντική συμβολή στην οικονομική ενίσχυση των δυτικών συμμάχων ήταν η ενεργοποίηση από το Κογκρέσο μιας σειρά πράξεων δανείου γνωστές ως Liberty που εξουσιοδοτούσαν το Υπουργείο Οικονομικών να πουλήσει ομόλογα σε πολίτες των ΗΠΑ για να χρηματοδοτήσουν δάνεια στις δυνάμεις της Entente. Στη συνέχεια, η κυβέρνηση των ΗΠΑ έγινε ο κύριος χρηματοδότης της συμμαχίας και οι αμερικανικοί οικονομικοί πόροι συνέβαλλαν ώστε η Entente να διεξαγάγει έναν πόλεμο έντονης φθοράς που πέτυχε, κατά τους επόμενους δεκαοκτώ μήνες, να κάνει την Γερμανία να παραδοθεί. Μέχρι το 2018 η χώρα των ΗΠΑ παρήγαγε το ήμισυ των βιομηχανικών προϊόντων παγκοσμίως, ενώ το τέλος του 1925 η βιομηχανική παραγωγή της Αμερικής είχε αυξηθεί κατά 50%. (Steingart 2008)

Ο πόλεμος όμως των τεσσάρων ετών σε συνδυασμό με την επιδημία γρίπης τα αμέσως επόμενα δύο χρόνια κατέστρεψε τις προοπτικές μιας ολόκληρης γενιάς των εμπόλεμων κρατών, ενώ δημιούργησε ευνοϊκές πολιτικές συνθήκες για ανατροπή καθεστώτων. Η μαρξιστική ιδεολογία περί της σήψης του καπιταλισμού διαμέσου της δυστυχίας του πολέμου και της εξαθλίωσης των πολιτών βρήκε γόνιμο έδαφος στη ρωσική εργατική τάξη. Η Ρωσική επανάσταση το 1917 αμφισβήτησε ευθέως το αδιαφιλονίκητο του υπάρχοντος μεταβεσφαλιανού μοντέλου διακυβέρνησης που όδευε στην τροχιά του καπιταλισμού. Η καθεστηκία

των μεγάλων δυτικών δυνάμεων προβληματίζεται από το νέο αυτό ρωσικό πολιτικό μοντέλο και ανησυχεί για ενδεχόμενη διάδοση του στις χώρες τους.

Στο τέλος του Πρώτου Παγκόσμιου Πολέμου οι Ηνωμένες Πολιτείες δεν υποχώρησαν σε απομόνωση, αντ' αυτού, ο Γουίλσον ως διορατικός πολιτικός ηγέτης με έντονο ιδεολογικό δημοκρατικό υπόβαθρο, ανέλαβε ηγετικές πρωτοβουλίες στο διεθνές σύστημα, και επιδίωξε έναν κόσμο πιο συνεργατικό μέσα από την δημιουργία ενός συστήματος θεσμικών οργάνων που θα διασφαλίζουν την παγκόσμια τάξη και ειρήνη. Άλλη μία φορά είναι αναγκαίο να αποτυπωθεί ότι τα κίνητρα της συγκεκριμένης εξωτερικής πολιτικής, παρόλη την ιδεολογική τους βάση, επηρεάστηκαν αδιαμφισβήτητα από τα εθνικά συμφέροντα της Αμερικής. Από τα διάσημα δεκατέσσερα σημεία του Wilson, το δεύτερο και το τρίτο των σημείων που αφορούν το διεθνές σύστημα στο σύνολό του -όχι τις ανησυχίες συγκεκριμένων χωρών- διατύπωσε τις αμερικάνικες προσδοκίες για τη μεταπολεμική διεθνή οικονομική τάξη. Ο Γουίλσον δήλωσε ότι «η ελευθερία της ναυσιπλοΐας» πρέπει να είναι «απόλυτη», «τα οικονομικά εμπόδια» πρέπει να αρθούν «στο μέτρο του δυνατού» και «η ισότητα των εμπορικών συνθηκών» μεταξύ των μελών της Κοινωνίας των Εθνών. Αν και η απόρριψη του μεγάλου ιδεολογικού επιχειρήματος της Κοινωνίας των Εθνών του προέδρου των ΗΠΑ από το Κογκρέσο της χώρας του θεωρήθηκε ως παράδοση για τον υπόλοιπο πλανήτη, για τον μέσο Αμερικανό η συνεπαγόμενη της συμφωνίας ρητή δέσμευση για συμμετοχή σε κοινές συμμαχικές επιχειρήσεις δεν ήταν ευκόλως αποδεκτή. Η Αμερική δεν ήταν ποτέ διατεθειμένη να θυσιάσει μέρος της ανεξαρτησίας της στο βωμό του κέρδους μέσω οικονομικών συνεργασιών και να ξεφύγει από την γυάλα της μονομερούς αποστασιοποίησης. (Λίτσας 2020) Πάραυτα αποτελεί γεγονός ότι, η πρόκληση της απελευθέρωσης του εμπορίου και το όραμα της ίσης πρόσβασης σε όλες τις διεθνείς αγορές του προέδρου Wilson αποτύπωσαν την ιδεολογική πολιτική σκέψη που θα κυριαρχούσε στον 20ο αιώνα στους θεωρητικούς - διαμορφωτές της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ.

Σημαντικό είναι να αναφερθούν τα 14 σημεία του προέδρου Γουίλσον, τα οποία αποτέλεσαν συμπεράσματα της έρευνας μιας συγκροτηθείσας «ad hoc» επιτροπής γνωστής ως Επιτροπή «Edward House» αποτελούμενη από 150 μέλη, προερχόμενων από διάφορους κλάδους όπως επιστήμονες, οικονομολόγοι, θεωρητικοί της πολιτικής επιστήμης, διεθνολόγοι, ιστορικοί και νομικοί. Η

συγκρότηση της παραπάνω επιτροπής είχε στόχο την υποβολή μιας εμπειρισταωμένης μελέτης με σχετικές προτάσεις επί ηθικών αξιών ικανών, που να εδραιώνουν την ειρήνη μεταξύ των χωρών αποδεδυόμεντας εθνικιστικές διαφορές, πάθη ή φιλοδοξίες που θα όδευαν σε πολιτικές οικονομικής ευημερίας και θα απομακρύνουν το ενδεχόμενo ενός νέου παγκόσμιου πολέμου.

1.2.2 ΤΑ ΔΕΚΑΤΕΣΣΕΡΑ ΣΗΜΕΙΑ ΤΟΥ ΓΟΥΙΛΣΟΝ

- Ανάπτυξη ειρηνικών συμφωνιών και κατάργηση της μυστικής διπλωματίας.

- Απόλυτη ελευθερία της ναυσιπλοΐας στις ανοικτές θάλασσες, εκτός των χωρικών υδάτων, τόσο σε ειρήνη όσο και σε πόλεμο, εκτός από τις θάλασσες που μπορεί να κλείσουν εν όλω ή εν μέρει από τη διεθνή δράση για την εφαρμογή διεθνών συμφώνων.

- Κατάργηση όλων των οικονομικών εμποδίων και τη δημιουργία της ισότητας των εμπορικών συνθηκών σε όλα τα έθνη.

- Επαρκείς εγγυήσεις για μείωση εθνικών εξοπλισμών για κάλυψη μόνο της εγχώριας ασφάλειας.

- Ελεύθερη και αμερόληπτη ρύθμιση όλων των απαιτήσεων της αποικιοκρατίας, με βάση το συμφέρον των γηγενών πληθυσμών.

- Εκκένωση όλων των ξένων δυνάμεων από το ρωσικό έδαφος και η επίλυση των όποιων ζητημάτων που αφορούν στη Ρωσία να εξασφαλιστεί με την ελεύθερη συνεργασία των άλλων εθνών του κόσμου, καθώς και παροχή βοήθειας σε οτιδήποτε θα μπορούσε να χρειαστεί. Η διακρατική μεταχείριση που επιφυλάσσεται στη Ρωσία από τα αδελφά έθνη της στους επόμενους μήνες θα είναι η δοκιμή της καλής τους θέλησης.

- Εκκένωση όλων των ξένων δυνάμεων από το Βέλγιο, προκειμένου οι κάτοικοί του ν' απολαύσουν πλήρη κυριαρχία με μία κοινή κυβέρνηση για όλους τους νομούς του.

- Αποκατάσταση των λαθών που έγιναν με τις προσαρτήσεις των εδαφών Αλσατίας - Λωρραίνης που ξεκίνησε από το 1871 μεταξύ Γαλλίας και Πρωσίας, γεγονός που είχε προκαλέσει γενική αναστάτωση για 50 χρόνια προκειμένου έτσι η ειρήνη ν' αποβεί ασφαλής προς το συμφέρον όλων.
- Αναπροσαρμογή των συνόρων της Ιταλίας με σαφώς αναγνωρίσιμες γραμμές της ιθαγένειας.
- Οι κάτοικοι της Αυστροουγγαρίας, της οποίας η θέση μεταξύ των εθνών θα πρέπει να διασφαλιστεί ειδικότερα, θα πρέπει να τύχουν πιο ελεύθερης ευκαιρίας για αυτόνομη ανάπτυξη.
- Οι χώρες Ρουμανία, Σερβία και Μαυροβούνιο θα πρέπει να εκκενωθούν από ξένα στρατεύματα με αποκατάσταση κατεχόμενων εδαφών. Η Σερβία αναγνωρίζεται ελεύθερη με ασφαλή πρόσβαση προς τη θάλασσα, καθώς και οι σχέσεις μεταξύ των διαφόρων βαλκανικών κρατών να καθορίζεται με φιλικές συνεννοήσεις, τα δε σύνορα να καθιερωθούν με τις ιστορικά γραμμές υποταγής και της ιθαγένειας, παρέχοντας σε αυτές διεθνείς εγγυήσεις επί της πολιτικής και οικονομικής ανεξαρτησίας και της εδαφικής ακεραιότητάς των.
- Το τουρκικό τμήμα της παρούσας Οθωμανικής Αυτοκρατορίας θα πρέπει να εξασφαλίζεται ως ασφαλές και κυρίαρχο, ενώ στις εθνικότητες οι οποίες βρίσκονται σήμερα υπό τουρκική κυριαρχία θα πρέπει να εξασφαλιστεί μια αδιαμφισβήτητη ασφάλεια της ζωής και μια απολύτως ανενόχλητη ευκαιρία για αυτόνομη ανάπτυξη. Τα δε Δαρδανέλια θα πρέπει να ανοίξουν οριστικά, και η ελεύθερη διέλευση των πλοίων και του δι' αυτών εμπορίου, με όφελος όλων των εθνών θα πρέπει να καλύπτεται με διεθνείς εγγυήσεις.
- Αναγνώριση ανεξάρτητου πολωνικού κράτους το οποίο θα πρέπει να περιλαμβάνει τα εδάφη που κατοικούνται από αναμφισβήτητα πολωνικούς πληθυσμούς, με εξασφάλιση ελεύθερης και ασφαλούς πρόσβασης στη θάλασσα, και των οποίων η πολιτική και οικονομική ανεξαρτησία και η εδαφική ακεραιότητα θα πρέπει να διασφαλίζονται από το διεθνές δίκαιο.
- Μια γενική ένωση των εθνών πρέπει να διαμορφωθεί κάτω από συγκεκριμένες ρήτρες για τον σκοπό της παροχής αμοιβαίων εγγυήσεων της

πολιτικής ανεξαρτησίας και της εδαφικής ακεραιότητας εξίσου τόσο σε μεγάλες όσο και σε μικρές χώρες προκειμένου να εξασφαλίζεται η Διεθνής Ειρήνη.(Wikipedia 2020)

1.3 Η ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΟΥ ΜΕΣΟΠΟΛΕΜΟΥ ΚΑΙ Η ΜΕΓΑΛΗ ΥΦΕΣΗ

1.3.1 ΙΣΤΟΡΙΚΟ

Αργότερα η δεκαετία 1920-30 χαρακτηρίζεται από μια γενική αδράνεια όπου οι χώρες προσπαθούσαν να ανοικοδομήσουν και να επανέλθουν σε αναπτυξιακούς ρυθμούς. Σημαντικό είναι να αναφερθεί η πολιτική της διπλωματίας του δολαρίου που ακολούθησαν οι Ηνωμένες Πολιτείες καθώς με διπλωματικές κινήσεις δόθηκαν λύσεις στο χρηματοοικονομικό πρόβλημα των χωρών που βγήκαν από τον πόλεμο και έπρεπε να αποπληρώσουν τα χρέη τους. Αμερικάνικα δάνεια δόθηκαν στην ηττημένη Γερμανία για την εξασφάλιση της ρευστότητας και την υποβοήθηση της για την πληρωμή των επιβληθέντων από τους συμμάχους της «Entente» αποζημιώσεις. (G.Walton 2010, 410) Η οικονομική σταθερότητα έπρεπε να επανέλθει για να διατηρηθεί η εύθραυστη ειρήνη. Ωστόσο το 1929 χαρακτηρίστηκε από την μεγάλη οικονομική ύφεση (The great depression) που ακολούθησε το χρηματιστηριακό κραχ στις ΗΠΑ. Η υποχώρηση της αμερικανικής οικονομίας δημιούργησε ένα ντόμινο μετάδοσης της ύφεσης και στις υπόλοιπες χώρες.

Αρχικά δημιουργήθηκε λόγω μιας μεγάλης περιόδου ξηρασίας που κατέστρεψε αγροτικές περιοχές της Αμερικής. Σε συνδυασμό με τα παραπάνω σημαντική αιτία που οδήγησε στην αμερικανική κρίση θεωρείται η υπερπαραγωγή αμερικανικών βιομηχανικών προϊόντων χωρίς να υπάρχει η αντίστοιχη ζήτηση στην αγορά, ο υπερβολικός δανεισμός που οδήγησε η χαλαρή πολιτική πίστωσης και τα μεγάλα ποσοστά ανεργίας. Πολλοί αναλυτές και οικονομολόγοι υποστηρίζουν όμως ότι η μεγάλη διάρκεια της μεγάλης ύφεσης περίπου δέκα χρόνια οφείλεται εν μέρει στην αμερικανική ρύθμιση Smoot-Hawley Tariff που τέθηκε σε εφαρμογή το 1930 και οδήγησε σε μια αλληλουχία ανταποδοτικών δασμών. (G.Walton 2010, 426) Ο συνδυασμός όλων των παραπάνω γεγονότων οικονομικό κραχ, διόγκωση του συνολικού χρέους και πολιτική προστατευτισμού οδήγησαν εν ολίγοις σε μια μακρά περίοδο ύφεσης και αβεβαιότητας που εντέλει κατέληξε σε ένα Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο.

Εκείνη την εποχή λίγο πριν εισέλθουν οι Ηνωμένες Πολιτείες στον πόλεμο η μεγάλη πλειοψηφία της αμερικάνικης κοινωνίας ακόμη και λίγο πριν την επίθεση στο Περλ Χάρμπορ ήταν αντίθετη στην άμεση συμμετοχή της Αμερικής στον πόλεμο. Τότε δημιουργήθηκε μια οργάνωση γνωστή ως «Πρώτα η Αμερική». Που αριθμούσε γύρω στα 800.000 μέλη. Τα μέλη της πίστευαν και υποστήριζαν πιστά τη συμβουλή που είχε δώσει ο πρόεδρος Jefferson, 150 χρόνια πριν: «ειρήνη, εμπόριο και φιλία με όλα τα έθνη, δεσμευτικές συμμαχίες με κανένα». Παρόλα αυτά η Αμερική εισήλθε στον πόλεμο μετά την επίθεση στο Πέρλ Χάρμπορ, λαμβάνοντας όμως και πολλά εμπορικά ανταλλάγματα από τους συμμάχους, όπως διάθεση λιμανιών και αεροπορικών βάσεων. Η έξοδος της Αμερικής από την μεγάλη ύφεση παραδόξως συνέπεσε με την έναρξη του Β΄ Παγκόσμιου Πόλεμου. Μέχρι το 1940 το ΑΕΠ των ΗΠΑ, που είχε υποδιπλασιαστεί στην περίοδο της μεγάλης ύφεσης, επανήλθε στα προ κρίσης επίπεδα.

1.4 Η ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ Β΄ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ BRETTON WOODS

Η περίοδος του δεύτερου μεγάλου πολέμου έδωσε μια τεράστια ώθηση για τη βιομηχανική παραγωγή των ΗΠΑ, ενώ αντίθετα οι ευρωπαϊκές χώρες έχασαν το ένα τέταρτο των βιομηχανικών τους υποδομών. Η Αμερική άνθιζε εν μέσω πολέμου υποστηρίζοντας με την βιομηχανία της τον πόλεμο εκτός των συνόρων της, καθώς η Αγγλία, η Γερμανία και η Γαλλία και άλλες χώρες δανειζόντουσαν για να νικήσουν. Η αποστολή πλοίων με φορτία εφοδίων από την Αμερική στην Αγγλία είχε ως αντίτιμο την παράδοση των ναυτικών αγγλικών βάσεων από τη Νέα γη έως την Τζαμάικα και τη Βρετανική Γουϊάνα.

Λίγο πριν το τέλος του πολέμου το 1944 η συνάντηση στο Bretton Woods (BW) της πόλης Carrol του New Hampshire 44 χωρών ήταν καθοριστική για την σταθερότητα της παγκόσμιας μεταπολεμικής οικονομίας. Οι εκπρόσωποι των παραπάνω κρατών με πρωταγωνιστές τις μεγάλες δυνάμεις ΗΠΑ, Αγγλία και Γαλλία, κατόπιν πολλών διαπραγματεύσεων, συμφώνησαν στη δημιουργία τριών διεθνών οργανισμών τα Ηνωμένα έθνη (UN), τη Παγκόσμια Τράπεζα(WB) και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο(IMF). Ταυτόχρονα έχοντας ως στόχο την διασφάλιση της εύθραυστης παγκόσμιας οικονομικής σταθερότητας δημιούργησαν το «Κανόνα του χρυσού» για την τήρηση σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών με την

ιδιομορφία της θέσπισης του δολαρίου ως κυρίαρχο νόμισμα και βάση όλων των συναλλαγμάτων. Κύριος στόχος της συνάντησης στο BW ήταν η κατασκευή ενός θεσμικού συστήματος που θα απέτρεπε την επανάληψη μια νέας παγκόσμιας ύφεσης καθώς και η γενική νομισματική εξυγίανση, δεδομένου ότι ο «χρυσός κανόνας» είχε παύσει με την έναρξη της μεγάλης ύφεσης του 1930. Η ισοτιμία δολαρίου χρυσού καθορίστηκε σε 35 δολάρια ανά ουγγιά χρυσού και οι ΗΠΑ όφειλαν να τηρούν αποθέματα χρυσού ανάλογα με τα εκδοθέντα δολάρια. (M.Endres 2005) Συνεπακόλουθα η ομοσπονδία των ΗΠΑ με το κατευθυνόμενο ουσιαστικά σύστημα του BW, είχαν ως ένα βαθμό τη δυνατότητα να καθορίζουν αυθαίρετα την αξία του δολαρίου χωρίς να λαβαίνουν υπ' όψη τη διεθνή κίνηση του χρυσού. Γεγονός που εμφανίστηκε ως μειονέκτημα στη λειτουργία του τότε διεθνούς νομισματικού συστήματος.

Η συμφωνία του BW διήρκησε για περίπου 20 χρόνια επιτυγχάνοντας κατά γενική ομολογία τον σκοπό για τον οποίο δημιουργήθηκε την οικονομική παγκόσμια σταθερότητα μετά από την περίοδο των 2 μεγάλων πολέμων. Κατά το χρονικό αυτό διάστημα η Αμερική εκμεταλλεύτηκε το πλεονέκτημα έκδοσης δολαρίων εκδίδοντας περισσότερα δολάρια από τα διαθέσιμα αποθέματα, γεγονός που κάποια στιγμή περίπου στις αρχές του 1960 έγινε αντιληπτό από άλλα κράτη. Πρώτη η Γαλλία αντέδρασε στην αθέμιτη αυτή πολιτική των ΗΠΑ και το 1965 ξεκίνησε να ρευστοποιεί τα διαθέσιμα δολάρια σε χρυσό. Οι δηλώσεις του προέδρου της Γαλλίας Στρατηγού De Gaulle διατυπώνουν με τον πιο απερίφραστο τρόπο την αντίδραση της Γαλλίας :

«We consider necessary that international trade must be established, as it was the case before the great world-wide disasters, on an indisputable monetary basis which does not bear the mark of any individual country. Which basis; In truth, no one see how one could really have any standard criterion other than gold!».

General De Gaulle

Την πολιτική της Γαλλίας ακολούθησαν και άλλες χώρες ζητώντας από την Αμερική χρυσό για τα δολάρια που κατείχαν. Ο πρόεδρος Johnson προκειμένου να αποφύγει την κατάρρευση του νομισματικού συστήματος τόσο σε εσωτερικό

επίπεδο όσο και παγκοσμίως, πάγωσε την δυνατότητα ανταλλαγής δολαρίων με χρυσό. Υπό αυτά τα δεδομένα τα κράτη συμφώνησαν την αλλαγή του υπάρχοντος συστήματος και τη δημιουργία ενός νέου νομισματικού συστήματος, όπου οι συναλλαγματικές ισοτιμίες θα είναι μεταβαλλόμενες. Από εκείνη τη στιγμή οι ισοτιμίες εναπόκεινται στο «αόρατο χέρι της αγοράς».

1.5 Η ΜΕΤΑ BREDDON WOODS ΕΠΟΧΗ

Οι προβλέψεις πολλών αναλυτών, στα μέσα της δεκαετίας του 1980 και μετά την κατάρρευση της ΕΣΣΔ, ήταν ότι η ηγεμονία των ΗΠΑ θα συνέβαινε αναπόφευκτα. Απομυθοποιήθηκε και εγκαταλείφθηκε η ιδέα του κομμουνισμού ενώ ταυτόχρονα δημιουργήθηκαν νέα κράτη από τη διάλυση της ΕΣΣΔ. Υπό αυτές τις συνθήκες και καθώς ξεθώριαζε η ανασφάλεια και αστάθεια της μεταπολεμικής περιόδου τα περισσότερα κράτη άρχισαν να ανακάμπτουν και οι Ηνωμένες Πολιτείες, μην έχοντας πλέον το πλεονέκτημα του συστήματος BW, αντιμετώπισαν αυξανόμενο ανταγωνισμό από τις οικονομίες της Ευρώπης και της Ανατολικής Ασίας, ιδίως από τη Δυτική Γερμανία και την Ιαπωνία. Παρόλα αυτά οι Ηνωμένες Πολιτείες μετά το 1980 γνώρισαν μια δεκαετία ακμάζουσας τεχνολογικής καινοτομίας και απροσδόκητα υψηλής οικονομικής ανάπτυξης, χαρακτηριζόμενη ως «μονοπολική περίοδος» της αμερικανικής ηγεμονίας.

Κατά το τέλος του 20^{ου} αιώνα όμως η αμερικανική τοπική βιομηχανία σταδιακά μετανάστευσε στην Ευρώπη ή στην Ασία λόγω της εμφάνισης των μεγάλων αναδυόμενων αγορών. Η διεθνοποίηση των αγορών και η ανάδειξη οικονομικών ευκαιριών προκάλεσε μια φυγή επενδύσεων εκτός επικράτειας των ΗΠΑ. Πολλοί τομείς, όπως κατασκευή επίπλων, προμήθεια ανταλλακτικών αυτοκινήτων, ηλεκτρονικά παιχνίδια και στα τέλη του αιώνα και παραγωγή ηλεκτρονικών υπολογιστών με γνώμονα το κέρδος μεταφέρθηκαν σε χώρες ανταγωνιστικές των ΗΠΑ, όπως Ιαπωνία, Κίνα κλπ.(Fishman 2006, 292-296) Παρόμοια κινήθηκε και η βιομηχανική παραγωγή και στην ΕΕ με ελάχιστες εξαιρέσεις. Η Ιαπωνία γνώρισε μια μικρή περίοδο εκρηκτικής άνθισης ανερχόμενη στη δεύτερη θέση της παγκόσμιας οικονομικής κατάταξης από 1970 μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1990, ενώ μετά διατήρησε μια σχετική στασιμότητα, καθώς η Κίνα εισερχόταν στη σκηνή του διεθνούς εμπορίου.

Σημαντική εξέλιξη το 1994 στο γύρο της Ουρουγουάης η απόφαση δημιουργίας του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου-ΠΟΕ (World Trade Organization-WTO) που έθεσε νέο θεσμικό πλαίσιο διασφάλισης των πολυσύνθετων παραμέτρων διενέργειας του ελεύθερου εμπορίου. Ο ΠΟΕ, που ιδρύθηκε το 1995, είχε ως προκάτοχο του, τη Γενική Συμφωνία για Δασμούς και Εμπόριο (GATT), που ιδρύθηκε το 1947, που στόχευε στη ρύθμιση του συστημικού πλαισίου για την ομαλή λειτουργία του εμπορίου. Η μεγάλη αλλαγή της νομικής διάστασης του νέου αυτού θεσμικού οργάνου ήταν η δυνατότητα επιβολής κυρώσεων.

Συνολικά πέντε χρόνια μετά την εποχή του Bretton Woods επήλθε μια εικοσαετία της «αφθονίας», που συνοδεύονταν παντού από τη φαινομενικά ασυγκράτητη αύξηση του ΑΕΠ. Αισιοδοξία επικρατούσε στις αγορές και στις χρηματοπιστωτικές συναλλαγές, ήταν η εποχή των χρηματιστηρίων και της χορηγήσεως εύκολων δανείων. Με μικρές εξαιρέσεις, όπως οι πόλεμοι στο Ιράκ και στην πρώην Γιουγκοσλαβία, η ανθρωπότητα βάδιζε με ευδαιμονία χωρίς να προβληματίζεται για ελλείμματα των εμπορικών ισοζυγίων και την διόγκωση του εξωτερικού χρέους. Κι αυτό γιατί οι πολίτες στις αναπτυσσόμενες χώρες αισθάνονταν την ευημερία μέσα από την βελτίωση του βιοτικού τους επιπέδου, ενώ στις αναπτυσσόμενες δεν είχαν εικόνα των οικονομικών κοινωνικών ανισοτήτων. Η συνολική οικονομία των εξελιγμένων χωρών φαινομενικά άνθιζε, αλλά τα δημόσια χρέη των χωρών αυξανόταν, ακολουθώντας οι κυβερνήσεις φιλολαϊκές πολιτικές. Η οικονομία, τα επενδυτικά κεφάλαια, οι αγορές της εργασίας και η κυκλοφορία των εμπορευμάτων βρίσκονταν πέρα από την αρμοδιότητα και την ακτίνα δράσης των λίγων πολιτικών και διεθνών οργανισμών καθώς ήταν ελλιπείς όσον αφορά την εργασία εποπτείας και ρύθμισης τους.

Το διαφορετικό αυτό διεθνές οικονομικό περιβάλλον, δημιούργησε κενό χώρο για είσοδο και άλλων δρώντων που ανακάλυπταν τα οφέλη του διεθνούς εμπορίου. Η Κίνα άρχισε να αγκαλιάζει τον καπιταλισμό λίγα χρόνια μετά τον θάνατο του Μάο Τσε Τουνγκ, τη δεκαετία του 1980 όταν ανέλαβε ο Ντένγκ Σιάο Πίνγκ (Deng Xiaoping) και ανανέωσε την οικονομία της χώρας ανοίγοντας την αγορά της μεθοδικά και προσεκτικά, αποφεύγοντας τους κινδύνους του σκληρού απρόσωπου εμπορικού ανταγωνισμού των τοπικών και διεθνών επιχειρήσεων. Το οικονομικό πείραμα της Κίνας, όπου 32 επαρχίες, 282 Δήμοι, 2862 κομητείες,

19522 πόλεις και 14677 χωριά μέσα από ένα ιδιότυπο ανταγωνιστικό οικοδόμημα συγκερασμού τοπικών οικονομιών, ιδεών και επενδύσεων, κατάφερε να μετατραπεί σε ένα φαινόμενο οικονομικής ανάπτυξης. Η σταθερότητα του κινέζικου πολιτικού συστήματος, ειδικά μετά το 1980, και ο σαφής προσανατολισμός τους στη εσωτερική ενδυνάμωση της Κίνας είτε μέσω βιομηχανοποίησης είτε μέσω αύξησης της ποιοτικής ακαδημαϊκής εκπαίδευσης¹ των νέων, έθεσε τις προϋποθέσεις για την μελλοντική του δυναμική προοπτική. Μέσα σε μόλις λίγες δεκαετίες η εκρηκτική της ανάπτυξη προκάλεσε το ενδιαφέρον των επενδυτών αλλά και την ανησυχία των άλλων μεγάλων οικονομικών δυνάμεων.

Γενικότερα στα τέλη του 20^{ου} αιώνα, μετά την πτώση της ΕΣΣΔ, το παγκόσμιο σύστημα κατέστη μονοπολικό μόνον όσον αφορά την στρατιωτική ισχύ. Οι ΗΠΑ παρόλο που απέκτησαν έναν ηγεμονικό ρόλο, δεν κατάφεραν να ηγηθούν του παγκόσμιου πολύπλοκου και πολυδιάστατου οικονομικού συστήματος, παρόλο που υπήρξαν οι βασικοί εμπνευστές και σχεδιαστές και επιδίωξαν κατά κύριο λόγο την διασφάλιση της υπεροχής τους και την διατήρηση του «status quo». Παρόλα αυτά μεταρρυθμίσεις και θεσμικές αλλαγές στη λειτουργία των διεθνών οργανισμών σύντομα δημιούργησαν νέες ικανότητες ή και διέυρυναν τις υπάρχουσες αυξάνοντας τη διεθνή επιρροή τους στην γραφειοκρατία της οικονομίας των κρατών. Γενικότερα όμως τα κυρίαρχα κράτη, που σε μεγάλο βαθμό διατήρησαν την μορφή τους και τα εξωτερικά στοιχεία της ανεξαρτησίας τους, παρέμειναν οι διαμορφωτές της εξωτερικής πολιτικής και επέλεξαν ιδιοτελείς οικονομικές πολιτικές. Ωστόσο οι εκάστοτε κυβερνήσεις εύλογα επιδίωκαν την προώθηση των εθνικών τους συμφερόντων μέσα από τους ισχύοντες κανόνες του διεθνούς εμπορίου. Το όραμα όμως και η διεθνής οικονομική πολιτική της Αμερικής ξεκίνησε επενδύοντας στην διεύρυνση και στην άνευ περιορισμών άσκηση του διεθνούς εμπορίου, διότι εξυπηρετούσε τα εθνικά της συμφέροντα, ιδιαίτερα λόγω των οφελών της ελεύθερης ναυσιπλοΐας. Οι διάφοροι πρόεδροι των ΗΠΑ αναλόγως των πεποιθήσεων τους και τις απόψεις τους για την διεθνή πολιτική διαμορφώνανε και αντίστοιχες κυβερνητικές πολιτικές.

¹ Το 1980 για πρώτη φορά κατόπιν πρωτοβουλίας του Deng Xiaoping πληθώρα κινέζων φοιτητών στάλθηκαν στις ΗΠΑ για σπουδές.

1.6 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η Ευρώπη του 1930 σημαδεύτηκε από την κατακρήμνιση του διεθνούς εμπορίου και από την απογοήτευση και αστάθεια στο διεθνές περιβάλλον, παρόλο που μεταπολεμικά υπήρχε προσδοκία ότι όλα τα σοβαρότερα κοινωνικά προβλήματα θα λύνονταν και θα ξεπερνούσαν. Οι θλιβερές αναμνήσεις της φτώχειας και της μαζικής ανεργίας θα θάβονταν μια για πάντα όμως η πρόοδος σταμάτησε μπροστά σε μια αύξηση της ανεργίας και σε έναν πληθωρισμό ασυγκράτητο. Παρόλα αυτά η παγκόσμια διεθνή κοινότητα κινήθηκε μέσα από την συμφωνία του Bretton Woods σε μια προσπάθεια διεθνής συνεννόησης και καθορισμού ενός αποδεκτού θεσμικού πλαισίου για την διευθέτηση των διακρατικών διαφορών και την εξομάλυνση των διεθνών σχέσεων. Με αυτόν τον τρόπο και κρίνοντας από τα ιστορικά αποτελέσματα και γεγονότα το διεθνές σύστημα πορεύτηκε επιτυχώς μέχρι τα τέλη του 20^{ου} αιώνα.

Επιπρόσθετα αναλύοντας τις συνθήκες της οικονομικής κρίσης του 1929 δεν μπορεί κανείς να μην διακρίνει την ομοιότητα και το μοτίβο επανάληψης των λαθών τη διεθνής εξωτερικής πολιτικής της τελευταίας 20ετίας. Μία μεγάλη οικονομική κρίση, μια περίοδος διόγκωσης του χρέους των ΗΠΑ, πολιτικές προστατευτισμού που παραβιάζουν τις αρχές του ελεύθερου εμπορίου, αδυναμία συνεργασίας, ανταποδοτικοί δασμοί μεταξύ των κρατών και η δημιουργία ενός φαύλου κύκλου σμίκρυνσης των μεγέθους των εθνικών οικονομιών. Βέβαια σε κάθε περίπτωση ανάλυσης της ιστορικής αναλογίας των γεγονότων του χθες με του σήμερα, πρέπει κανείς να λαμβάνει υπόψη ότι πολλές φορές οι αστάθμητοι και οι μη μετρήσιμοι συντελεστές καθορίζουν το μέλλον των εξελίξεων.

Γενικότερα βλέποντας τη συνολική εικόνα της φιλελεύθερης πολιτικής της Αμερικής του Γουίλσον αναπόφευκτα δεν μπορεί κανείς να μην συγκρίνει την αντίθετη πολιτική της κυβέρνησης Τράμπ όπως αυτή θα παρουσιαστεί στα επόμενα κεφάλαια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ

2.1 ΓΕΝΙΚΟΙ ΟΡΟΙ

ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ

Παγκοσμιοποίηση ως έννοια και ως υπόσταση δύσκολα αποτυπώνεται ή οπτικοποιείται. Αποδομώντας την γενική έννοια του όρου η παγκοσμιοποίηση πραγματώνεται από τον πληθυσμό της γης που λειτουργεί και δραστηριοποιείται ως σύνολο με όρους και κανόνες κοινούς. Κύριος στόχος είναι ένας η αμοιβαία ανάπτυξη και συνεργασία με όραμα την γενική ευημερία των πολιτών. Για τρεις και πλέον δεκαετίες οι περισσότερες κυβερνήσεις συζητούν την εμβάθυνση, πλάτυνση και επιτάχυνση της οικονομικής, πολιτισμικής και στρατιωτικής παγκόσμιας διασύνδεσης των κοινωνιών του κόσμου. Ωστόσο στην πραγματικότητα θα έλεγε κανείς ότι βρισκόμαστε σε βρεφικό στάδιο, η παγκόσμια κοινότητα μόλις αρχίζει να στέκεται και να κάνει δειλά τα πρώτα βήματα, χωρίς να μπορεί να υπολογίσει σωστά τους κινδύνους και τις αδυναμίες της. Η διαδικασία ενοποίησης και ενσωμάτωσης που προκύπτει από την κυκλοφορία ιδεών, προϊόντων, υπηρεσιών, κεφαλαίων, επιχειρηματικότητας και οποιουδήποτε άλλου στοιχείου που εισρέει και εκρέει, αντίστοιχα, από και προς σε οποιοδήποτε εκ των συμμετεχόντων κοινωνικοοικονομικών συστημάτων, σε παγκόσμια κλίμακα αποτελεί ένα συνεχώς μεταβαλλόμενο, απρόβλεπτο, δύσκαμπτο, ακανθώδες και δαιδαλώδες μονοπάτι.

Από μία άλλη οπτική η παγκοσμιοποίηση μπορεί να αναφέρεται σε ζύμωση των πολιτισμών σε μία συνεκτική φόρμα, οι οποίοι μετασχηματίζουν ριζικά την οργάνωση των ανθρώπινων σχέσεων και συμμετέχουν στην διαδραστικότητα των μερών τους. Αλληγορικά μιλώντας μπορεί να απεικονιστεί με έναν καμβά όπου το κάθε κράτος μπορεί εύκολα να μοιραστεί με μία πινελιά τις απόψεις του και να αφήσει το αποτύπωμα του πολιτισμού του. Η παγκόσμια συμπίεση των ανθρώπινων δράσεων, λόγω της αθρόας εισροής πληροφοριών, και ο κλυδωνισμός του συνειδησιακά δεδομένου, βρίσκει πολλές φορές την ανθρώπινη οντότητα ανέτοιμη να το επεξεργαστεί.

ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΤΙΣΜΟΣ

Ο προστατευτισμός αναφέρεται σε κυβερνητικές πολιτικές που περιορίζουν το διεθνές εμπόριο για να βοηθήσουν τις εγχώριες βιομηχανίες. Οι προστατευτικές

πολιτικές εφαρμόζονται συνήθως με στόχο τη βελτίωση της οικονομικής δραστηριότητας σε μια εγχώρια οικονομία, αλλά μπορούν επίσης να εφαρμοστούν για θέματα ασφάλειας ή ποιότητας. Μερικά από τα βασικά εργαλεία του προστατευτισμού θεωρούνται οι δασμοί, οι ποσοστώσεις εισαγωγής, τα πρότυπα προϊόντων και οι επιδοτήσεις. Οι υποστηρικτές του προστατευτισμού υποστηρίζουν ότι οι πολιτικές μπορούν να βοηθήσουν στη δημιουργία εγχώριων θέσεων εργασίας, στην αύξηση της ακαθάριστης εγχώριας παραγωγής προϊόντων και στην ενίσχυση της εγχώριας οικονομίας παγκοσμίως.

Είναι γεγονός ότι οι εμπορικοί πόλεμοι θεωρούνται απόρροια του προστατευτισμού. Ο προστατευτισμός αναφέρεται σε κυβερνητικές ενέργειες και πολιτικές που περιορίζουν το διεθνές εμπόριο με σκοπό να προστατεύσουν τις εγχώριες επιχειρήσεις και τις θέσεις εργασίας από τον ξένο ανταγωνισμό. Η πολιτική του προστατευτισμού δεν είναι μία έννοια καινούρια, εμφανίστηκε ταυτόχρονα με την εμφάνιση του διακρατικού εμπορίου. Σε κάθε περίπτωση η προστασία των οικονομικών συμφερόντων των πολιτών του κράτους αποτελεί συνήθως θεμιτή στρατηγική σχεδόν απάντων των κυβερνήσεων δημοκρατικών και μη. Ο προστατευτισμός συνιστά το αντίθετο της φιλελεύθερης πολιτικής της ελεύθερης αγοράς. Τα μέτρα που λαμβάνονται από τις ηγεσίες των χωρών προκειμένου να διαφυλάξουν την ευμάρεια και το βιοτικό επίπεδο ορισμένων κοινωνικών ομάδων, όπως οι ποσοστώσεις στις εισαγωγές και οι επιδοτήσεις στις εξαγωγές, αντίκεινται στους κανόνες του διεθνούς εμπορίου. Εντυπωσιακό είναι όμως ότι οι κυβερνήσεις επηρεάζονται περισσότερο στις πολιτικές τους από τα οικονομικά συμφέροντα εντός των κρατών παρά από τα συμφέροντα εκτός αυτών και μεταξύ των εθνών.

2.2 ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

The dreams and impractical plans of one generation are often the political and economic dogma of the next. The present international monetary system is itself the outcome of plans developed by men who analyzed what was wrong with the system of the 1930's. Resistance to change now makes us the slaves of ideas worked out twenty years ago. »

Herbert Grubel

Οι αρχιτέκτονες του σημερινού παγκόσμιου νομισματικού συστήματος σχεδίασαν και αποφάσισαν τη δομή της διεθνούς τάξης κάτω από διαφορετικές συνθήκες και προσπαθώντας να μαντέψουν τις μελλοντικές δυσκολίες και περιστάσεις που πιθανόν θα συνέβαιναν. Ήταν οι οικονομολόγοι και θεωρητικοί της πολιτικής επιστήμης του 20^{ου} αιώνα με κυρίαρχους πρωταγωνιστές των αποφάσεων τους αμερικανούς. Με την πάροδο του χρόνου και την αναπόφευκτη εξέλιξη των χωρών σε διάφορους τομείς, ιδιαίτερα όπως οι τομείς της τεχνολογίας και της βιομηχανικής παραγωγής, ο σχεδιασμός πολλές φορές κρίθηκε ανεπαρκής για την αντιμετώπιση ζητημάτων που ανέκυψαν. Προβλήματα όπως για παράδειγμα η προστασία των πνευματικών δικαιωμάτων, η διαφύλαξη των τοπικών πόρων των αναπτυσσόμενων κρατών, η άνιση οικονομική ανάπτυξη των κοινωνικών ομάδων, η κλιματική αλλαγή και τα μεγάλα δημόσια χρέη, ακόμη και σε μεγάλες δυνάμεις όπως η Αμερική, παρουσιάστηκαν στη πορεία των τελευταίων 40 χρόνων. Η δημιουργία διεθνών οργανισμών, πέραν αυτών του Bretton Woods, όπως ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (ΠΟΥ), η Διεθνής Ένωση Τηλεπικοινωνιών (ITU), ο Οργανισμός Τροφίμων και Γεωργίας (FAO) κατέστη απαραίτητη για να αντιμετωπίσουν και να ρυθμίσουν με κανόνες τα διάφορα προκύψαντα διεθνή ζητήματα. Αντίθετα σε πολλές περιπτώσεις η αλλαγή, η αναπροσαρμογή ή η αναδιάρθρωση των κανόνων και μερικές πτυχές του θεσμικού πλαισίου εντός του οποίου θα λειτουργούν τα κράτη, ήρθε αβίαστα κατόπιν συνεργασίας και σύναψης συνθηκών.

Κάποια όμως από τα διακρατικά αμφισβητούμενα ζητήματα δημιούργησαν προκλήσεις και ανταγωνισμούς. Ο κόσμος της αγοράς δεν ήταν και δεν είναι επίπεδος. Πριν την αλλαγή του αιώνα ο δυτικός κόσμος διατηρούσε ακόμη την ανταγωνιστικότητα του στην αγορά εργασίας και η παγκοσμιοποίηση δημιουργούσε ένα κλίμα ευδαιμονίας διάχυτο τόσο στον επιχειρηματικό κόσμο όσο και στη μεσαία τάξη των εργατών. Ήταν μια κατάσταση «win-win» για όλους μέχρι την στιγμή που οι μεγάλες αγορές εργασίας της Ανατολής άνοιξαν την κερκόπορτα στο ελεύθερο εμπόριο. (Fishman 2006) Αυτό το νέο εργατικό δυναμικό ήταν πρόθυμο να δουλέψει κάτω από χαμηλές εργασιακές συνθήκες και μισθούς. Δεδομένου των παραπάνω οι οικονομίες της Δύσης έπρεπε να ανταγωνιστούν τις σκληρές και φθηνές αγορές εργασίας της Ασίας. Συνεπακόλουθα δημιουργήθηκαν πιέσεις στις ευρωπαϊκές αγορές εργασίας και στα ισχύοντα εργασιακά κεκτημένα,

ενώ αξίες διασφάλισης ποιοτικών προτύπων στα προϊόντα και υπηρεσίες τέθηκαν σε αμφισβήτηση, θυσιάζοντας τα στον βωμό του σκληρού ανταγωνισμού του ελεύθερου εμπορίου.

Από την οικονομική κρίση του 2008 και έπειτα φάνηκε ξεκάθαρα ότι κάτι δεν λειτουργεί σωστά και ότι το υπάρχων σύστημα πρέπει να αλλάξει σύμφωνα με τα σημερινά δεδομένα του νέου πολυσύνθετου τεχνολογικά διαφοροποιημένου κόσμου. Μέσα από αναδιαρθρώσεις και σκληρές δημοσιονομικές πολιτικές εξυγίανσης τα κράτη προσπάθησαν να αποσοβήσουν τις δυσμενείς συνέπειες αυτής της κρίσης, επιδιώκοντας ταυτόχρονα την αναπτυξιακή προοπτική των οικονομιών τους. Παρόλα αυτά όμως το σκληρό πρόσωπο του ελεύθερου εμπορίου έχει ήδη επηρεάσει τα εισοδήματα και το βιοτικό επίπεδο των μεσαίων στρωμάτων της μεσαίας τάξης. Η δομή του διεθνούς συστήματος, σε σχέση με τον προηγούμενο αιώνα, άλλαξε λόγω της τεχνολογικής εξέλιξης χωρίς να υπάρχει δυνατότητα επιστροφής. Η πολυδιάστατη μορφή της παγκοσμιοποίησης αναδύεται μέσα από τα γεγονότα της εποχής, συντίθεται από πολλούς παράγοντες και δεν είναι δυνατό να αναλύεται μονομερώς ή μονόφθαλμα, αν και εντέλει ο λόγος μετουσίωσης και πραγμάτωσης ενός τέτοιου συστήματος είναι το οικονομικό συμφέρον.

2.3 ΑΛΛΑΓΕΣ ΠΟΥ ΣΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΑΝ ΤΟΝ 20^ο ΚΑΙ ΤΟΝ 21^ο ΑΙΩΝΑ

2.3.1 Η ΠΕΤΡΕΛΑΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΤΟΥ 1973

Ένα ακόμη σημαντικό γεγονός που μετάβαλλε το διεθνές σκηνικό ήταν το πετρελαϊκό μποϋκοτάζ των αραβικών χωρών μελών του Οργανισμού Πετρελαιοεξαγωγών Χωρών (OPEC) το 1973. Οι αραβικές χώρες που συμμετείχαν αντιδρώντας στον πόλεμο του Γιόμ Κιπούρ αποφάσισαν να μειώσουν την συνολική πετρελαϊκή παραγωγή, επιβάλλοντας έτσι ουσιαστική αύξηση στη παγκόσμια τιμή του πετρελαίου. Το εμπάργκο δημιούργησε μια πετρελαϊκή κρίση διότι συνέπεσε συγκυριακά με την παγκόσμια αύξηση της κατανάλωσης πετρελαίου από τις βιομηχανικές χώρες. Η τεράστια άνοδος της τιμής του πετρελαίου δημιούργησε σοβαρότατες οικονομικές πιέσεις στις τρεις μεγαλύτερες οικονομίες ΗΠΑ, Δυτική Ευρώπη και Ιαπωνία, των οποίων οι διεθνείς σχέσεις δοκιμάστηκαν. Η επιτυχία του συγκεκριμένου μποϋκοτάζ είχε ως αποτέλεσμα ο έλεγχος της παγκόσμιας πετρελαιογοράς να περάσει στις

πετρελαιοπαραγωγικές χώρες του OPEC και να περιοριστεί η διεθνής επιρροή των ΗΠΑ που ως τότε διατηρούσε ως εργαλείο της εξωτερικής της πολιτικής. Γεγονός είναι ότι από τότε ο πλούτος του μαύρου χρυσού και η δύναμη που αυτός αντιπροσωπεύει βρίσκεται στα χέρια των αραβικών χωρών του OPEC. (Gilpin 2002, 95)

2.3.2 Η ΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΤΕΙΧΟΥΣ ΤΟΥ ΒΕΡΟΛΙΝΟΥ ΚΑΙ ΚΑΤΑΡΡΕΥΣΗ ΤΟΥ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΜΟΥ

Η ήττα του Κομμουνισμού μετά την και την διάλυση της ΕΣΣΔ έδωσε τέλος στο Ψυχρό Πόλεμο και σήμανε την έναρξη μιας περιόδου επικράτησης των ΗΠΑ σε όλη την υφήλιο. Τα κράτη στράφηκαν αυθόρμητα προς τον καπιταλισμό, ελκυσόμενα από τα οφέλη της αφθονίας των αγαθών και του εμπορίου επιδιώκοντας ένα καλύτερο επίπεδο πολιτισμού και βίου ευημερίας για τους πολίτες τους. Αυτή η τάση είχε ως αποτέλεσμα τη σύγκλιση σε συμφωνίες οικονομικής ολοκλήρωσης όπως αυτής της Ευρωπαϊκής ένωσης. Η αμερικάνικη υπεροχή (exceptionalism) από το 1981 μέχρι και το 2010 παρείχε την δυνατότητα στην Αμερική να κινείται βάση συμφερόντων και πολλές φορές εκτός κανόνων διεθνούς δικαίου, όπως στην περίπτωση του πολέμου στο Ιράκ το 2003. Η ανατροπή του status quo τα τελευταία 10 χρόνια δημιούργησε ένα νέο πολυπολικό διεθνές περιβάλλον με πολύπλοκες διαδράσεις οικονομικών, πολιτικών, πολιτιστικών και τεχνολογικών αξιών. (Casarini 2009, 31-39)

2.3.3 Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΤΟΥ 2008

Πολλοί αναλυτές υποστηρίζουν ότι η παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση λειτούργησε ως επιταχυντής που εμβάθυνε και επιτάχυνε ένα έργο που ήδη ήταν σε εξέλιξη. Οι αιτίες είναι γνωστές το υπέρογκο αμερικάνικο χρέος, επίμονα υψηλά ποσοστά ανεργίας, χαμηλοί ρυθμοί ανάπτυξης και μια δημόσια και ιδιωτική νοοτροπία υπερβολικού δανεισμού. Η Ευρώπη βυθίστηκε στη μεγαλύτερη ύφεση των τελευταίων 80 ετών όπως και οι ΗΠΑ. Η Κίνα δε με ελάχιστη επιβράδυνση των ρυθμών ανάπτυξης της ξεπέρασε την Ιαπωνία και κατατάχτηκε ως τη δεύτερη οικονομία παγκοσμίως.

Ουσιαστικά η οικονομική κρίση του 2008 ήταν που αμφισβήτησε τη νομιμότητα της διεθνούς τάξης των Δυτικών χωρών και άνοιξε χώρο για σοβαρή

εξέταση εναλλακτικών μηχανισμών παγκόσμιας διακυβέρνησης. Η ιδέα ότι άλλες μεγάλες χώρες όπως η Ρωσία, η Κίνα και η Ινδία ενδέχεται να συνεργαστούν σε μεγαλύτερα διεθνή θέματα έγινε τότε πιο εύλογη και απαραίτητη. Η Κίνα όλο και πιο συχνά αμφισβητεί και ζητά την μεταβολή της δομής του συστήματος ή ακόμη και την αλλαγή του δολαρίου από διεθνώς αποθεματικό νόμισμα και την χρησιμοποίηση στη θέση του το Yuan.

2.3.4 Η ΑΡΑΒΙΚΗ ΑΝΟΙΞΗ

Ένα κύμα διαδηλώσεων και διαμαρτυριών εκδηλώθηκε στις αραβικές χώρες της Μέσης Ανατολής και της Βόρειας Αφρικής το τέλος του 2010, με στόχο την ανατροπή των υπαρχόντων καθεστώτων. Οι αναταραχές αυτές ανέτρεψαν αυταρχικά καθεστώτα και δημιούργησαν ένα κλίμα αστάθειας και εμφυλίων στις ευαίσθητες αυτές περιοχές. Σε συνδυασμό με την ανατροπή αυταρχικών ηγετών όπως του Σαντάμ το 2003 μετά την επιχείρηση «Σοκ και Δέος» των Αμερικανών στο Ιράκ και του Μουαμάρ Καντάφι το 2011, λείανε σχετικά το πολιτικό σκηνικό στη Μέση Ανατολή και την πρόσβαση των αναπτυγμένων χωρών σε πετρελαϊκή ενέργεια.

2.3.5 Η ΠΑΝΔΗΜΙΑ ΤΟΥ COVID-19

Τα τέλη του 2019 τα πρώτα νέα για τον κίνδυνο λόγω εμφάνισης του COVID-19 διαπερνούσαν τα απαθή αυτιά των πολιτών παγκοσμίως ως κάτι πολύ μακρινό και χωρίς άμεσο ενδιαφέρον. Λίγους μήνες μετά η γρήγορη μετάδοση του και τα πρώτα μέτρα περιορισμού και συνεπακόλουθα των ελευθεριών πολλών δυτικών κοινωνιών ανέτρεψε τα οικονομικά και πολιτικά δεδομένα. Σε ένα παγκόσμιο περιβάλλον, που μόλις πριν λίγα χρόνια λόγω της οικονομικής κρίσης του 2008, είχε μόλις αρχίσει να βλέπει θετικό πρόσημο ανάπτυξης, η πανδημία τρύπησε την ευαίσθητη και εύθραυστη γυάλα του υφιστάμενου οικονομικού συστήματος.

Η πανδημία επηρέασε όλες τις πτυχές του παραγωγικού τομέα, μειώνοντας την παραγωγή, προσαρμόζοντας την αναλόγως της ζήτησης ή εξαλείφοντας την όπου δεν υπήρχε δυνατότητα προσανατολισμού της σύμφωνα με τη ζήτηση. Κάποιες χώρες όπως η Κίνα με ευελιξία κατεύθυναν την παραγωγή στη κατασκευή προϊόντων προστασίας μάσκες, γάντια κλπ. (McGregor 2020)

Ακόμη η απειλή του COVID-19 μείωσε οριζόντια όλες τις μεταφορές και ιδιαίτερα τις αεροπορικές, πλήττοντας σοβαρά τον συγκεκριμένο κλάδο, αλλά και τον κλάδο παραγωγής αεροσκαφών. Ο περιορισμός των μεταφορών οδήγησε αναπόφευκτα στη μείωση της παγκόσμιας ζήτησης πετρελαίου. Μεγάλες χώρες παραγωγής όπως οι ΗΠΑ, οι χώρες της Μέσης Ανατολής μείωσαν κατά μεγάλο μέρος τα κέρδη τους.

Ο τομέας της πώλησης υπηρεσιών θα μπορούσε να πει κανείς υπέστη ένα σοκ καθώς αναγκάστηκε σε μία βίαιη προσαρμογή λόγω της επιβαλλόμενης, εξαιτίας των συνθηκών, εξ' αποστάσεως εργασίας. Πολλές θέσεις εργασίας εξαφανίστηκαν, όπως αυτές της εστίασης και άλλες μεταφέρθηκαν στις οικίες των εργαζομένων. Συνέπεια αυτού πέρα από την απώλεια των εργασιών ήταν και η μείωση της αξίας της ακίνητης περιουσίας καθόσον μειώθηκε ή έπαυσε να υπάρχει ανάγκη για στέγαση των επιχειρήσεων.

Ο ξαφνικός τερματισμός της φυσικής παρουσίας εργασιακής λειτουργίας, η κοινωνική απομάκρυνση και άλλες προσπάθειες για τον περιορισμό της νόσου και η κατανόηση του κατά πόσον μπορούν να εκτελεστούν θέσεις εργασίας από το σπίτι ήταν τα άμεσα προβλήματα στην αγορά εργασίας. Η επέκταση της εργασίας από το σπίτι στις αναπτυγμένες χώρες και η πρόσβαση σε υποδομές, όπως το διαδίκτυο, διαφοροποίησαν τις αγορές εργασίας δίνοντας ένα σαφές πλεονέκτημα σε σχέση με τις αναπτυσσόμενες. Το ψηφιακό χάσμα μεταξύ αναπτυγμένων και αναπτυσσόμενων χωρών είναι και ένας από τους καθοριστικούς παράγοντες της φτώχειας και της ανισότητας στην εποχή της πληροφορίας.

Ο συνδυασμός εμφάνισης της πανδημίας COVID-19 είχε μεγαλύτερο αρνητικό αντίκτυπο στη δραστηριότητα από ό,τι αναμενόταν, σύμφωνα με τα στοιχεία του πρώτου εξαμήνου του 2020 και η ανάκαμψη προβλέπεται να είναι πιο σταδιακή από ό,τι είχε προβλεφθεί προηγουμένως. Το παγκόσμιο εμπόριο εμπορευμάτων μπορεί να υποχωρήσει έως και 32% το 2020 ως αποτέλεσμα διαταραχών που σχετίζονται με την κρίση COVID-19 και οι εκτιμήσεις για ανάκαμψη το επόμενο έτος είναι αβέβαιες, σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου. Πάντως, οι παράπλευρες επιπτώσεις από την κρίση του κορονοϊού (επιπτώσεις όπως είναι για παράδειγμα η κατάρρευση στις τιμές του πετρελαίου) εμφανίζονται προς το παρόν να ευνοούν την Κίνα (που εισάγει φθηνότερα

ενέργεια) λειτουργώντας σε βάρος των Αμερικανών παραγωγών (που βλέπουν τις επενδύσεις τους να χάνουν αξία). Υπενθυμίζεται ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες ήταν η χώρα με τη μεγαλύτερη παραγωγή πετρελαίου παγκοσμίως για το έτος 2019, ενώ αντιθέτως η Κίνα η χώρα με τις μεγαλύτερες εισαγωγές. Ταυτόχρονα, σε μια επίδειξη μεγάλου μεγέθους προσαρμοστικότητας της παραγωγής της συγκεκριμένης ασιατικής χώρας, προσανατόλισε την παραγωγή της στην κατασκευή εκατομμύριων масκών ημερησίως, περισσότερες από κάθε άλλη χώρα παγκοσμίως, καλύπτοντας μεγάλο μέρος της παγκόσμιας ζήτησης. Κεντρικά ελεγχόμενος και ως επί το πλείστον δημόσιος, ο κινεζικός μηχανισμός με την ισχυρή εγχώρια βιομηχανία απέδειξε ότι μπορεί να είναι εξαιρετικά ευέλικτος και ευπροσάρμοστος ανταποκρινόμενος στην παγκόσμια ζήτηση για αναλώσιμα φαρμακευτικά υλικά. Χώρες όπως η Νότιος Κορέα και η Ταϊβάν έσπευσαν επίσης να αυξήσουν της εγχώρια παραγωγή масκών έπειτα από κρατική πρωτοβουλία και με το κράτος να ελέγχει τόσο τη διανομή όσο και τις τιμές. Τα γενικότερα αποτελέσματα όσον αφορά την δραστηριοποίηση και προσαρμοστικότητα των αγορών πρόκειται να φανούν μετά από λίγο καιρό καθώς δεν έχει τελειώσει αυτή η περίοδο αναγκαστικής αδράνειας ης οικονομίας, αν και κάποιες χώρες φαίνονται να διαχειρίζονται την κρίση αυτή με περισσότερη πολιτική ευφυΐα.

2.4 ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

Οι διεθνείς οργανισμοί όπως ο Όμιλος της Παγκόσμιας Τράπεζας(World Bank), το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ) σε συνδυασμό με μεγάλες κεντρικές τράπεζες όπως η Federal Bank των ΗΠΑ, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα της Ευρωπαϊκής Ένωσης(ΕΕ) και η Ασιατική Τράπεζα Ανάπτυξης (Asian Development Bank-ADB) αποτελούν τα σημαντικότερα θεσμικά όργανα διαμόρφωσης του παγκόσμιου νομισματικού συστήματος. Το ΔΝΤ επιβλέπει το διεθνές νομισματικό σύστημα για να εξασφαλίσει την αποτελεσματική λειτουργία του και έχει μεταξύ των βασικών του στόχων την προώθηση της σταθερότητας των συναλλαγματικών ισοτιμιών και τη διευκόλυνση της επέκτασης και της ισόρροπης ανάπτυξης του διεθνούς εμπορίου. Οι συναλλαγματικές ισοτιμίες των χωρών διαμορφώνονται από την αγορά συναλλάγματος και από τις προσδοκίες

για ανάπτυξη των κρατικών οικονομιών, με ελάχιστες εξαιρέσεις². Συνεπώς οι οικονομικές και κοινωνικές προοπτικές μιας χώρας επηρεάζουν τη συναλλαγματική ισοτιμία της σε σύγκριση με άλλες χώρες.

Η νομισματική πολιτική παίζει σημαντικό ρόλο στις προηγμένες οικονομίες. Οι υπεύθυνοι χάραξης νομισματικής πολιτικής συμβάλλουν στη χάραξη των οικονομικών στρατηγικών των χωρών ή ομοσπονδιών. Οι νομισματικές πολιτικές αναλύσεις, έχουν ορίζοντα μεσοπρόθεσμο έως μακροπρόθεσμο και αποδίδουν εξέχοντα ρόλο στις νομισματικές και πιστωτικές εξελίξεις. Οι οικονομικές αναλύσεις των διαμορφωτών της πολιτικής αντλούν στοιχεία από ένα ευρύ φάσμα οικονομικών και χρηματοοικονομικών στατιστικών δεδομένων και δεικτών που σχετίζονται με τις προοπτικές για τις συναλλαγματικές ισοτιμίες, τον πληθωρισμό και τα τραπεζικά επιτόκια κλπ. Οι ισχυρές πιέσεις των αγορών και των ανταγωνισμών μεταξύ των κρατών επηρεάζουν ακόμη και μεγάλες οικονομίες, οι οποίες πολλές φορές προσφεύγουν σε μέτρα ακόμη και έμμεσα για τη διαμόρφωση και σταθεροποίηση των ισοτιμιών.

Στην παγκόσμια οικονομία το χρηματοπιστωτικό σύστημα είναι τόσο ουσιώδες όσο και η πραγματική οικονομία. Οι αγορές για πώληση συναλλάγματος, ομολόγων, και μετοχών είναι διασυνδεδεμένες στις αγορές των τριών παγκόσμιων περιφερειών που συνθέτουν το διεθνές σύστημα. Πλέον όλο και περισσότερες χώρες ενσωματώνονται στο διεθνές σύστημα απελευθερώνοντας τη κίνηση κεφαλαίων. Οι συναλλαγματικές ισοτιμίες μεταβάλλονται σε καθημερινή βάση και πολλές φορές τα κράτη παρεμβαίνουν για να επιτύχουν τη σταθερότητα των οικονομιών τους. Όσο πιο μικρή οικονομία τόσο πιο δύσκολο να αντέξει σε κλυδωνισμούς της αγοράς³. Από την άλλη υπάρχει και η περίπτωση της Κίνας που έχει συχνά κατηγορηθεί για μεθοδευμένη υποτίμηση του νομίσματος της για να υποστηρίξει την ανταγωνιστικότητα των εξαγωγών της. Οι κίνδυνοι είναι πολλοί και η παρακολούθηση των διάφορων παραγόντων διαμόρφωσης της παγκόσμιας

² Για παράδειγμα η Σαουδική Αραβία χρησιμοποιεί για το Ριάλ σταθερή συναλλαγματική ισοτιμία που αλλάζει μόνο όταν το λέει η κυβέρνηση. Σε τέτοιες περιπτώσεις οι τιμές των νομισμάτων συνήθως συνδέονται με το δολάριο, ενώ οι κεντρικές τράπεζες τους μεγάλα αποθεματικά σε ξένο νόμισμα για να ελέγχουν πόσο αξίζει το νόμισμά τους.

³ Χαρακτηριστικό πρόσφατο παράδειγμα η Τουρκία που αν και αποτελεί μια μεγάλη σχετικά οικονομία στη πρόσφατη επίθεση που δέχτηκε η τουρκική λίρα στις αρχές του Νοεμβρίου εξάντλησε τα συναλλαγματικά αποθέματα της για να στηρίξει την πτώση του νομίσματος της.

οικονομίας επιβάλλει τη συνεργασία και την δράση μέσα από οικονομικές ομοσπονδίες ή συμμαχίες - ακόμη και μέσω μη συμβατικών μέτρων.

Γενικότερα σημαντικές προσπάθειες έχουν γίνει για τη δημιουργία ενός σταθερού οικονομικού περιβάλλοντος μέσα από διακρατικές συμφωνίες εμπορικής διασύνδεσης. Οι πρωτοβουλίες για οικονομική ολοκλήρωση ανά εδαφική διεθνική περιφέρεια όπως η Ευρωπαϊκή Ένωση(ΕΕ), η USMCA⁴, η MERCOSUR, RCEP και η ASEAN μειώνουν τους ανταγωνισμούς και δημιουργούν προϋποθέσεις συνεργασίας, παρόλο που ο σχεδιασμός και το ποσοστό υλοποίησης της θεσμοθέτησης των οργανισμών και των κανόνων λειτουργίας διαφέρει ανά οικονομική ένωση. Ο αραβικός κόσμος προς το παρόν δεν εμφανίζει σημάδια για συνεργασίες τέτοιου είδους, ίσως γιατί οι οικονομίες των περισσότερων αραβικών χώρων βασίζονται στην παραγωγή πετρελαίου οπότε δεν υπάρχει λογική για συμφωνίες απελευθέρωσης εμπορίου προϊόντων.

Από την άλλη οι ΗΠΑ που είναι μια, εκ δημιουργίας «*sui generis*», ένωση πολιτειών διαμορφώνει και επηρεάζει ακόμη την διεθνή οικονομική πολιτική. Το δολάριο αποτελεί ακόμη το βασικό αποθεματικό νόμισμα παγκοσμίως, αν και μετά την κρίση του 2008 η Κίνα προβαίνει συνεχώς σε αιτήματα αλλαγής του νομίσματος παγκόσμιων αποθεμάτων είτε από ένα καλάθι βασικών νομισμάτων, είτε από το Yuan. Το κινεζικό Yuan ήταν ένα σταθερό νόμισμα, αλλά τα τελευταία χρόνια υπό την κυβέρνηση του Χί Jíngíng μεταβαίνει αργά σε μια ευέλικτη συναλλαγματική ισοτιμία. Αυτό σημαίνει ότι αλλάζει λιγότερο συχνά από μια ευέλικτη συναλλαγματική ισοτιμία, αλλά πιο συχνά από μια σταθερή συναλλαγματική ισοτιμία. Βασική επιδίωξη της τωρινής ηγεσίας της Κίνας είναι ο εναρμονισμός και η ενσωμάτωση της χώρας στο διεθνές παγκόσμιο σύστημα.

Τα τελευταία χρόνια μετά και την οικονομική κρίση του 2008 και της απροσδόκητης εμφάνισης του COVID-19 ένα κλίμα ανησυχίας κυριαρχεί στον κόσμο των επενδυτών. Χαρακτηριστική είναι η αλματώδης αύξηση του χρυσού και του ασημιού τα τελευταία χρόνια που δείχνει την έλλειψη εμπιστοσύνης στα εθνικά νομίσματα και την απουσία προσδοκίας για ανάκαμψη της παγκόσμιας οικονομίας. Το έτος 2020 ο χρυσός έχει ανέβει κοντά στο 23% και θεωρείται αντιστάθμιση

⁴ Η συμφωνία ελευθέρου εμπορίου (USMCA) αντικατέστησε τη NAFTA τον Ιούλιο του 2020

έναντι του πληθωρισμού και της υποτίμησης του νομίσματος. Μετά τις πρόσφατες εξελίξεις για τις προοπτικές ενός εμβολίου COVID-19 οι επενδυτές προσδοκούν για ταχεία οικονομική ανάκαμψη, ο χρυσός υποχώρησε παρόλο που θα χρειαστεί λίγος χρόνος για να αναπτυχθεί ένα εμβόλιο και για να επιστρέψει η παγκόσμια οικονομία σε επίπεδα προ πανδημίας. Αυτό το γεγονός δείχνει ότι διαχρονικά ο χρυσός αποτελεί το ασφαλές καταφύγιο σε περιόδους κρίσεων ενώ η ζήτηση και αντίστοιχα η τιμή του μειώνεται σε περιόδους ευημερίας.

2.5 ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

2.5.1 ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ

Στα τέλη της δεκαετίας του 1950 συνολικά 51 χώρες συμφώνησαν στη δημιουργία των Ηνωμένων Εθνών(ΗΕ) έχοντας μεγάλες προσδοκίες για την δημιουργία ενός κόσμου πιο ειρηνικού με λιγότερες συγκρούσεις, όπου το εμπόριο θα είναι απαλλαγμένο από περιορισμούς. Μέσα σε λίγες δεκαετίες τα μέλη - κράτη των ΗΕ ανέρχονται σε 193, γεγονός που δείχνει τη πρόθεση των κρατών για συνεργασία σε πολιτικό επίπεδο προκειμένου να αποφεύγονται οι συγκρούσεις. Το θεματολόγιο των κύριων υποχρεώσεων, λειτουργίας και δραστηριοποίησης των ΗΕ περιλαμβάνει ζητήματα όπως η αειφόρος ανάπτυξη, το περιβάλλον και η προστασία των προσφύγων, η διαχείριση κρίσεων, η καταπολέμηση της τρομοκρατίας, ο αφοπλισμός, η διάδοση των πυρηνικών όπλων, η προώθηση της δημοκρατίας, τα ανθρώπινα δικαιώματα, η διακυβέρνηση, η οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη, η παγκόσμια υγεία, η εκκαθάριση των ναρκοπεδίων και η αύξηση της παραγωγής τροφίμων. Με αυτόν τον τρόπο δημιουργήθηκε ένα παγκόσμιο διεθνές σύστημα που συνέτεινε ενσυνείδητα ή και κάποιες φορές ασυνείδητα προς την οικονομική ολοκλήρωση. Η επιτυχημένη πορεία της παγκοσμιοποίησης ως τώρα σαφέστατα διαφαίνεται και από την μακρά περίοδο ειρήνης, αφού πολλές φορές οι οικονομικές αλληλεξαρτήσεις συνέβαλλαν στην συνεργασία και στη μείωση των συγκρούσεων⁵.

⁵ Για παράδειγμα στα μέσα του 2002 ο ισχυρός ηλεκτρονικός τομέας της Ινδίας, φοβούμενος ότι ο πόλεμος με το Πακιστάν θα διαταράξει τους δεσμούς τους με πολυεθνικές με έδρα τις ΗΠΑ, πίεσε με επιτυχία το Νέο Δελχί για να μειώσει τη σύγκρουσή του με το Πακιστάν.

Παρόλα αυτά λόγω του μεγέθους των συστατικών σύνθεσης του οικοδομήματος της παγκοσμιοποίησης η πορεία ήταν και θα είναι αργή. Γεγονός είναι ότι η διεθνική ολοκλήρωση μέσα από την πολιτική της ενοποίηση δεν είναι πολύ ενθαρρυντική όσον αφορά την εξέλιξη της. Τα κυρίαρχα έθνη-κράτη παρόλο που έχουν παραχωρήσει μέρος της κυριαρχίας του σε συμμαχίες, ενώσεις ή και σε διεθνείς θεσμούς θυσιάζοντας το στο βωμό της παγκοσμιοποίησης, δεν έχουν καταφέρει να δημιουργήσουν ένα σύστημα υπερεθνικής διακυβέρνησης και συντονισμού που θα επιλύει τα πολλαπλά παρουσιαζόμενα προβλήματα στις χαώδεις, απρόβλεπτες συνθήκες του διεθνούς συστήματος. Υπάρχουν πάρα πολλά ζητήματα για επίλυση- εμπόριο, επενδυτικά κεφάλαια, περιβάλλον, ηθική της παγκοσμιοποίησης και πολιτιστικά όρια επέκτασης αυτής. Η δημιουργία των διεθνών οργανισμών όπως ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου(ΠΟΕ), Διεθνές Νομισματικό Ταμείο(ΔΝΤ), Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας(ΠΟΥ) και Παγκόσμια Τράπεζα ήταν ένα βήμα προς την σωστή κατεύθυνση, αλλά οι δυνατότητες τους είναι περιορισμένες, ενώ αμφισβητείται και η ύπαρξη της ανεξάρτητης λειτουργίας αυτών και ταυτόχρονα επικρίνεται η δυνατότητα επιρροής τους από τους μεγάλους παίκτες της υφηλίου. Χαρακτηριστικό στοιχείο αποτελεί ο διορισμός των διευθυντών, υποδιευθυντών των παραπάνω οργανισμών από κράτη όπως ΗΠΑ και ΕΕ προκειμένου να διατηρούν τον έλεγχο των κανόνων του διεθνούς εμπορίου. (Stiglitz 2006) Επιπλέον θεωρείται ότι οι οργανισμοί Παγκόσμιας Τράπεζας και Διεθνές Νομισματικό Ταμείο χρησιμοποιήθηκαν από τις Ηνωμένες Πολιτείες και την ΕΕ ως εργαλείο για να ωθήσουν τις αναπτυσσόμενες χώρες να απελευθερώσουν τις αγορές τους.

Η χρηματοπιστωτική κρίση της Ασίας του 1997 και οι συνταγές μακροοικονομικής πολιτικής του ΔΝΤ που επιβλήθηκαν προκειμένου να χρηματοδοτηθούν πολλές ασιατικές χώρες τροφοδότησε μια αυξανόμενη αντίληψη ότι οι δυτικές προδιαγραφές οικονομικής πολιτικής - όπως παραχωρήθηκαν από τα όργανα που κυριαρχούν στη Δύση - δεν ήταν πάντα σωστές για την Ασία, και στην πραγματικότητα μπορεί μερικές φορές να ήταν καταστροφικές. Αναζητήθηκαν εναλλακτικές λύσεις αμοιβαίας βοήθειας και υποστήριξης μεταξύ των ασιατικών κρατών. Σημαντικές εξελίξεις θεωρούνται διορισμοί Κινέζων αξιωματούχων τόσο στην Παγκόσμια Τράπεζα όσο και στο ΔΝΤ, αποτελώντας ενδείξεις για την αυξανόμενη οικονομική επιρροή της Κίνας σε αυτούς τους

οργανισμούς. Ακόμη η Κίνα επιδιώκει την μεταρρύθμιση των ισχυόντων θεσμικών οργάνων, έτσι ώστε να εξυπηρετούνται καλύτερα τα συμφέροντα της. (Stephen Olson 2011) Πιθανώς μπήκαμε στην αρχή του τέλους αυτού του κεφαλαίου της επικράτησης των δυτικών χωρών στο διεθνές σύστημα. Στα χρόνια και τις επόμενες δεκαετίες που έρχονται, οι οργανισμοί θα εξελιχθούν διαφορετικά, και από ορισμένες απόψεις, μακριά από την επιρροή των ΗΠΑ – που επηρέασαν τα φιλοσοφικά θεμέλια πάνω στα οποία χτίστηκαν.

Οι προκλήσεις είναι πολλές και χωρίς προηγούμενο ιστορικό καταγραφής, καθιστώντας το φάσμα διεθνικής ολοκλήρωσης πιο ευρύ και σύνθετο. Οι κύριοι θεματικοί τομείς όμως, οι οποίοι απασχολούν τους ιθύνοντες νους των διαμορφωτών της εξωτερικής πολιτικής των χωρών είναι αναμφισβήτητα σήμερα τα θέματα εθνικής ασφάλειας, η πανδημία του Covid-19, η συμπίεση με τις ψηφιακές εξελίξεις, η κλιματική αλλαγή, η αστάθεια των πολιτικών συστημάτων των αναπτυσσόμενων χωρών, η σύγκρουση και η βία η φυλετική ισότητα, η απώλεια θέσεων εργασίας και βεβαίως η οικονομική ανάπτυξη.

Ακόμη η ανάγκη για συγχρονισμό και οργάνωση της παγκόσμιας κοινότητας με σκοπό την επιτυχή διαχείριση των ποικίλων αυτών προκλήσεων κατευθύνει τα κράτη να προσφεύγουν στη δημιουργία επιπλέον θεσμικών οργανισμών, με συγκεκριμένες εξειδικευμένες αποστολές. Κατά αυτόν τον τρόπο Ευρωπαϊκή Ένωση ως υπόδειγμα οργάνωσης έχει δημιουργήσει περαιτέρω μια πληθώρα αποκεντρωμένων οργανισμών με συγκεκριμένο πεδίο δραστηριοποίησης, όπως ο Οργανισμός Συνεργασίας των Ρυθμιστικών Αρχών Ενέργειας(ACER), Ευρωπαϊκός Οργανισμός για την Ασφάλεια και την Υγεία στην Εργασία (EU-OSHA), Οργανισμός Ευρωπαϊκής Συνοριοφυλακής και Ακτοφυλακής κλπ. Οι αποκεντρωμένοι οργανισμοί της ΕΕ ασχολούνται με ζητήματα και προβλήματα που επηρεάζουν την καθημερινή ζωή των 500 εκατομμυρίων ανθρώπων που ζουν εντός της περιφέρειάς της. Διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο, καθώς παρέχουν στα θεσμικά όργανα και στις χώρες της ΕΕ εξειδικευμένες γνώσεις σε διάφορους τομείς. Γίνεται εκ των πραγμάτων αντιληπτό ότι στον ευρύτερο κόσμο το επιχείρημα της παγκοσμιοποίησης απαιτεί την ύπαρξη διαφόρων κατηγοριών και μεγεθών θεσμικών οργάνων που θα συντονίζουν τις κρατικές υπηρεσίες και θα επιλύουν τα επιμέρους τοπικά προβλήματα.

Από την άλλη και σε περιφερειακό επίπεδο η δημιουργία πλαισίου λειτουργίας και κανόνων βάσει των οποίων θα λειτουργούν τα κράτη ασφαλώς και μπορεί να επιλύσει πολλά ζητήματα συνεργασίας. Υπάρχουν αρκετοί τέτοιοι μηχανισμοί (ASEAN, MERCOSUR, USMCA, RCEP) σε όλες τις περιοχές του κόσμου και πολύ πιθανή είναι η επέκτασή τους ή η δημιουργία και νέων. Διαφαίνεται λοιπόν ότι η ανάγκη για οικονομική συνεργασία καθοδηγεί στην εξεύρεση λύσεων και συμφωνιών. Στον 21^ο αιώνα έχοντας την εμπειρία αρκετών δεκαετιών αυτών των προσπαθειών διαπιστώνει κανείς και την ρεαλιστική πτυχή της μη τήρησης των όρων διακρατικής αλληλοκατανόησης και συμφωνίας που σχετίζεται με τη δυσχέρεια απεμπόλησης των εθνικών κινήτρων και στρατηγικών. Συχνά οι κυβερνητικές πολιτικές επιδιώκουν τη μεγιστοποίηση της πολιτικής τους επιτυχίας αντί της συνολικής εθνικής ευημερίας ή της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων όλων των πολιτών του κόσμου με αποτέλεσμα την εφαρμογή βραχύπνων ή και εθνικιστικών πολιτικών.

Διαπιστώνεται πολλές φορές οι κανόνες και οι συνθήκες που υπογράφονται, να μην εφαρμόζονται στη πράξη εξ ολοκλήρου ή σε ορισμένα μέρη αυτών ή να παραβλέπονται οι κανόνες διασφάλισης υλοποίησής τους, ενώ πολλές φορές οι αντιδράσεις των κυβερνήσεων μπορούν να διαφέρουν από τα κοινώς ομολογούμενα ως διακρατικοί όροι συντονισμού και συναλλαγών. Ακόμη σε κάποιες περιπτώσεις οι παγκόσμιες συμφωνίες μπορεί να επιβάλουν και άδικους όρους για τις αδύναμες χώρες, όπως αυτές που αφορούν την αγροτική πολιτική και που πλήττουν τις αναπτυσσόμενες χώρες της Ανατολής και Αφρικής. Ένα εκ των πραγμάτων δύσκολο πολυσύνθετο και πολύπλοκο έργο να εκπληρωθεί λόγω των αντικρουόμενων ποικίλων μορφών υφιστάμενων συμφερόντων και λόγω του εύρους των πεδίων δραστηριοποίησης που καθιστά αδύνατο να ελεγχθεί αποτελεσματικά.

Ο μισός σχεδόν πληθυσμός της γης- η Ασία, συμπεριλαμβάνοντας την Κίνα και την Ινδία- έχει ενσωματωθεί στην παγκόσμια οικονομία. Περίπου 2,4 δισεκατομμύρια άνθρωποι των οποίων οι χώρες υπέφεραν από την αποικιοκρατία, τον πόλεμο, εσωτερικές αναταραχές και εμφυλίους, είδαν πρωτόγνωρους ρυθμούς ανάπτυξης για 30 χρόνια περίπου (Stiglitz 2006). Ωστόσο η παγκοσμιοποίηση εμπεριέχει πολλά πράγματα όπως την ανταλλαγή ιδεών, τεχνολογιών, γνώσεων, τεχνών, την ενοποίηση των πολιτισμών και κοινωνιών. Το κύριο όμως στοιχείο

προσδιορισμού και πραγμάτωσης της έννοιας της παγκοσμιοποίησης αποτελεί η οικονομική ολοκλήρωση και απελευθέρωση του διεθνούς εμπορίου. Οι πολιτικοί υποστηρικτές της δημιουργίας μιας ενωμένης παγκόσμιας οικονομίας κινήθηκαν με κατεύθυνση την κατάργηση των περιορισμών των αγορών στο ελεύθερο εμπόριο και τη μείωση του κόστους των επικοινωνιών και των μεταφορών.

Το διεθνές εμπόριο επιτρέπει τη δημιουργία μιας παγκόσμιας αγοράς της οποίας τα όρια είναι σαφώς πιο διευρυμένα από μία εθνική αγορά, ενώ συγχρόνως προσφέρει το πλεονέκτημα παραγωγής προϊόντων σε μεγαλύτερη κλίμακα και της προσφοράς στο αγοραστικό κοινό μεγαλύτερης ποικιλίας αγαθών. Μεγαλύτερες εμπορικές περιοχές συναλλαγών και εμπορίου δημιουργούν μεγαλύτερες δυνατότητες για κέρδη, τα οποία είναι δυνατό να χρησιμοποιηθούν για την εξέλιξη των προϊόντων και την ανάπτυξη της τεχνολογίας. Ένα κύκλος ανατροφοδότησης του εμπορίου μέσω της καινοτομίας και της βελτίωσης των χαρακτηριστικών των προσφερόμενων αγαθών βελτιώνει τον χρόνο ζωής τους. Ο λεγόμενος διεθνής κύκλος ζωής του προϊόντος ωθεί τις επιχειρήσεις σε άμεσες ξένες επενδύσεις προκειμένου να επεκτείνουν το παραγόμενο κέρδος στο διεθνές πεδίο. Η πρόσβαση σε διεθνικές και διατλαντικές αγορές θεωρήθηκε ως βασική προϋπόθεση για την διεθνική ολοκλήρωση και αναμένονταν να προσφέρει σημαντικά οφέλη τόσο για τις αναπτυσσόμενες όσο και για τις αναπτυσσόμενες χώρες.

2.5.2 ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ

Βιώνουμε μια εξαιρετική εποχή από όλες τις απόψεις: από την οικονομία έως την πολιτική, από τις διεθνείς σχέσεις έως τις τεχνολογικές εξελίξεις, από τον παγκόσμιο πόλεμο έως την δημογραφία. Αυτό το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης καθιστά τον κόσμο πιο προσβάσιμο στον καθένα αλλά και πιο δύσκολο να ελεγχθεί από τον κρατικό οργανισμό.

Νέες τεχνολογίες έχουν αλλάξει τον τομέα των μεταφορών. Εξελίξεις στις σιδηροδρομικές μεταφορές, στη κατασκευή αεροσκαφών και πλοίων, καθώς και των συστημάτων συντήρησης τροφίμων παρέχουν νέες δυνατότητες στην παγκόσμια εφοδιαστική αλυσίδα, αυξάνοντας την αγορά και εντέλει και την παγκόσμια παραγωγικότητα. Γεγονός είναι ότι οι μεταφορές κοστίζουν 1% της

τιμής που είχαν δύο αιώνες πριν. Η είσοδος της ρομποτικής αυτοματοποιεί τις διαδικασίες και μεγιστοποιεί τα κέρδη παραγωγής.

Η βιοτεχνολογία στη παραγωγή φυτών έχει δημιουργήσει μία νέα ανταγωνιστική πτυχή στο εμπόριο φυτών με χώρες με κύριο αυτό των γενετικά τροποποιημένων φυτών. Ταχέως αναπτυσσόμενες χώρες όπως η Κίνα αποκτούν ηγετικό ρόλο στην εξαγωγή γενετικά τροποποιημένων σπόρων, ενώ η Ινδία εστιάζει στην ανάπτυξη φαρμάκων. Ακόμη η Κίνα αύξησε τις δημόσιες δαπάνες για την έρευνα στο τομέα της βιοτεχνολογίας κατά 400%, δηλαδή σε περίπου μισό δισεκατομμύριο δολάρια. Διαπιστώνεται γενικά μία αυξανόμενη τάση στην ανάπτυξη της βιοτεχνολογίας στις αναπτυσσόμενες χώρες.

Η παγκοσμιοποίηση παρέχει τη δυνατότητα ανταλλαγής τεχνολογίας, η οποία βοηθά στη μεταφορά πληροφοριών σε όλο τον κόσμο. Η παγκοσμιοποίηση οδηγεί σε αύξηση των επενδύσεων οριζόντια μεταξύ κρατών και μέσω των πολυεθνικών με σημαντικά οφέλη για την παγκόσμια οικονομία, όπως η ελευθέρωση του εμπορίου, η μετανάστευση της εργασίας, ο μεγαλύτερος ανταγωνισμός και τελικά συνολική αύξηση των κερδών. Τα οφέλη της παγκοσμιοποίησης θεωρητικά μοιράζονται όλοι όσοι ζουν στο παγκόσμιο δίκτυο. Ωστόσο, η παγκοσμιοποίηση έχει κάποιες ανησυχητικές επιπτώσεις. Αναπτυσσόμενες χώρες δύσκολα ανταγωνίζονται τεχνολογικά με τις ανεπτυγμένες χώρες και αντιμετωπίζουν προβλήματα συχνά με τους επιβαλλόμενους δασμούς. Η μετανάστευση εργοστασίων με ειδικευμένη τεχνολογική εργασία που φαίνεται να είναι ωφέλιμη για τις χώρες παραγωγής δεν είναι πάντα υπέρ των επιχειρήσεων. Συνοδεύεται από εκμετάλλευση του φθηνού εργατικού δυναμικού, αλλά συχνά καθίσταται δύσκολη η διασφάλιση των προτύπων και της ποιότητας, ενώ ο μεγαλύτερος κίνδυνος είναι η κλοπή τεχνολογικής γνώσης και έρευνας.

Η παγκοσμιοποίηση όμως δεν μπορεί να εξομοιωθεί με τον εκσυγχρονισμό. Η παγκοσμιοποίηση σχετίζεται κατά ένα μέρος με την εξάπλωση του εκσυγχρονισμού σε διαφορετικά σύνορα. Ο εκσυγχρονισμός και η ανάπτυξη είναι μια διαδικασία αλλαγής κατά την οποία οι λιγότερο αναπτυγμένες χώρες αποκτούν το καθεστώς και τα χαρακτηριστικά των βιομηχανικών κοινωνιών. Ο εκσυγχρονισμός προβάλλει και την έννοια του «ανώτερου-εξελιγμένου» ή «κατώτερου-απηρχαιωμένου», ενώ είναι «η υιοθέτηση πραγμάτων κοινών σε

άλλα μέρη του κόσμου», ενώ η παγκοσμιοποίηση είναι μια ολοκλήρωση σύνδεσης των κρατών και όχι μίμηση.

Για τις αναπτυσσόμενες χώρες η παγκοσμιοποίηση συνοδεύεται αναπόφευκτα και από τον εκσυγχρονισμό. Εκπληκτική είναι η βελτίωση του βιοτικού επιπέδου των κινέζων πολιτών των τελευταίων δεκαετιών, όπου διαπιστώθηκε μία πρωτοφανής τεχνολογική εξέλιξη στην υιοθέτηση της τεχνολογίας στην καθημερινή τους ζωή. Επιπλέον ακόμη πιο απίστευτη είναι η τεχνολογική άνθιση στην αυτοκινητοβιομηχανία και στον τομέα της ψηφιακής τεχνολογίας. Η ψηφιακή τεχνολογία έχει βελτιωθεί αλματωδώς, και οι υπολογιστές είναι περισσότερο γρήγοροι και ισχυροί από ποτέ. Η ανάπτυξη στην ικανότητα της επιστήμης της πληροφορικής οδήγησε σε καινοτομίες που έχουν μεταμορφώσει τον τρόπο με τον οποίο οι εταιρείες και οι άνθρωποι δουλεύουν. Οι εργασίες που κάποτε χρειάζονταν ώρες ή ημέρες χρειάζονται τώρα δευτερόλεπτα ή λεπτά. Αυτή η συνεχής αναβάθμιση στην ψηφιακή τεχνολογία έχει στόχο να οδηγήσει σε υψηλότερη αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας και τελικά αύξηση των πραγματικών μισθών. Ταυτόχρονα όμως οδηγεί και στον επαναπροσδιορισμό των απαιτούμενων θέσεων εργασίας και στην προσανατολισμό του εργατικού δυναμικού σε εκμάθηση διαφορετικών ικανοτήτων.

2.5.3 ΤΕΤΑΡΤΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

Οι τεχνολογίες αιχμής που αναπτύχθηκαν τα τελευταία χρόνια και βοήθησαν οι οικονομίες να προχωρήσουν σε ακόμη ανεξερεύνητους τομείς της βιολογίας, της ενέργειας, της πληροφορικής και της νοημοσύνης. Η κβαντική φυσική σε συνδυασμό με την κβαντική βιολογία, ανέπτυξε την τεχνητή νοημοσύνη εφευρίσκοντας τρόπους στήριξης της βιωσιμότητας και της βελτίωσης τόσο της ανθρώπινης υγείας όσο και της εξερεύνησης των δυνατοτήτων της τεχνολογίας.

Οι εμπορικές υπηρεσίες ενισχύθηκαν με πιο αποτελεσματικές υποδομές, συμπεριλαμβανομένων των μεταφορών και των συστημάτων βιώσιμης ενέργειας. Η τεχνολογική καινοτομία με τη μορφή των λεγόμενων τεχνολογιών «γενικού σκοπού» είτε είναι τρισδιάστατη εκτύπωση είτε δορυφορικές επικοινωνίες, είτε drones κλπ. δημιουργήσαν νέες προοπτικές ανάπτυξης στις αγορές. Αναδυόμενες τεχνολογίες από μικρές τοπικές ομάδες έρευνας μπορούν αστραπιαία να ταράξουν

το βιομηχανικό δίκτυο. Παραδείγματα περιλαμβάνουν καινοτόμες ιδέες για drones, robotics, πράσινη τεχνολογία κλπ. Οι τομείς της έρευνας και η ανάπτυξης της τεχνολογίας είναι καθοριστικής σημασίας, για την μελλοντική ανάπτυξη ενός κράτους, στους οποίους όλο και περισσότεροι πολιτικοί σήμερα αντιλαμβάνονται ότι πρέπει να επικεντρώνεται η πολιτική τους.

Η επανάσταση στην τεχνολογία έχει δημιουργήσει προοπτικές εξέλιξης σε πολλούς άλλους κλάδους όπως ιατρική, χρησιμοποιώντας τη ρομποτική και τη μηχανική κατασκευή νέων υλικών για την εφαρμογή νέων μεθόδων θεραπείας. Η παγκοσμιοποίηση άνοιξε την πόρτα στην πρόσβαση τεχνολογιών και των καινοτόμων ιδεών όπως τη χρήση νέων υλικών σε ιατρικά εμφυτεύματα, για μηχανική ιστών και για τη δημιουργία τεχνητών οργάνων - και η τρισδιάστατη εκτύπωση χρησιμοποιείται όλο και περισσότερο για τη δημιουργία προσαρμοσμένων δομών. Ο βιολογικός και ο ψηφιακός κόσμος αλληλεπικαλύπτονται πιο αμφιλεγόμενα στον κόσμο της επιστήμης της γενετικής, είτε αυτά είναι ανθρώπινα όργανα είτε τρόφιμα. Μεγάλα βήματα έγιναν τις τελευταίες δεκαετίες στα γενετικά τροποποιημένα τρόφιμα με διαφορετικές απόψεις όσον αφορά τα οφέλη και τα μειονεκτήματα. Αυτό που είναι γεγονός όμως ότι έχουν συμβάλει στη παραγωγικότητα των χωρών. Στα επόμενα βήματα της επιστήμης αναμένεται η κατανόηση και η επιρροή της εγκεφαλικής δραστηριότητας, όπως και η παρακολούθηση της υγείας .

2.5.4 Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΔΙΚΤΥΟΥ INTERNET

Ο ερχομός ενός παγκόσμιου δικτύου, που συνέδεσε ηλεκτρονικούς υπολογιστές σε όλη την υφήλιο και συνεπακόλουθα η δυνατότητα αποστολής πληροφοριών οπουδήποτε επιθυμεί κανείς και σε ελάχιστο χρόνο, έχει αυξήσει υπερθετικά την παγκόσμια επικοινωνία αλλά και το διεθνές εμπόριο. Ο παρών αιώνας θεωρείται ο αιώνας της ψηφιακής τεχνολογίας και της πληροφορίας.

Το ιντερνέτ γεννήθηκε στις αρχές του 1960 επιτρέποντας υπολογιστές να μοιράζονται πληροφορίες για έρευνα και ανάπτυξη σε στρατιωτικό και επιστημονικό επίπεδο. Το 1991 εμφανίστηκε η πρώτη φιλική προς τον χρήστη σύνδεση σε ιντερνέτ, η οποία αναπτύχθηκε σε ένα αμερικάνικο πανεπιστήμιο στην Μινεσότα και λίγο αργότερα το ευρωπαϊκό εργαστήριο φυσικής

CERN(European Laboratory for Particle Physics) δημιούργησε και πρότεινε ένα νέο πρωτόκολλο για τη διανομή πληροφοριών μέσω δικτύων. Το αποτέλεσμα ήταν η δημιουργία του Παγκόσμιου διαδικτύου το 1991, τυποποιώντας την διαδικασία αποστολής κειμένων μέσω συνδέσεων. Κρίνεται σκόπιμο να διατυπωθεί ότι ο παγκόσμιος διαδικτυακός ιστός είναι ένα δημόσιο αγαθό χρησιμοποιούμενο ελεύθερα από όλα τα κράτη. Αρχικά τη διαχείριση του την είχε αναλάβει ένα μη κερδοσκοπικός αμερικάνικος οργανισμός επονομαζόμενος Internet Corporation for Assigned Names and Numbers- ICANN (In Marina del Rey,California). Ο παραπάνω οργανισμός δημιουργήθηκε το 1998 για να καλύψει ανάγκες και ζητήματα που προέκυψαν σε σχέση με το διαδίκτυο και αποτελείται από πλήθος μελών της διεθνούς κοινότητας του ιντερνέτ (Lane 2006). Έκτοτε προκειμένου να ενισχυθεί η παγκόσμια αλληλεπίδραση και συνεργασία σε ζητήματα πολιτικής και αναπτυξιακές πτυχές που σχετίζονται με τον διαδικτυακό ιστό θεσπίστηκε το Διεθνές Συνέδριο Διακυβέρνησης για το Διαδίκτυο (Internet Governance Forum- IGF). Το IGF συγκλήθηκε για πρώτη φορά τον Οκτώβριο-Νοέμβριο του 2006 και από τότε συνεδριάζει κάθε χρόνο με συμμετοχή από εκπροσώπους κυβερνήσεων, ακαδημαϊκών, επιστημόνων καθώς και ιδιωτών σε ισότιμη βάση και μέσω μιας ανοιχτής και χωρίς αποκλεισμούς δημόσιας διαδικασίας.

Ακόμη μια ξεχωριστή εξέλιξη αποτέλεσε το 1999 η πρωτοπόρα ιδέα μετατροπής της τεχνολογίας Radio Frequency Identification (RFID) των Sarma, Brock και Asthon σε μια τεχνολογία δικτύωσης, συνδέοντας αντικείμενα στο διαδίκτυο (internet) μέσω της ετικέτας, εισάγοντας και την πρωτοπόρα για την εποχή έννοια «The internet of things»⁶ (Press 2014) Για τις επιχειρήσεις αυτό ήταν μια σημαντική αλλαγή, δεδομένου ότι οι προμηθευτές και οι επιχειρηματικοί εταίροι αυτών κατά μήκος της αλυσίδας εφοδιασμού θα μπορούσαν να μοιράζονται αυτόματα, μέσω διαδικτύου, δεδομένα και πληροφορίες σχετικά με τις πραγματοποιούμενες μεταφορές και τα διακινούμενα προϊόντα. Με αυτόν τον τρόπο η τεχνολογία του διαδικτύου ένωσε νέα πνοή στο εμπόριο, στις επιχειρήσεις και τις αγορές.

⁶ Η ιδέα ενός συστήματος συνδεδεμένων ηλεκτρονικών υπολογιστών, μηχανικών και ψηφιακών συσκευών που διαθέτουν μοναδικούς τρόπους αναγνώρισης και την ικανότητα να μεταδίδουν δεδομένα κατά μήκος ενός δικτύου χωρίς να χρειάζεται ανθρώπινη παρέμβαση. <https://www.autoidlabs.org/>

Σιγά, σιγά και εν μέσω πολλών νεωτερισμών και βελτιώσεων της τεχνολογίας επήλθε μία συναρπαστική και καθηλωτική επανάσταση στον τρόπο δράσης των επιχειρήσεων και γενικά του τρόπου λειτουργίας των οικονομιών των χωρών. Ειδικότερα δημιουργήθηκε μια παγκόσμια οικονομία πληροφορίας και ένα παγκόσμιο δίκτυο συναλλαγών βασισμένο στην ανταλλαγή γνώσης. Δημιουργήθηκαν οι συνθήκες διάχυσης της πληροφορίας με απίστευτη ταχύτητα και ευκολία, ειδικά όταν συνδυάζονται με την αυξημένη διαθεσιμότητα και ποιότητα των δεδομένων, που επικοινωνούνται μέσω ολοένα και πιο πλούσιων και ποικίλων οπτικοποιήσεων και άλλων αναλυτικών τεχνικών, αυτές οι τάσεις έχουν τη δυνατότητα να αναδιαμορφώσουν ουσιαστικά την επικοινωνία. Συνεπακόλουθα ο χρόνος υλοποίησης των συναλλαγών μειώθηκε θεαματικά, αυξάνοντας τις προοπτικές εμπορίου. Οι δρόμοι του εμπορίου άλλαξαν, όπως και οι εμπορικές σχέσεις οι οποίες έγιναν πιο απρόσωπες. Το ηλεκτρονικό εμπόριο έγινε μια καθημερινή πραγματικότητα, όπου οι χώρες που δεν υιοθετούν το ηλεκτρονικό εμπόριο είναι καταδικασμένες να αποτύχουν. Σήμερα, το ηλεκτρονικό εμπόριο προϊόντων πολυτελείας λόγω της ταχύτητας του παράγει εντυπωσιακά κέρδη, έχοντας γνωρίσει εκθετική ανάπτυξη τα τελευταία είκοσι χρόνια. Η ταυτόχρονη διασύνδεση και επέκταση των εφοδιαστικών αλυσίδων σε συνδυασμό με την εύκολη ταυτοποίηση των προϊόντων χωρίς να χρειάζεται τη μεσολάβηση ανθρώπινου δυναμικού επιφέρει επανάσταση στο διεθνές εμπόριο. Με την αυξανόμενη ισχύς επεξεργασίας και η χωρητικότητα αποθήκευσης και τα γρηγορότερα δίκτυα κινητής τηλεφωνίας, όπως τα 5G υπόσχονται την αύξηση των αποδόσεων. Η μαζική αλλαγή στην ψηφιοποίηση των παραγωγικών τομέων είναι στο κατώφλι του εμπορικού κόσμου και κρίσιμες αλλαγές πρόκειται να συμβούν. Το IoT πρόκειται να ταραξει πολλές άλλες βιομηχανίες χάρη στην αυξανόμενη ανάπτυξη cloud και 5G, ενώ επίσης πρόκειται να αλλάξει το μερίδιο στον τομέα της μεταποίησης. Τα καλά νέα είναι ότι μπορούν πολλά να αποκτηθούν από τη μετάβαση σε μια νέα μορφή διαχείρισης της διαδικασίας βιομηχανικής εργασίας, εξοικονομώντας χρήμα σε χρόνο για ανάπτυξη νέων τρόπων επιχειρηματικής δραστηριότητας. Η ανάπτυξη του βιομηχανικού IoT αλλάζει το μέλλον των κατασκευαστικών εργασιών - το οποίο τελικά βελτιώνει τα πάντα, από λειτουργική αποδοτικότητα έως παροχή εμπειρίας πελατών και βελτιώσεις μέσω μικρότερων χρόνων κατασκευής και καλύτερων προοπτικών.

Η Κίνα ανταγωνίζεται σήμερα για τις κορυφαίες τεχνολογικές θέσεις, ωθώντας, για παράδειγμα, την Huawei ως τον κορυφαίο παγκόσμιο ηγέτη της προσιτής τεχνολογίας 5G. Οι ευρωπαϊκές κυβερνήσεις αναθεωρούν τον ρόλο κινεζικών εταιριών στην οικοδόμηση των δικτύων τους ύστερα από πιέσεις των ΗΠΑ, με την Ουάσινγκτον να υποστηρίζει ότι θέτουν σε κίνδυνο την εθνική τους ασφάλεια. Μια από τις πρώτες ευρωπαϊκές χώρες που προχώρησε σε τέτοια κίνηση το Ηνωμένο Βασίλειο τον Ιούλιο έδωσε εντολή ο εξοπλισμός της Huawei να αποκλειστεί πλήρως από το βρετανικό δίκτυο 5G έως το 2027, ενώ τον Οκτώβριο η Σουηδική κυβέρνηση απαγόρευσε την χρήση τηλεπικοινωνιακού εξοπλισμού από τις κινεζικές Huawei και ZTE στο δίκτυο 5G της χώρας. (Liberal 2020) Αφορμή αποτελεί ότι οι κινεζικές επιχειρήσεις και πολίτες πρέπει βάση νόμου να συνδράμουν το κράτος της Κίνας στη συλλογή πληροφοριών, γεγονός που υποστηρίζουν ότι αποτελεί απειλή για την ασφάλεια των χωρών τους. Βέβαια δεν αποτελεί τυχαίο γεγονός ότι ο περιορισμένος ανταγωνισμός ευνοεί τις ανταγωνιστικές εταιρείες, της σουηδικής Ericsson και της φινλανδικής Nokia. Ωστόσο η απαγόρευση αφήνει τους διαχειριστές δικτύου με λιγότερες επιλογές και δημιουργεί τον κίνδυνο να επιβραδυνθεί η επέκταση του 5G σε αγορές όπου ο ανταγωνισμός είναι περιορισμένος. Ο ανταγωνισμός στην κυριαρχία στην τεχνολογία πληροφοριών και επικοινωνίας (ΤΠΕ) θα είναι σύμφωνα με την τις αρχές του επιθετικού ρεαλισμού ανομολόγητα έντονος και αναμενόμενος.

Στα πλαίσια αυτά δημιουργείται μία νέα διάσταση της αγοράς, η αγορά του e-commerce. Μία απροσδιόριστη και ταυτόχρονα εξαιρετικά αχανή αγορά με τεράστιες προοπτικές κέρδους αρκεί να διατίθεται η εφοδιαστική υποστηρικτική αλυσίδα που θα την εφοδιάσει. Αναμφισβήτητα η παγκόσμια αγορά έχει μετατραπεί σε ένα ευρύ διαδικτυακό τόπο όπου μυριάδες άγνωστοι δραστηριοποιούνται, προωθούν και πωλούν τα προϊόντα τους. Ο κόσμος έγινε ξαφνικά πολύ μικρός, όπου οι ιδέες και η τεχνολογία διακινούνται χωρίς να υφίστανται σύνορα μεταξύ των χρηστών. Επιπλέον η τεχνολογία της πληροφορίας του ιντερνέτ έχει αλλάξει τη μορφή διεθνούς εμπορίου διότι παρέχεται πλέον η δυνατότητα εμπορίας ακόμη και υπηρεσιών από οποιαδήποτε σημείο του πλανήτη. Υπηρεσίες όπως λογιστική, διαφήμιση, χρηματοπιστωτικές επενδύσεις κλπ. μπορούν να πραγματοποιούνται από ένα laptop ή tablet. Τα παραπάνω όμως δημιούργησαν την ανάγκη για νέους κανόνες αγοράς που να διασφαλίζουν

τα έννομα συμφέροντα και να αποκλείουν ενδεχόμενες συγκρούσεις παραγόντων ή συμφερόντων διαχείρισης της νέας αυτής μορφής εμπορίου.

2.5.5 ΤΕΧΝΗΤΗ ΝΟΗΜΟΣΥΝΗ (ARTIFICIAL INTELLIGENCE-AI)

Ένα νέο κεφάλαιο έχει ανοίξει στην εξέλιξη του κόσμου και λέγεται τεχνητή νοημοσύνη. Η τεχνητή νοημοσύνη αποτελεί ένα από τα πλέον εξελισσόμενα πεδία της πληροφορικής που συνδυάζει τη συνεργασία επιστημών όπως τη νευρολογία, τα μαθηματικά, τη γλωσσολογία, τη φιλοσοφία και την επιστήμη της μηχανικής. Οι εσωτερικές λειτουργίες της AI είναι πολύ τεχνικές καθώς μέσα από την χρήση αλγόριθμων ή στατιστικών και μαθητικών μοντέλων επαγωγικά συνθέτει ανθρώπινες συμπεριφορές και επιδιώκεται ο προγραμματισμός μηχανών ή υπολογιστών με στόχο τη μίμηση της ανθρώπινης συμπεριφοράς.

Το φαινόμενο της AI είναι γεμάτο αντιφάσεις. Είναι ένα ισχυρό εργαλείο που είναι ακόμη εκπληκτικά περιορισμένο όσον αφορά τις τρέχουσες δυνατότητές του. Και, ενώ έχει τη δυνατότητα να βελτιώσει την ανθρώπινη ύπαρξη, ταυτόχρονα υπάρχει η διαμάχη ότι απειλεί να εμβαθύνει τις κοινωνικές διαφορές και να βάλει εκατομμύρια ανθρώπους εκτός εργασίας.

Αν και η τεχνητή νοημοσύνη εισήλθε αρχικά σαν έννοια το 1956 από τον μαθηματικό Τζον Μακάρθι τις τελευταίες δεκαετίες υφίσταται ένας έντονος ανταγωνισμός μεταξύ των μεγάλων οικονομικών δυνάμεων όσον αφορά την τεχνολογική πρωτιά στον συγκεκριμένο τομέα. Πολυσυζητημένο γεγονός το 2016 αποτέλεσε ο αγώνας του πρωταθλητή Κίνας Ke Jie στο κινέζικο παραδοσιακό επιτραπέζιο παιχνίδι Go με το πρόγραμμα Alpha Go του κλάδου Deep Mind τομέας AI της Google (Mozur 2017). Η ήττα του κ.Ke από το Alpha Go πέρα από μια μάχη μηχανής και ανθρώπου πυροδότησε ως νέος Sputnik έναν έντονο ανταγωνισμό μεταξύ Κίνας και ΗΠΑ. Ο τεχνολογικός πόλεμος - μεταξύ των δυνατοτήτων AI στις ΗΠΑ και την Κίνα έρχεται να προστεθεί στον γενικότερο οικονομικό τους ανταγωνισμό. Το 2017 σε μια λεπτομερή δήλωση της εθνικής στρατηγικής της ασιατικής χώρας για την τεχνητή νοημοσύνη ο πρόεδρος της Κίνας Xi Jinping έθεσε έναν στόχο να ισοφαρίσει σε επίπεδο τεχνολογίας με την Αμερική έως το 2020 και να την ξεπεράσει μέχρι το 2030. Επιπλέον η κινέζικη

κυβέρνηση έχει θέσει την τεχνολογία AI στο επίκεντρο των προτεραιοτήτων της στο πενταετές της σχέδιο που ανακοίνωσε το 2017.

Στον αντίποδα πολλοί Αμερικανοί θεωρούν ότι η καλύτερη ελπίδα της Αμερικής να παραμείνει μπροστά στην τεχνητή νοημοσύνη είναι να διατηρήσει ζωντανή και ανοιχτή την κουλτούρα εξωστρέφειας που την έχει καταστήσει παγκόσμιο κόμβο για την άνθηση ιδεών και επενδύσεων στον τομέα της τεχνολογίας. Ωστόσο, οι εταιρείες της Silicon Valley ανησυχούν ήδη ότι η στάση της κυβέρνησης Τραμπ σχετικά με τη μετανάστευση και άλλα θέματα εμποδίζει το εισαγόμενο ταλέντο και τα χρήματα να έρθουν στις ακτές των ΗΠΑ. Υπάρχουν πολλές φιλελεύθερες φωνές που υποστηρίζουν ότι τυχόν νέοι περιορισμοί σχετικά με το ποιος μπορεί να επενδύσει σε εταιρείες όπως η Microsoft επιδεινώνει το πρόβλημα. Εν τω μεταξύ, σε αντίθεση με τις ΗΠΑ άλλες χώρες ακολουθούν μια τακτική αναζήτησης εξωτερικών ταλέντων και κεφαλαίων επένδυσης στην AI. Ο Καναδάς, ο οποίος διαθέτει πανεπιστήμια που είναι ζωτικής σημασίας για την άνοδο της πανεπιστημιακής μάθησης, χρησιμοποιεί διάφορα ομοσπονδιακά και περιφερειακά προγράμματα για τη δημιουργία βιομηχανίας τεχνητής νοημοσύνης και έρευνας μέσω της μετανάστευσης και των ξένων επενδύσεων. Αυτό που διαπιστώνεται είναι ότι οι Κινέζοι εμφανίζονται να έχουν στρατηγική και βιομηχανική πολιτική με μακροχρόνιο στόχο την υπεροχή, ενώ η κυβέρνηση Τράμπ δείχνει απροσδιόριστα ασαφής και χωρίς να έχει σχέδιο πώς να υποστηρίξει και να επωφεληθεί από την τεχνητή νοημοσύνη. Εντέλει το μοναδικό που εισπράττεται κατά την τετραετία Τράμπ είναι η επιθετική άρνηση και περιορισμός της πρόσβασης των Κινέζων επενδυτών στη Silicon Valley.

2.5.6 ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ ΤΟΥ ΕΜΠΟΡΙΟΥ

Στην σημερινή κοινωνία όπου οι φιλελεύθερες ιδέες του μεταπολεμικού κόσμου έχουν αρχίσει να ξεθωριάζουν, οι αρχές του κλασικού ρεαλισμού και το εθνικό συμφέρον, βασιζόμενο στη μονομερή ερμηνεία και κρίση της κάθε χώρας, καθορίζουν ιδιοτελώς και υποκειμενικά το δίκαιο εμπόριο. Η απουσία μιας παγκόσμιας κυβέρνησης αφήνει περιθώριο για παρανομίες, για επιθετικές πολιτικές εμπορίου, για ακύρωση διεθνών συνθηκών και άλλες ενέργειες που αντίκεινται στα θεσπισθέντα μέσα από τους διεθνείς οργανισμούς ή από διακρατικές συμφωνίες. Ο ακρογωνιαίος λίθος των διεθνών συνθηκών ο εθιμικός

κανόνας αρχή «**Pacta sun servanda**»⁷ και η διεθνής αξιοπιστία των χωρών ξεχνιέται από πολιτικούς μιας άλλης γενιάς όπως ο Ντόναλντ Τράμπ με σημαία την οικονομία. Είναι εκπληκτικό ότι ακύρωσε ή επαναδιαπραγματεύθηκε σχεδόν όλες τις υφιστάμενες συμφωνίες ενώ αμφισβήτησε τον ρόλο και τον λόγο ύπαρξης και των πολιτικών συμμαχιών.

Πέρα από την κυριολεκτική έννοια του όρου, που εδώ και χρόνια οι διεθνείς επικυρωμένες συμβάσεις και συνθήκες έχουν καθιερωθεί ως Διεθνές Δίκαιο, υπάρχει και η υποκειμενική κοινωνικοπολιτική αντίληψη των θεμιτών εμπορικών πρακτικών και πολιτικών που θέτει η μονομερής οπτική του ανταγωνισμού μεταξύ των οικονομικών παραγόντων ή του εργατικού δυναμικού των χωρών. Είναι όμως δυνατόν το διεθνές εμπόριο να είναι δίκαιο για όλους; Η απάντηση είναι φυσικά όχι.

Μία διεθνής οικονομία ολοκλήρωσης θα μπορούσε να είναι επιτυχής μόνο εάν όλοι οι περιορισμοί, δασμοί, ποσοστώσεις, επιχορηγήσεις μηδενίζονταν. Αυτό θα προϋπέθετε τη δημιουργία ενός παγκόσμιου καθεστώτος με κυριαρχικά δικαιώματα επί των κρατών. Ωστόσο ο πραγματικός κόσμος διαφέρει σημαντικά από ένα τέτοιο σύστημα. Ένα άναρχο σύστημα αποτελεί το πεδίο εφαρμογής του διεθνές εμπορίου, δημιουργεί ανισότητες στην απελευθέρωση των αγορών με αποτέλεσμα να πλήττονται αδύναμες κοινωνικές ομάδες σε αναπτυσσόμενες χώρες. Οι αγρότες και το εργατικό δυναμικό αποτελεί το συνηθισμένο αδικημένο κοινωνικό σύνολο, καθώς μειώνεται η αγοραστική τους δύναμη και βλέπουν τα εισοδήματά τους συνεχώς να μειώνονται. Ακόμη και η Κίνα ένας αναμφισβήτητα νικητής στο διεθνή εμπορικό ανταγωνισμό αντιμετωπίζει ένα ζήτημα άνισης ανάπτυξης των αγροτών της, λόγω των κρατικά επιδοτούμενων αμερικάνικων αγροτικών τροφίμων. Ο παραπάνω ανταγωνισμός έχει εφελκύσει τις τιμές σε πολύ χαμηλά επίπεδα. Η Κίνα συνεπώς έχει δύο επιλογές ή να ακολουθήσει και αυτή μια πολιτική επιδοτήσεων των αγροτικών προϊόντων, χάνοντας επενδυτικά κεφάλαια για την ανάπτυξη της και επιβραδύνοντας τον ρυθμό ανάπτυξης της, ή να αποδεχτεί και να διατηρήσει μια κοινωνική ανισότητα. (Stiglitz 2006)

⁷ Pacta sunt servanda, δηλαδή ότι οι συμφωνίες πρέπει να τηρούνται.

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου (ΠΟΕ), αν και μετά την σύσταση του κατά τον γύρο της Ουρουγουάης απέκτησε και τη δυνατότητα επιβολής κυρώσεων, οι διεθνείς συμφωνηθέντες κανόνες για την μη εμπλοκή του κράτους και την παρεμπόδιση του ελεύθερου εμπορίου παρακάμπτεται εύκολα από την ρήτρα της απειλής της εθνικής ασφάλειας. Για παράδειγμα η απαγόρευση της κυβέρνησης των ΗΠΑ των κινέζικων εφαρμογών Tik Tok και We chat με την κατηγορία ότι συνιστούν απειλή για την εθνική ασφάλεια.(Shepardson 2020) Ο διεθνής αντίκτυπος φυσικά για τέτοιες ενέργειες προκαλεί μια ένα συναίσθημα μη τήρησης ή επιλεκτικής τήρησης των συμφωνηθέντων από την Αμερική. Από την άλλη υπάρχει και η καταπάτηση της συνθήκης περί των πνευματικών δικαιωμάτων που υπάρχουν συχνά καταγγελίες από εταιρείες που δραστηριοποιούνται στην Κίνα.

2.5.7 Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ (TRADE RELATED ASPECTS OF INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS-TRIPS)

Η συμφωνία TRIPS, η οποία τέθηκε σε ισχύ την 1η Ιανουαρίου 1995, είναι μέχρι σήμερα η πιο ολοκληρωμένη πολυμερής συμφωνία για την πνευματική ιδιοκτησία. Τα πεδία εφαρμογής που επεκτείνεται η συγκεκριμένη συμφωνία είναι τα πνευματικά δικαιώματα, τα συγγενικά δικαιώματα, τα λογότυπα, γεωγραφικές ενδείξεις, βιομηχανικά σχέδια και διπλώματα ευρεσιτεχνίας, σχέδια ολοκληρωμένων κυκλωμάτων και εμπορικά μυστικά. Επιπλέον στους όρους της συνθήκης ενσωματώνονται και η σύμβαση των Παρισίων περί βιομηχανικής ιδιοκτησίας και η σύμβαση της Βέρνης για την προστασία των καλλιτεχνικών και λογοτεχνικών έργων. Αυτό που είναι σημαντική επιτυχία της TRIPS είναι η καθιέρωση μεταξύ των μελών που την υπέγραψαν ελάχιστων αποδεκτών επιπέδων προστασίας των κύριων τομέων πνευματικής ιδιοκτησίας. Ταυτόχρονα θεσμοθετούνται με διατάξεις στις εσωτερικές αστικές και διοικητικές διαδικασίες για την επιβολή μέτρων και ποινικών διαδικασιών που να διασφαλίζουν τα πνευματικά δικαιώματα. Οι οποιοσδήποτε διαφορές επιλύονται μέσω του Συμβουλίου για Θέματα Δικαιωμάτων Πνευματικής Ιδιοκτησίας που σχετίζονται με το Διεθνές Εμπόριο του ΠΟΕ. (Χατζηδημητρίου 2003)

2.5.8 Η ΣΥΜΒΑΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΒΙΟΠΟΙΚΙΛΟΤΗΤΑΣ (THE BIODIVERSITY CONVENTION-CBD)

Η CBD τέθηκε σε ισχύ το 1993 και στόχευε στη κατοχύρωση των δικαιωμάτων ελέγχου της πρόσβασης σε γενετικούς πόρους για τις χώρες προέλευσης τους. Ταυτόχρονα για τις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες η εκμετάλλευση των πόρων και των παραδοσιακών γνώσεων τους καθορίστηκε από το διεθνές δίκαιο ως αναφαίρετο νόμιμο κληρονόμημα ενός λαού. Σύμφωνα με τους όρους της υπογραφείσας συνθήκης CBD, οι διάφορες πολυεθνικές επιχειρήσεις πρέπει να λάβουν συγκατάθεση εκμετάλλευσης ή πρόσβαση σε αυτούς τους πόρους και να αποδίδουν αναλόγως συμφωνίας με την πλούσια σε βιοποικιλότητα χώρα, τα σχετικά κέρδη. Ωστόσο, ορισμένοι επικριτές πιστεύουν ότι η CBD δεν κατάφερε να θεσπίσει κατάλληλους κανονισμούς για την αποτροπή της βιο-πειρατίας. Άλλοι ισχυρίζονται ότι το κύριο πρόβλημα είναι η αδυναμία των εθνικών κυβερνήσεων να εγκρίνουν κατάλληλους νόμους για την εφαρμογή των διατάξεων της CBD. Το πρωτόκολλο της Ναγκόγια, το οποίο τέθηκε σε ισχύ το 2014 βελτίωσε εν μέρει την υπάρχουσα συνθήκη. Σήμερα 196 χώρες και οργανισμοί παγκοσμίως έχουν επικυρώσει την υπόψη συμφωνία, με εξαιρέσεις, όπως αυτής των Ηνωμένων Πολιτειών.

2.5.9 ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ

Ο κόσμος που ζούμε μεταβάλλεται συνεχώς και αλλάζει μορφή και σύνθεση. Οι πληθυσμοί των δυτικών χωρών ΗΠΑ και ΕΕ αριθμητικά συρρικνώνονται σταδιακά. Τα τέλη της δεκαετίας του 70 οι παραπάνω χώρες αποτελούσαν το 20% του παγκόσμιου πληθυσμού, μειώθηκαν στο 12% στις αρχές του 21^{ου} αιώνα και αναμένεται να φτάσουν στο 9% στα μέσα του παρόντος αιώνα. (Steingart 2008, 4)

Όσον αφορά όμως την ποιοτική ανάλυση του πληθυσμού και τις δημογραφικές διαστάσεις της παγκοσμιοποίησης, ο πληθυσμός της υφελίου αντικατοπτρίζεται σε μία γιγάντια δημογραφική διαίρεση. Ο Παγκόσμιος Νότος, ο οποίος αποτελείται από τη Μέση Ανατολή, την Αφρική, τη Λατινική Αμερική φιλοξενεί μεγαλύτερο πληθυσμό νέων ατόμων με αυξανόμενο πληθυσμό και αυξανόμενα ποσοστά γεννήσεων, ενώ, ο Παγκόσμιος Βορράς που αποτελείται

από χώρες όπως οι Ηνωμένες Πολιτείες, ο Καναδάς, η Ιαπωνία και την Ευρωπαϊκή Ένωση έχουν έναν πληθυσμό που μειώνεται και γερνάει.

Οι αναπτυσσόμενες ή οι λιγότερο αναπτυγμένες χώρες (όπως η Ελλάδα) αγωνίζονται για την εκπαίδευση και την παροχή απασχόλησης στους νέους που εγκαταλείπουν τις χώρες τους και μεταναστεύουν σε μέρη με καλύτερες ευκαιρίες και μισθούς. Αυτή η μετάγχιση ανθρώπινου δυναμικού δημιουργεί οικονομική και πολιτική αστάθεια μεταξύ των χωρών. Δεν θα ήταν λάθος να πει κανείς ότι η δημογραφική ποικιλομορφία είναι το αποτέλεσμα των αλλαγών στους παράγοντες που καθορίζουν την αύξηση του πληθυσμού και της παγκόσμιας δομής του πληθυσμού. Αυτοί οι παράγοντες επηρεάζουν τα ποσοστά γέννησης και θανάτου και τις εξελίξεις στην ιατρική επιστήμη που κάνουν το προσδόκιμο ζωής μεγαλύτερο. Για παράδειγμα, στις Φιλιππίνες, το ποσοστό θανάτου μειώθηκε λόγω βελτιωμένων υπηρεσιών υγείας και καλύτερου βιοτικού επιπέδου. Ταυτόχρονα στις δυτικές χώρες όπως ΕΕ, ΗΠΑ η χειραφέτηση των γυναικών και η προσήλωση τους για αρκετά χρόνια με την εργασιακή τους εξέλιξη, έχει μειώσει τον χρόνο απασχόλησης τους για την δημιουργία οικογένειας και συνεπακόλουθα τον αριθμό των γεννήσεων. Η γήρανση του πληθυσμού των αναπτυγμένων χωρών είναι ένα σημαντικό πολιτικό ζήτημα που επηρεάζει σημαντικά και ποικιλοτρόπως τον εργασιακό τομέα και την κοινωνική ασφάλιση των πολιτών των υπόψη κοινωνιών. Μείζονος σημασίας ζήτημα για την επιβίωση οποιουδήποτε έθνους αποτελεί η ανατροφοδότηση του ανθρώπινου δυναμικού και οι ενδείξεις του μέλλοντος για τις δυτικές χώρες δεν είναι ευοίωνες.

Οι απόψεις αντιμετώπισης στο συγκεκριμένο θέμα του δημογραφικού διαφοροποιούνται αναλόγως πολιτικής ιδεολογίας. Έτσι παρουσιάζονται πολιτικοί να υποστηρίζουν ότι οι μεταναστευτικές ροές συνιστούν μια λύση για μια τονωτική ένωση του εργατικού δυναμικού. Μία άποψη που ταυτίζεται και με τα συμφέροντα των επιχειρήσεων καθόσον αυξάνεται ο αριθμός των φθηνών εργατικών χεριών σε μια χώρα. Αντίθετα δημιουργεί προβλήματα αλλοίωσης της ομοιογένειας των πληθυσμών και αντιδράσεις από τους γηγενείς πολίτες λόγω μείωσης των θέσεων εργασίας και των μισθών, καθώς και λόγω αύξησης των ποσοστών εγκληματικότητας. Σε κάθε περίπτωση η παγκοσμιοποίηση δημιουργεί κοινωνικά ζητήματα που επηρεάζουν τις πολιτικές πεποιθήσεις και αλλάζουν εκλογικά αποτελέσματα, όπως και στην περίπτωση των ΗΠΑ το 2016.

Ακόμη, ενώ οι θεωρητικοί της οικονομίας εστιάζουν στα πλεονεκτήματα της περαιτέρω απελευθέρωσης του εμπορίου και κατάργησης των περιορισμών, των ποσοτώσεων και των δασμών, οι πολιτικοί σαφώς επηρεασμένοι από κοινωνικές ομάδες που πλήττονται, στοχεύουν στην γενική υπεράσπιση της ευημερίας της χώρας τους. Η πολιτική για προστασία των εγχώριων προϊόντων πηγάζει από την αίσθηση απώλειας των προνομίων και της αγωνίας για επιβίωση των επιχειρήσεων ή των διαφόρων κοινωνικών ομάδων.

Η ανεργία πλήττει τις αναπτυσσόμενες χώρες λόγω του προσανατολισμού των πολυεθνικών εταιρειών σε χώρες με φθηνό εργατικό δυναμικό, όπως αυτή της Ασίας και της Νότιας Αμερικής. Η έλλειψη διατάξεων και νόμων προστασίας για τα εργασιακά δικαιώματα, για την πρόνοια και ασφάλιση του προσωπικού εργασίας, για την προστασία του περιβάλλοντος σε αυτές τις αγορές προώθησε ένα αθέμιτο ανταγωνισμό και πίεση με τον τομέα παραγωγής των αναπτυσσόμενων χωρών. Η φυγή των βιομηχανικών θέσεων εργασίας σε πιο ευνοϊκά για τα συμφέροντα τους καθεστώτα ήταν αναμενόμενη.

Κατά τη διάρκεια της κρίσης του 2008, 64 εκατομμύρια άνθρωποι έχασαν τη δουλειά τους αυξάνοντας τον συνολικό αριθμό των ανέργων σε πάνω από 200 εκατομμύρια άνθρωποι. (Sher Verick, Iyanatul Islam 2010, 7) Η μείωση του βιοτικού επιπέδου των πολιτών δημιουργεί πιέσεις και δυσχεραίνει την εφαρμογή μακροοικονομικών πολιτικών. Οι κοινωνίες των πολιτών παγκοσμίως και ειδικότερα της Δύσης κλυδωνίζονται από μια έντονη αίσθηση ανασφάλειας. Έτσι εμφανίζονται κινήματα όπως στη Γαλλία τα «κίτρινα γιλέκα», που αγωνίζονται για οικονομική δικαιοσύνη και για την βελτίωση της αγοραστικής δύναμης των χαμηλών και μεσαίων στρωμάτων. Άλλες φορές οι τοπικές βιομηχανίες παθαίνουν ισχυρά σοκ όταν για παράδειγμα αδυνατούν να αντιμετωπίσουν ένα ξαφνικό κύμα εισαγωγών που ξαφνικά γίνονται φθηνότερες λόγω υποτίμησης του νομίσματος της χώρας εξαγωγής τους. Όταν τα τουρκικά υφάσματα και ρούχα λόγω πτώσης της τουρκικής λίρας γίνονται εξαιρετικά φθηνά αποτελεί δύσκολο για μια ελληνική βιοτεχνία να τα ανταγωνιστεί, όσο και καλύτερης ποιότητας και να είναι, ειδικά όταν το κόστος μεταφοράς τους είναι τόσο μικρό λόγω εδαφικής εγγύτητας. Η τελωνειακή ένωση της Τουρκίας με την Ευρώπη, η οποία αποτελεί το μεγάλο πείραμα της διεθνικής ολοκλήρωσης, δείχνει με τον πλέον αντιπροσωπευτικό τρόπο πως η παγκοσμιοποίηση δρα διαφορετικά σε διαφορετικές χώρες.

Αντίστοιχα στην περίπτωση της Αμερικής και των χωρών της λατινικής Αμερικής. Όταν η Βραζιλία έχει μια χρονιά καλής σοδειάς πορτοκαλιών, οι παραγωγοί της Φλόριντας διαμαρτύρονται γιατί αδυνατούν να τα ανταγωνιστούν.

Από την άλλη η κινεζική οικονομική ευημερία έχει δημιουργήσει μια νομιμότητα που δεν βασίζεται στον εξαναγκασμό όσο θα αναμενόταν για ένα αυταρχικό καθεστώς, αλλά είναι παρόμοιο με το φιλελεύθερο-δημοκρατικό μοντέλο που στοχεύει στην παροχή μεγαλύτερης οντολογικής ασφάλειας, οικονομικής ευημερίας και συνολικής ποιότητας ζωής για τους πολίτες της. Δεν αποτελεί έκπληξη, λοιπόν, ότι η πολιτική νομιμότητα του κινεζικού συστήματος υποστηρίχθηκε ενεργά και προωθήθηκε από σοβαρούς πολιτικούς ερευνητές ως ένα βιώσιμο εναλλακτικό μοντέλο για τη φιλελεύθερη δημοκρατία, που στηρίζεται στην οικονομική ευημερία και την πολιτική ωριμότητα μιας πολιτικά επιλεγμένης κρατικής διαδικασίας με μια ηγεσία που επιδιώκει να αποφύγει τα λάθη της έλλειψης προνοητικότητας των συνεπειών του καπιταλισμού, που ενσωματώθηκαν ανεπανόρθωτα στο δυτικό φιλελεύθερο μοντέλο των ανεξέλεγκτων ελεύθερων αγορών. Αν μη τι άλλο, δεδομένου του τεράστιου εύρους του πληθυσμού και της πολιτισμικής ποικιλομορφίας της χώρας, είναι μάλλον περίεργο το γεγονός ότι η κινεζική αυταρχική ηγεσία δεν χρειάστηκε να βασιστεί περισσότερο στη βία και τον εξαναγκασμό για να επιτύχει και να διατηρήσει τη νομιμότητα, παρά την κριτική που εξέφρασε η Δύση για το υπάρχων ιστορικό καταπάτησης ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Θα μπορούσε να θεωρηθεί μια συμφωνία Faustian που σηματοδότησε το νέο κοινωνικό συμβόλαιο στην Κίνα: η κυβέρνηση παρέχει υλική αναβάθμιση και σε απaráμιλλη κλίμακα οικονομική ευημερία στους πολίτες, και οι πολίτες δέχονται τον περιορισμό ορισμένων από τα αστικά και πολιτικά τους δικαιώματα. Μέχρι στιγμής έχει λειτουργήσει αρκετά καλά και για τα δύο μέρη της συμφωνίας. Συγκρίνοντας κάποιος τα παραπάνω παραδείγματα συστημάτων οικονομικής διακυβέρνησης αμφισβητεί κανείς τον τρόπο αντίληψης της έννοιας της κοινωνικής δικαιοσύνης για τον πολίτη. Σε αυτή τη βάση οι διαμορφωτές της θεωρίας των πολιτικών επιστημών συγκρούονται και διαφωνούν για την εφαρμογή του διεθνούς εμπορίου με όρους κοινωνικού δικαίου.

2.5.10 ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ

Πολιτικά η παγκοσμιοποίηση αναφέρεται σε ένωση κοινωνιών, εξισορρόπηση κοινωνικών ανισοτήτων μεταξύ πολιτών διαφόρων κρατών, σε ένωση πολιτισμών και αποδοχή της διαφορετικότητας των θρησκειών. Οι προσδοκίες ήταν ότι, μέσω της συχνής επαφής και συνεργασίας μεταξύ των διαφόρων πολιτισμών, ο κόσμος θα γνωρίσει την διαφορετικότητα και θα ξεπεράσει τον εθνικισμό ή και τον φανατισμό σε κάποιες περιπτώσεις. Επιπλέον υπήρχε η ελπίδα των αισιόδοξων ιδεαλιστών για μιας νέας μορφής διαφωτισμού με την διοχέτευση πληροφοριών σε οποιονδήποτε έχει στην κατοχή του ένα tablet ή smartphone. Πέραν των παραπάνω απρόβλεπτων και μη μετρήσιμων αποτελεσμάτων της διεθνικής ολοκλήρωσης η βελτίωση του βιοτικού επιπέδου των ανθρώπων των λιγότερο αναπτυγμένων χωρών μέσω της αναπτυξιακής βοήθειας των προηγμένων χωρών άμβλυσε μερικώς την κοινωνική ανισότητα μεταξύ των κοινωνιών.

Σε αυτό το πλαίσιο είχε κινηθεί και η Ευρωπαϊκή Ένωση δημιουργώντας το πρόγραμμα Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας για ενίσχυση χωρών της Μεσογείου επιδιώκοντας την βελτίωση της οικονομίας και ταυτόχρονα της κοινωνίας δικαίου. Το πρόγραμμα αποσκοπεί στην ενίσχυση της οικονομίας της εν λόγω περιφέρειας, ούτως ώστε να εξασφαλιστεί η βιώσιμη αναπτυξιακή πολιτική και να προωθηθούν αξίες όπως δημοκρατία και ανθρώπινα δικαιώματα, κράτος δικαίου, χρηστή διακυβέρνηση, αρχές της οικονομίας της αγοράς για τις μελλοντικές γενιές. Στοχεύει επίσης στην υποστήριξη της εδαφικής συνοχής και στη βελτίωση της προστασίας του περιβάλλοντος και της βιώσιμης ανάπτυξης στην περιφέρεια αυτή. Τέτοια παραδείγματα παρόλη την πρόοδο που είχαν σε κάποιες περιπτώσεις είναι ενδεικτικά της εμφανής αποτυχίας της προσπάθειας σύνδεσης των πολιτισμών, των θρησκειών ιδιαίτερα της ισλαμικής και της χριστιανικής, όπου παρουσιάζονται αγεφύρωτα χάσματα αντίληψης και πεποιθήσεων. Καθλητικά απογοητευτική ήταν η εξέλιξη της περίπτωσης της Τουρκίας στο άνοιγμα και την πολιτισμική προσέγγιση της ΕΕ. Η Τουρκία σήμερα εν έτη 2020 παρόλη την προενταξιακή της πορεία με την ΕΕ αποτελεί μια χώρα που καταπατά τα ανθρώπινα δικαιώματα κατ' επανάληψη, με ένα οριακά αυταρχικό καθεστώς, με απουσία της ελεύθερης έκφρασης των μέσων μαζικής ενημέρωσης και με το μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού της να είναι φτωχοί.

Ταυτόχρονα η έκθεση για την Ανθρώπινη Ανάπτυξη των Ηνωμένων Εθνών που παρέχει πολλές σημαντικές πληροφορίες, όπως πληθυσμιακή ανάπτυξη και αλλαγές, παιδικός υποσιτισμός, πληθυσμός κάτω από τα όρια της φτώχειας, δαπάνες για παιδεία και υγεία, ανισότητα των φύλων, εργατικό δυναμικό ανά φύλο, αυτοκτονίες, αλλαγές των δασικών περιοχών, κατά κεφαλήν εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα κ.λπ., εμφανίζει τις αρνητικές συνέπειες της πολιτικής της οικονομικής απελευθέρωσης των τελευταίων δεκαετιών. Το κλίμα αυτό οικονομικής και κοινωνικής ανασφάλειας προκαλεί συχνά ευνοϊκές συνθήκες ανάπτυξης πολιτικών προστατευτισμού.

Η Διεθνής Τράπεζα για την Ανοικοδόμηση και την Ανάπτυξη(International Bank for Reconstuction and Development-IBRD) και με τη συμβολή άλλων διεθνών οικονομικών οργανισμών όπως:

- Τον Διεθνή Οργανισμό Κοινωνικής Ανάπτυξης(International Development Association-IDA).
- Τον Οργανισμό Εγγυήσεως Πολυμερών Επενδύσεων(Multilateral Investment Guarantee).
- Τη Διεθνή Εταιρεία Χρηματοδότησης(International Finance Cooperation-IFC).

αρχικά στόχευε στην ανοικοδόμηση της μεταπολεμικής Ευρώπης μετά το 1950 επαναπροσδιόρισε την αποστολή της και καθόρισε ως κύρια αποστολή την χρηματοδότηση της οικονομικής ανάπτυξης των αναπτυσσόμενων χωρών. (Χατζηδημητρίου 2003) Η Διεθνής Τράπεζα (IBRD) παρέχει εμπορική ή ευνοϊκή χρηματοδότηση σε κυρίαρχα κράτη για τη χρηματοδότηση έργων που επιδιώκουν τη βελτίωση των μεταφορών και των υποδομών , την εκπαίδευση, την εσωτερική πολιτική, την περιβαλλοντική συνείδηση , τις ενεργειακές επενδύσεις, την υγειονομική περίθαλψη, την πρόσβαση σε τρόφιμα και πόσιμο νερό και την πρόσβαση σε βελτιωμένη υγιεινή .

2.5.11 ΠΕΡΙΒΑΝΤΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΙ ΗΘΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ

Η προστασία του περιβάλλοντος συνιστά ένα ακανθώδες ζήτημα τόσο για τις κυβερνήσεις των κρατών όσο και για τους διεθνείς οργανισμούς. Τα αέρια του θερμοκηπίου που συσσωρεύονται στην ατμόσφαιρα στις αναδυόμενες και

αναπτυσσόμενες οικονομίες αυξάνουν ανησυχητικά τις παγκόσμιες θερμοκρασίες, ενδεχομένως να προκαλέσουν πλημμύρες σε παράκτιες πεδιάδες και να μετατρέψουν ορεινά λιβάδια σε ερήμους. Οι κίνδυνοι λόγω της παγκόσμιας υπερθέρμανσης είναι πολλοί και γνωστοί. Απτές πολιτικές αντιδράσεις για τη μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου ήταν εξαιρετικά ανεπαρκείς μέχρι σήμερα. Ενώ η κρίση COVID-19 έχει μειώσει αρκετά τις εκπομπές, είναι ήδη προφανές ότι αυτή η μείωση θα είναι μόνο προσωρινή. Κάτω από αμετάβλητες πολιτικές, οι εκπομπές θα συνεχίσουν να αυξάνονται ασταμάτητα, και οι παγκόσμιες θερμοκρασίες θα μπορούσαν να αυξηθούν κατά επιπλέον 2–5° C έως το τέλος αυτού του αιώνα, φτάνοντας σε εξαιρετικά υψηλά επίπεδα επιβάλλοντας αυξανόμενη σωματική και οικονομική ζημία και αύξηση του κινδύνου των καταστροφικών αποτελεσμάτων σε ολόκληρο τον πλανήτη. Οι ζημιές από την κλιματική αλλαγή περιλαμβάνουν χαμηλότερη παραγωγικότητα λόγω αλλαγών στην απόδοση των γεωργικών καλλιεργειών, της ιχθυοκαλλιέργειας και γενικά τους ζεστούς μήνες διαταραχή της οικονομικής δραστηριότητας για άτομα που εργάζονται σε εξωτερικούς χώρους. Η καταστροφή παραγωγικού κεφαλαίου, υποδομής και κτιρίων ως αποτέλεσμα πιο συχνών και σοβαρών φυσικών καταστροφών και (για παράκτιες περιοχές) λόγω ανόδου της στάθμης της θάλασσας θα προκαλέσει εκτροπή πόρων προς προσαρμογή και ανοικοδόμηση.

Και σε αυτόν τον τομέα τα αντικρουόμενα συμφέροντα καθιστούν την εύρεση πολιτικής λύσης δύσκολη. Οι πολιτικές που στοχεύουν άμεσα στην παραγωγή ενέργειας χαμηλών εκπομπών διοξειδίου, αντί αυτών της χρήσης πηγών άνθρακα (που είναι πιο άφθονες και φθηνότερες), αντιμετωπίζουν προκλήσεις των ευρύτερων αδυναμιών της αγοράς, όπως διαρροές γνώσεων, εξωτερικές σχέσεις δικτύου και πρόβλεψης οικονομιών κλίμακας. Η εργαλειοθήκη για αυτήν την προσέγγιση περιλαμβάνει επιδοτήσεις και εγγυήσεις τιμών για την αύξηση της ζήτησης, επενδύσεις για προμήθεια τεχνολογίας ενέργειας χαμηλών εκπομπών άνθρακα και αντίστοιχες υποδομές⁸, καθώς και για την έρευνα και ανάπτυξη για την προώθηση της καινοτομίας στην τεχνολογία των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας.

⁸ Παράδειγμα η προώθηση των ηλεκτροκίνητων αυτοκινήτων που χρειάζονται επενδύσεις για την κατασκευή υποδομών επαναφόρτισης.

Το παγκόσμιο μερίδιο της ηλιακής και της αιολικής ενέργειας στη παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας έχει επίσης αυξηθεί σημαντικά, από σχεδόν μηδέν το 2000 σε 6 ½ τοις εκατό το 2020, με πολύ υψηλότερα μερίδια σε ορισμένες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. (World trade statistical review 2020) Η γενική ανάλυση δείχνει ότι η σύσφιξη των περιβαλλοντικών πολιτικών σε πολλές χώρες έπαιξε σημαντικό ρόλο στη μεταβαλλόμενη σύνθεση της καινοτομίας στην ενέργεια και στις επενδύσεις στον τομέα των δραστηριοτήτων των χαμηλών εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα. Όπως ήταν αναμενόμενο οι πολιτικές για την απαλλαγή από τον άνθρακα στενά συνδεδεμένες με τις θέσεις εργασίας και με την βιομηχανική παραγωγή μιας χώρας ήταν δύσκολες και παρέμειναν αμετάβλητες. Παρόλο που δημιουργούνται πολλές νέες θέσεις εργασίας σε τεχνολογίες ανανεώσιμων πηγών ενέργειας(ΑΠΕ) ταχέως αναπτυσσόμενες αναδυόμενες οικονομίες με μεγάλη βιομηχανία σαν την Κίνα και την Ινδία αναμένεται να συνεχίσουν να αντιπροσωπεύουν αυξανόμενες μετοχές στις εκπομπές άνθρακα. Οι κατά κεφαλήν εκπομπές τους, ωστόσο παραμένουν σχετικά μικρές σε σύγκριση με αυτές των προηγμένων οικονομιών. Μερικές από τις προηγμένες οικονομίες όπως η Ευρώπη μπορεί να βιώσουν μικρότερο οικονομικό κόστος καθ' όλη τη διάρκεια της μετάβασης σε ΑΠΕ ακόμη και κέρδος. Οι περισσότερες ανανεώσιμες πηγές βρίσκονται ήδη ως μέρος της οικονομίας, πράγμα που σημαίνει ότι η προσαρμογή κοστίζει ανά μονάδα πρόσθετης επένδυσης πολύ χαμηλότερα από ότι για άλλες χώρες. Αντιθέτως, οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Κίνα έχουν σχετικά μεγάλο κεφάλαιο ορυκτών καυσίμων σε κεφάλαιο και από τις μειώσεις των επενδύσεων σε αυτές τις βιομηχανίες αντισταθμίζουν την επένδυση σε ανανεώσιμες πηγές. Χώρες με γρήγορη οικονομική ή πληθυσμιακή αύξηση και οι πετρελαιοπαραγωγοί είναι υποχρεωμένοι να βιώσουν μεγαλύτερο οικονομικό κόστος χάνοντας φθηνές μορφές ενέργειας, όπως άνθρακα ή πετρέλαιο. Οι μεγαλύτερες πετρελαιοπαραγωγικές χώρες είναι οι ΗΠΑ, Σαουδική Αραβία και Ρωσία, οπότε αναμένεται να έχουν μεγαλύτερα συγκρουόμενα συμφέροντα.

Η επανάσταση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας με συνεργασία της Ευρώπης και της Κίνας υπόσχεται να διαδραματίσει μεγαλύτερο ρόλο στην ένταξη τους καθώς η κλιματική καταστροφή συνεχίζει να επιδεινώνεται και καθώς η θέση των ΗΠΑ επί του θέματος παραμένει ασαφής. Οι ΗΠΑ αποτελούν τον δεύτερο μεγαλύτερο παγκόσμιο ρυπαντή και βρίσκονται αμέσως πίσω από την Κίνα.

Απορρίπτοντας τη συμφωνία του Παρισιού, ο Αμερικανός πρόεδρος ισχυρίστηκε ότι θα επιβάλλει στους Αμερικανούς παραγωγούς εξαντλητικούς κανονιστικούς περιορισμούς, ενώ απέσυρε μια σειρά από κανονισμούς που ρύθμιζαν τη ρύπανση ώστε να μειώσει το κόστος παραγωγής άνθρακα, πετρελαίου και φυσικού αερίου. Παρόλα αυτά, αρκετά ανθρακωρυχεία στις ΗΠΑ έχουν κλείσει λόγω του ανταγωνισμού από το φθηνότερο φυσικό αέριο και την προώθηση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. Η αποχώρηση των ΗΠΑ από την συμφωνία αρχικά δημιούργησε φόβους κατάρρευσης της συμφωνίας, παρόλα αυτά η συμφωνία και λόγω της εκλογής του νέου προέδρου Μπάιντεν αναμένεται να προχωρήσει.

Το παγκόσμιο εμπόριο μπορεί να συμβάλει στην περιβαλλοντική βιωσιμότητα - εάν είναι καλά ρυθμιζόμενο. Το διεθνές πολιτικό καθεστώς συνεργαζόμενο έχει την ηθική υποχρέωση για έναν ευρέως αναγνωρισμένο ρόλο να διαδραματίσει στην προώθηση της επισιτιστικής ασφάλειας, της υγείας των ωκεανών και της αειφόρου ενέργειας, καθώς και στην καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής (στηρίζει έναν αριθμό στόχων αειφόρου ανάπτυξης των Ηνωμένων Εθνών).

Τα τελευταία χρόνια η ανακάλυψη νέων κατηγοριών ανακυκλώσιμων, όπως θερμοσκληρυνόμενων πολυμερών (πλαστικών) που ονομάζονται πολυεξαϋδροτριάζινες, η προώθηση της ανάπτυξης των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, καθώς και τα βελτιωμένα αποδοτικότητα μηχανήματα είναι ένα σημαντικό βήμα προς μια πιο βιώσιμη οικονομία. Ακόμη θετικές σχετικές επιπτώσεις μπορεί να προκύψουν από τη μείωση των επιδοτήσεων για την αλιεία και τα ορυκτά καύσιμα, τον περιορισμό του παράνομου εμπορίου ορυκτών και προστατευμένων ειδών και την προώθηση τεχνολογίας που μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την ανάληψη δράσης για το κλίμα. (Forum, Strategic Intelligence 2020) Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου παρέχει ένα παγκόσμιο πλαίσιο συνεργασίας για τη σταδιακή κατάργηση των επιδοτήσεων ορυκτών καυσίμων, οι οποίες εκτιμάται ότι κοστίζουν περίπου 600 δισεκατομμύρια δολάρια ετησίως. Ενόψει της συχνά αργής προόδου στην τροποποίηση των πολυμερών εμπορικών κανόνων, οι περιφερειακές εμπορικές συμφωνίες μπορούν να προσφέρουν μια σημαντική εναλλακτική λύση. Για παράδειγμα, ενώ η Συνολική και Προοδευτική Συμφωνία για την Υπερ-Ειρηνική Εταιρική Σχέση (CPTPP) έχει

αναθεωρηθεί από περιβαλλοντικές ομάδες, περιλαμβάνει διατάξεις που απαγορεύουν τόσο επιδοτήσεις για υπεραλίευση αποθεμάτων όσο και παράνομη αλιεία, καθώς και δεσμεύσεις για την εφαρμογή περιβαλλοντικών συμφωνιών. Σε γενικές γραμμές, οι περιβαλλοντικές ρυθμιστικές διατάξεις των περιφερειακών εμπορικών συμφωνιών, όπως οι παραπάνω, συχνά υπερβαίνουν και καλύπτουν τα κενά των ισχυόντων κανονισμών του ΠΟΕ.

Το διεθνές εμπόριο δημιούργησε προκλήσεις και ευκαιρίες για τους περιβαλλοντικούς ρυθμιστές. Οι κανόνες του ΠΟΕ επιτρέπουν περιβαλλοντικά μέτρα (εάν βασίζονται σε περιβαλλοντικές επιδόσεις), για παράδειγμα, η εγχώρια δράση για το κλίμα μπορεί να ξεπεράσει το καθεστώς του διεθνούς εμπορίου εάν ευνοεί τους τοπικούς προμηθευτές. Ταυτόχρονα, η προσαρμογή του περιβαλλοντικού φόρου στα σύνορα (εγχώριοι περιβαλλοντικοί φόροι επί των εισαγωγών από χώρες χωρίς τέτοιους φόρους) που είναι αποδεκτοί βάσει των κανόνων του ΠΟΕ μπορεί να συμβάλει στον περιορισμό του κινήτρου για χώρες με αυστηρές περιβαλλοντικές πολιτικές να αναθέτουν τη δραστηριότητα σε χώρες χωρίς αυτές τις πολιτικές. Έρευνα που δημοσιεύθηκε το 2018, για παράδειγμα, έδειξε ότι ενώ θεωρητικά η Βρετανία είχε μειώσει τις εκπομπές εντός των συνόρων της, όταν συμπεριέλαβε τις εκπομπές που συνδέονται με τις εισαγωγές της, το αποτύπωμα άνθρακα της χώρας είχε πράγματι αυξηθεί. Τελικά η παγκόσμια περιβαλλοντολογική πολιτική προσανατολίζεται σε μια προσέγγιση συνολικής ανάλυσης των επιπτώσεων της παγκόσμιας κατανάλωσης και επιδιώκει να παράσχει πληροφορίες που είναι πολύτιμες για την εξασφάλιση μιας βιώσιμης οικονομικής ανάπτυξης. Η επιθυμία των κρατών να γίνει αυτή η προσέγγιση πιο κοινή πραγματικότητα έχει εντείνει τις προσπάθειες για τη δημοσίευση αξιόπιστων δεικτών περιβαλλοντικού αποτυπώματος των εμπορικών δραστηριοτήτων.

2.5.12 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ

Οι τελευταίες τέσσερις περίπου δεκαετίες με ένα περιβάλλον σχετικά ειρηνικό η παγκόσμια οικονομία αναπτύχθηκε με αλματώδη ρυθμό. Στο διεθνές σύστημα, που δημιουργήθηκε κάτω από τις συνθήκες των 2 πολέμων και από τη συμφωνία του Bretton Woods, η συνολική παγκόσμια παραγωγή αυξήθηκε κατά 100% μεταξύ του 1985 και 1995, ενώ επίσης οι άμεσες επενδύσεις αυξήθηκαν συγκριτικά κατά 500%. Η γενική διεύρυνση των επιλογών της οικονομίας ωφέλησε

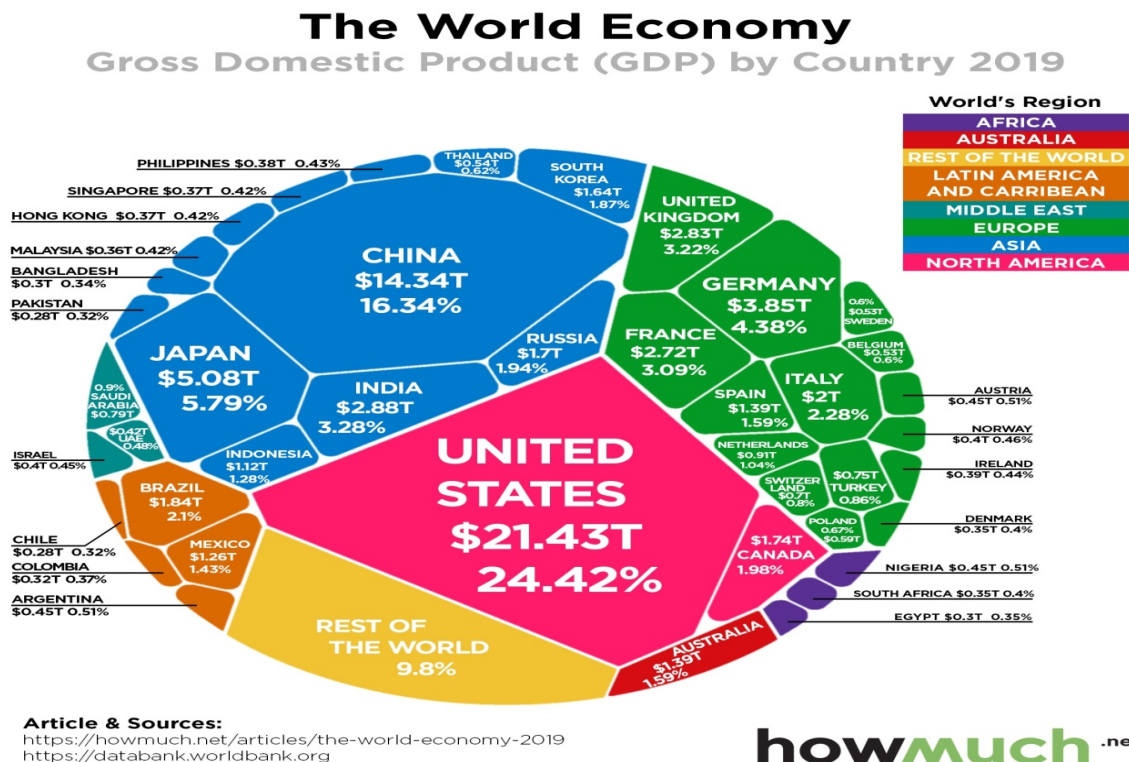
το εμπόριο διεθνώς, αυξάνοντας τη δυναμική του κατακόρυφα. Οι αλλαγές στις χώρες εγκατάστασης της βιομηχανικής παραγωγής και η δυνατότητα ελεύθερου εμπορίου σε όλη την υφήλιο, ανακατένειμε το κεφάλαιο και την αγορά εργασίας. Όπως ο νόμος της φύσης της φιλελεύθερης αγοράς προστάζει, οι κεφαλαιούχοι επένδυσαν σε μέρη όπου ανέμεναν τη μεγαλύτερη επιστροφή των χρημάτων τους (Return of Investment). Κύριος στόχος τους ήταν η αύξηση του κέρδους, μειώνοντας το κόστος παραγωγής, είτε με φθηνότερες πρώτες ύλες είτε με φθηνότερα εργατικά χέρια. Κατά αυτό τον τρόπο πραγματοποιήθηκε η μετακίνηση του κεφαλαίου παγκοσμίως, από χώρα σε χώρα. Από το 2005 η αλλαγή του status quo των μεγαλύτερων οικονομιών αρχίζει να διαφαίνεται στον ορίζοντα της συνείδησης των οικονομολόγων.

Από την οπτική της οικονομικής διάστασης του διεθνούς περιβάλλοντος σήμερα ζούμε σε ένα πολυπολικό κόσμο και οι κυρίαρχοι παίκτες είναι δύο, η Κίνα και η Αμερική, ενώ στο βάθος αρχίζει να διακρίνεται η Ιαπωνία, η ΕΕ και μία νέα αναδυόμενη δύναμη η Ινδία. Σημαντικό επίτευγμα για την Κίνα είναι η είσοδος της ως μέλος του ΠΟΕ από το 2001 και έπειτα κατόπιν σκληρών και μακροχρόνιων διαπραγματεύσεων για την άρση των παρεμβάσεων του κινεζικού κράτους στο ελεύθερο εμπόριο εντός της επικράτειας του. Η μεγάλη αγορά της Κίνας ήταν ελκυστική για άμεσες ξένες επενδύσεις και για τις προοπτικές που προσέδιδε η περαιτέρω απελευθέρωση του εμπορίου. Αναμενόμενος ήταν και ο καθηλωτικά εντυπωσιακός ο διπλασιασμός του κατά κεφαλήν ακαθάριστο εγχώριο προϊόν (ΑΕΠ) της Κίνας μέσα σε μόλις 12 χρόνια στα τέλη του 20^{ου} αιώνα. Ακόμη στο κινέζικο έδαφος οι ξένες επενδύσεις από 21 δισεκατομμύρια το 1990 άγγιξαν τα \$250 δισεκατομμύρια το 2006. (Steingart 2008) Ο συνδυασμός εργατικής δύναμης και δυτικού κεφαλαίου μετέτρεψε την Κίνα σε μια μεγάλη παραγωγική και εξαγωγική μηχανή.

Σε όλα αυτά πρέπει να αναφερθεί η σημαντική εμπορική σχέση μεταξύ των μεγαλύτερων οικονομιών του κόσμου. Οι Ηνωμένες Πολιτείες έχουν σταθερά εμπορικά ελλείμματα από το 1976 λόγω των υψηλών εισαγωγών καταναλωτικών προϊόντων. (Σαλαβράκος 2008, 480) Το 2018, τα μεγαλύτερα εμπορικά ελλείμματα καταγράφηκαν με την Κίνα, το Μεξικό, τη Γερμανία, την Ιαπωνία, την Ιρλανδία, το Βιετνάμ και την Ιταλία και τα μεγαλύτερα εμπορικά πλεονάσματα με το Χονγκ Κονγκ, τις Κάτω Χώρες, την Αυστραλία, τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, το Βέλγιο,

τη Βραζιλία και τον Παναμά. Η Κίνα είναι ο κορυφαίος εμπορικός εταίρος των ΗΠΑ, που αντιπροσωπεύει το 16 τοις εκατό του συνολικού εμπορίου, ακολουθούμενη από τον Καναδά (15 τοις εκατό) και το Μεξικό (15 τοις εκατό). Επιπλέον πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι το μέγεθος του διμερούς συναλλασσόμενου εμπορίου Κίνας –ΗΠΑ από 97 δισεκατομμύρια δολάρια το Δεκέμβριο του 2001 αυξήθηκε σε περισσότερα από 524 δισεκατομμύρια δολάρια ΗΠΑ το 2016, γεγονός που συνεπάγεται μέσο ετήσιο ρυθμό ανάπτυξης 11,11%. (Yu 2020)

Η οικονομική αλληλεξάρτηση και το εμπορικό έλλειμμα των ΗΠΑ με την Κίνα αποτελεί μείζων οικονομικό και πολιτικό ζήτημα στις ΗΠΑ. Παρόλα αυτά το 2019, οι Ηνωμένες Πολιτείες είχαν το μεγαλύτερο μερίδιο της παγκόσμιας οικονομίας.(εικ.1) Τα στοιχεία για το 2019 δείχνουν ότι μόνο 16 οικονομίες είχαν ΑΕΠ υψηλότερο από 1 τρισεκατομμύριο δολάρια, με τις ΗΠΑ μακράν τη μεγαλύτερη οικονομία να ξεπερνά τα 21 τρισεκατομμύρια δολάρια - που

Εικόνα 1: Πίνακας κατανομής παγκόσμιας GDP έτους 2019⁹. Πηγή: <https://howmuch.net/articles/the-world-economy-2019>

⁹ Το γράφημα δεν λαμβάνει υπόψη το μέγεθος του πληθυσμού.

αντιπροσωπεύουν μόλις κάτω από το ένα τέταρτο του παγκόσμιου συνόλου. Πριν από την εμφάνιση του COVID-19, η παγκόσμια οικονομία ανήλθε σε 88 τρισεκατομμύρια δολάρια. Ωστόσο, η πανδημία έχει δει τις προβλέψεις ανάπτυξης να αναθεωρούνται προς τα κάτω και οι οικονομίες πηγαίνουν σε ύφεση. Η Κίνα ήταν η δεύτερη μεγαλύτερη με περισσότερα από 14 τρισεκατομμύρια δολάρια GDP και η Ιαπωνία ήταν στην τρίτη θέση με μόλις πάνω από 5 τρισεκατομμύρια δολάρια. Οι κορυφαίες 10 οικονομίες σε συνδυασμό αποτελούσαν τα δύο τρίτα του ΑΕΠ, ενώ οι 42 από αυτές που αντιπροσωπεύονται στο γράφημα αποτελούσαν λίγο περισσότερο από το 90% του παγκόσμιου ΑΕΠ και ο υπόλοιπος κόσμος αντιπροσώπευε το υπόλοιπο 9,8%. Η Αφρική είναι η μικρότερη περιοχή που εκπροσωπείται, με τρεις οικονομίες - τη Νιγηρία, τη Νότια Αφρική και την Αίγυπτο - μαζί να αντιπροσωπεύουν 1,1 τρισεκατομμύρια δολάρια του παγκόσμιου ΑΕΠ.

Οι χώρες της Ευρώπης μέσα από το πλεονεκτικό οικονομικό πλαίσιο της ένωσης, της δημιουργίας του κοινού και ισχυρού νομίσματος και του προχωρημένου πολιτισμού τους, διατηρούσαν το προβάδισμα σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες μέχρι περίπου το τέλος του προηγούμενου αιώνα σε ρυθμούς ανάπτυξης. Ακόμη η ευρωπαϊκή ενοποίηση έχει δημιουργήσει μια οικονομία περίπου ίση σε μέγεθος με τις Ηνωμένες Πολιτείες, με ένα μόνο χρήμα (το ευρώ) που παρέχει τον πρώτο σημαντικό ανταγωνισμό έναντι του δολαρίου από τότε που έγινε το βασικό νόμισμα του κόσμου στις αρχές του 20ου αιώνα. Η Ευρώπη το 2019 ως σύνολο (χωρίς το Ηνωμένο Βασίλειο) δείχνει να υπολείπεται οικονομικά των ΗΠΑ, αφού το μερίδιό της είναι περίπου 16,44%. Με την αλλαγή του αιώνα η Ευρώπη δείχνει αδύναμη να μπορεί να συμβαδίσει με την αλματώδη ανάπτυξη των αναδυόμενων τίγρεων της Ασίας. Ιδιαίτερα αν κάτι ανησυχεί τις δυτικές δυνάμεις είναι η οικονομική επέλαση της Κίνας στο έδαφός τους με εξαγορές επιχειρήσεων σε κρίσιμους τομείς¹⁰. Ωστόσο οι προοπτικές εμπορικής συνεργασίας και η συμμετοχή στο πλούσιο επιχειρηματικό σχέδιο του «Μία Ζώνη-Ένας Δρόμος» επισκιάζουν τα παραπάνω. (Casarini 2009, 51-77)

Αυτή τη χρονιά, η παγκόσμια ανάπτυξη διακόπηκε από την πανδημία COVID-19, με πολλές από τις μεγαλύτερες οικονομίες του κόσμου να είναι σε ύφεση, ενώ σύμφωνα με τους οικονομολόγους η ανάκαμψη θα διαρκέσει

¹⁰ Όπως η ΗUAWEI στην τεχνολογία των τηλεπικοινωνιών και ειδικά στα δίκτυα 5G.

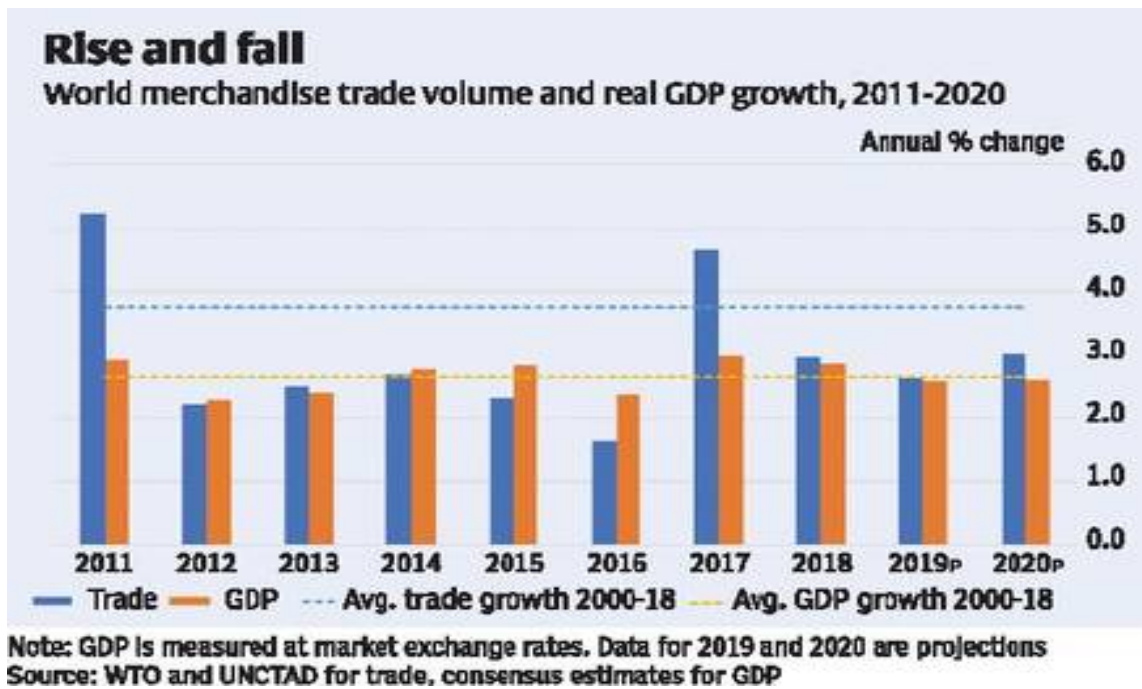
περισσότερο από τις αρχικές εκτιμήσεις. Τον Ιούνιο του 2020, η παγκόσμια οικονομική προοπτική του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ) προέβλεπε παγκόσμια ανάπτυξη στο -4,9% το 2020, δηλαδή 1,9 εκατοστιαίες μονάδες κάτω από τις προβλέψεις του Απριλίου. Το ΑΕΠ πρώτου τριμήνου ήταν γενικά χειρότερο από το αναμενόμενο σχεδόν για όλες τις χώρες. Εξαιρέσεις αποτελούν για παράδειγμα η Χιλή, η Κίνα, η Ινδία, η Μαλαισία και η Ταϊλάνδη μεταξύ αναδυόμενων αγορών καθώς και η Αυστραλία, η Γερμανία και η Ιαπωνία, μεταξύ των προηγμένων οικονομιών. Οι οικονομικοί δείκτες ειδικότερα δείχνουν μια πιο σοβαρή συρρίκνωση το δεύτερο τρίμηνο, εκτός από την Κίνα, όπου το μεγαλύτερο μέρος της χώρας είχε ανοίξει ξανά στις αρχές Απριλίου. (IMF 2020)

Παρόλα αυτά η οικονομική δύναμη της Κίνας με πραγματική αύξηση στο ακαθάριστο εγχώριο προϊόν κοντά στο 5,8% το 2019 (IMF Financial Statistics 2020) μοιάζει ασταμάτητη. Σύμφωνα με την ως τώρα πορεία τους αναμένεται μέχρι το 2035 οι δύο μεγάλες ασιατικές δυνάμεις Κίνα και Ινδία να κυριαρχήσουν στην παγκόσμια αγορά (Steingart 2008). Η Ιαπωνία, μετά από μια δεκαετία στασιμότητας τη δεκαετία του '90, αποτέλεσε μια μεγάλη «έκπληξη» το 2004 με αύξηση της οικονομικής της ανάπτυξης στο 4% , ενώ υπάρχουν προσδοκίες για περαιτέρω άνοδο.

Η Κίνα έγινε γρήγορα τρίτη παγκόσμια οικονομική υπερδύναμη και, σε ορισμένες ουσιώδεις έννοιες, ακόμη μεγαλύτερη κινητήριο δύναμη της παγκόσμιας οικονομίας από τις Ηνωμένες Πολιτείες. Πάραυτα οι ΗΠΑ με περίπου \$21,43 τρισεκατομμύρια ΑΕΠ και την τεχνολογική υπεροχή σε όλους σχεδόν τους τομείς αποτελούν ακόμη το κέντρο ελέγχου και επιρροής των παγκόσμιων οικονομικών εξελίξεων. Η σαφής επιρροή των ΗΠΑ φάνηκε και στην οικονομική ύφεση του 2008, όπου με αρχή την χρηματοπιστωτική κρίση των ΗΠΑ προκλήθηκε η κατάρρευση του χρηματοπιστωτικού παγκοσμίου οικονομικού συστήματος. Τα τελευταία χρόνια βέβαια μετά από μία μακρά περίοδο οικονομικής ύφεσης των ετών 2008 έως 2016 και μίας αναπάντεχης εμφάνισης μιας πανδημίας σχεδόν όλες οι οικονομίες του κόσμου δοκιμάζονται. Τα κράτη επεμβαίνουν με οικονομικές ενισχύσεις προκειμένου να διασωθεί ο δομικός αναπτυξιακός ιστός της εκάστοτε τοπικής οικονομίας. Μία περιφερειακή οικονομική συνεργασία η ASEAN είναι πραγματικότητα στην Ανατολική Ασία και αναμένεται τόσο στον εμπορικό όσο και στον νομισματικό τομέα να δημιουργήσει με την πάροδο του

χρόνου μια ακόμη πιο ισχυρή οντότητα τόσο σε τοπικό όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο. Αυτές οι εξελίξεις θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε μια κατασκευή τριών περιφερειακών μπλοκ που θα έχει σημαντικές οικονομικές επιπτώσεις για τις Ηνωμένες Πολιτείες, απαιτώντας επανεξέταση των στρατηγικών της.

Η ουσία είναι ότι η παγκόσμια δραστηριότητα έχει επιβραδυνθεί σε σχέση με τις προηγούμενες δεκαετίες(εικ.2), λόγω της τελευταίας κρίσης του 2008 αλλά

Εικόνα 2: Πίνακας παγκόσμιας εμπορίου αγαθών και αύξησης πραγματικού ΑΕΠ για τα έτη 2011 έως 2020 .

Πηγή: https://www.wto.org/english/news_e/pres19_e/pr837_e.htm

κυρίως λόγω της πανδημίας, ενώ έχουν αυξηθεί οι κίνδυνοι για τη δομή του υφιστάμενου συστήματος. Ταυτόχρονα, η παγκόσμια εξισορρόπηση της ζήτησης που απαιτείται για βιώσιμη παγκόσμια ανάπτυξη έχει σταματήσει. Οι περισσότεροι καταναλωτές καταφεύγουν σε αποταμιεύσεις ή στην οικογενειακή υποστήριξη για την ασφαλέστερη διαχείριση των δαπανών τους. Το κλίμα ανασφάλειας επηρεάζει την κατανάλωση καθώς και το ενδιαφέρον για επενδύσεις. Οι υπηρεσίες, όπως και η παραγωγή έχουν μειωθεί σημαντικά και το πιο σημαντικό οι καταναλωτές σταμάτησαν να ξοδεύουν, το οποίο αποτελεί τον κινητήριο μοχλό για την λειτουργία της αγοράς. Οι εταιρείες έχουν επίσης μειώσει τις επενδύσεις αφού αντιμετωπίζουν απότομη μείωση στη ζήτηση, προβλήματα εφοδιασμού και αβέβαιες προοπτικές μελλοντικών κερδών. Έτσι, υπάρχει μια ευρεία επέκταση του

συνολικού σοκ της ζήτησης, επιδεινώνοντας τις βραχυπρόθεσμες αλλά και μακροπρόθεσμες εμπορικές συναλλαγές.

Όλα τα παραπάνω σε ένα περιβάλλον, όπου το ιστορικό φανερών ή και κεκαλυμμένων ανταγωνισμών βασικών προηγμένων οικονομιών υποσκάπτει τα εύθραυστα θεμέλια του διεθνούς συστήματος. Η μη υλοποίηση της απαραίτητης ελεύθερης λειτουργίας του εμπορίου από τις αγορές και οι συχνές επεμβάσεις των κρατών αμφισβητεί το θεσμό του ΠΟΕ και όλα όσα αυτός αντιπροσωπεύει. Το θεμελιώδες πρόβλημα του σήμερα είναι ότι η αδύναμη ανάπτυξη και οι αδύναμοι ισολογισμοί - κυβερνήσεων, χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων και νοικοκυριών - τρέφονται αρνητικά μεταξύ τους. Εάν η ανάπτυξη συνεχίσει να χάνει δυναμική, τα προβλήματα του ισολογισμού θα επιδεινωθούν, η δημοσιονομική βιωσιμότητα θα απειληθεί και το πεδίο εφαρμογής των πολιτικών για τη διάσωση της ανάκαμψης θα εξαφανιστεί.

Στις αναδυόμενες οικονομίες όπως αυτές της Ασίας, η απόδοση ήταν πολύ καλύτερη. Ωστόσο, σε ορισμένες χώρες, η ανάπτυξη μπορεί να είναι πολύ γρήγορη με αποτέλεσμα έναν άνισο αγώνα Δύσης –Ανατολής. Ένα άλλο σημαντικό ζήτημα είναι ότι σε πολλές από τις βασικές πλεονασματικές οικονομίες, σημειώθηκε μικρή πρόοδος στη μετάβαση από την εξωτερική στην εγχώρια ζήτηση. Σε αυτές τις οικονομίες, η σημαντική ανατίμηση του νομίσματος και οι διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις μπορούν να συμβάλουν στην εξισορρόπηση που απαιτείται για την υποστήριξη της ισχυρής, σταθερής και βιώσιμης παγκόσμιας ανάπτυξης. Οι προτεινόμενες λύσεις στη παρούσα χρονική περίοδο από τα θεσμικά όργανα, όπως το ΔΝΤ, συνίστανται σε σχέδια προώθησης της ενοποίησης με εξειδικευμένους ανά περίπτωση ρυθμούς προσαρμογής προκειμένου να αποφευχθούν οι κίνδυνοι βλάβης της ανάκαμψης και της επιδείνωσης των προοπτικών της εργασίας παγκοσμίως.

Σε αυτό το πλαίσιο οι αναδυόμενες φιλόδοξες μεγάλες δυνάμεις σύμφωνα με τους κανόνες του Δομικού ρεαλισμού, λαμβάνοντας υπόψη τους τις επιρροές του συστήματος επιζητούν οικονομικές συμμαχίες για να επιβιώσουν στο έντονα ανταγωνιστικό διεθνές περιβάλλον. Κάτω από το πέπλο της παγκοσμιοποίησης δρουν τα κράτη επιδιώκοντας τα μεγαλύτερα δυνατά οφέλη, αναδιπλούμενα και επιφυλασσόμενα όσον αφορά τις παραχωρήσεις εθνικών συμφερόντων. Στα

πρόσφατα χρόνια οι οικονομολόγοι έχουν διατυπώσει την ανάγκη περί συντονισμού των μακροοικονομικών πολιτικών. Απόπειρες τέτοιου είδους χωρίς μια παγκόσμια κυβέρνηση, που θα παρέχει καθοδήγηση, σίγουρα θα διέλθουν μέσα από ένα πεδίο σύγκρουσης συμφερόντων, εντούτοις εμφανίζονται με αυξανόμενη συχνότητα στον πραγματικό κόσμο. Οι πιο σημαντικές οικονομικές ολοκληρώσεις είναι:

- **Η ΣΥΜΦΩΝΙΑ USMCA ΕΛΕΥΘΕΡΟΥ ΕΜΠΟΡΙΟΥ ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΟΥ ΑΜΕΡΙΚΗΣ (ΠΡΩΗΝ NORTH AMERICAN FREE TRADE AGREEMENT-NAFTA)-**

Μια σημαντική προσπάθεια οικονομικής ολοκλήρωσης χωρών αποτελούσε η συμφωνία της NAFTA μεταξύ των χωρών ΗΠΑ και Καναδά από το 1989, στην οποία εισήλθε και το Μεξικό το 1994. Η συγκεκριμένη συμφωνία από πλευράς Αμερικής αρχικά δημιουργήθηκε για την ενίσχυση των βιομηχανικών υπηρεσιών, των εταιρειών τεχνολογίας και των πολυεθνικών επιχειρήσεων αμερικάνικων συμφερόντων, αλλά και για την υποστήριξη των εμπορικών τους θέσεων και επιχειρημάτων ενόψει του επικείμενου τότε γύρου Ουρουγουάης. Οι αρχικές προσδοκίες των ΗΠΑ για αμοιβαία οικονομικά οφέλη μεταμορφώθηκαν τα τελευταία χρόνια σε απογοήτευση λόγω του ραγδαίως διογκούμενου εμπορικού ελλείμματος. Ακόμη η αμερικάνικη εργατική τάξη εμφανίζεται τα τελευταία χρόνια να πλήττεται λόγω των μετεγκαταστάσεων εργοστασίων στο Μεξικό και λόγω της αθρόας εισροής μεταναστών από την συγκεκριμένη χώρα, γεγονός που προκαλεί ένα κύμα πολιτικής προστατευτισμού.

Η κυβέρνηση Τράμπ επαναδιαπραγματεύθηκε τη συμφωνία με στόχο την βελτίωση των οικονομικών πλεονεκτημάτων για την Αμερική. Την 1η Ιουλίου τέθηκε σε ισχύ η νέα συμφωνία ελεύθερου εμπορίου μεταξύ των ΗΠΑ του Μεξικού και του Καναδά, με την ονομασία USMCA. Όσον αφορά την νέα συμφωνία οι αλλαγές αφορούσαν την ρύθμιση ζητημάτων διαφύλαξης πνευματικών δικαιωμάτων, τεχνολογίας, εργασιακών διατάξεων και των κανόνων σχετικά με την παραγωγή και την εμπορία προϊόντων. (M. Angeles Villarreal, The United States-Mexico-Canada Agreement 2020)

- **ASEAN (ASSOCIATION OF SOUTHEAST ASIAN NATIONS)**

Το 1967 10 χώρες της Ανατολής θέλοντας να σχηματίσουν ένα οικονομικό αντίβαρο στις οικονομικές συμμαχιών της Δύσης δημιούργησαν έναν διεθνικό οργανισμό χωρών της νοτιοανατολικής Ασίας. Σε μία επέκταση της ASEAN στα κράτη που την απαρτίζουν συμπεριλήφθηκαν η Κίνα, η Ινδία και η Ιαπωνία. Ακόμη τα κράτη μέλη της ASEAN δημιούργησαν έναν αυστηρότερο οικονομικό όμιλο μετά την έναρξη της Οικονομικής Κοινότητας ASEAN (AEC) το 2015. Η AEC είναι η πραγματοποίηση του τελικού στόχου της οικονομικής ολοκλήρωσης της περιοχής. Οραματίζεται το ASEAN ως ενιαία αγορά και βάση παραγωγής, μια εξαιρετικά ανταγωνιστική περιοχή, με δίκαιη οικονομική ανάπτυξη και πλήρως ενσωματωμένη στην παγκόσμια οικονομία. Ακόμη η Trans-Pacific Partnership (TPP), η οποία συμπεριέλαβε τις χώρες του ASEAN, αναδιατυπώθηκε το 2018 μετά την απόσυρση των ΗΠΑ. Η δυναμική των οικονομιών της ASEAN καθιστούν τον παραπάνω συνασπισμό χωρών εξαιρετικό παράγοντα επιρροής του παγκόσμιου οικονομικού συστήματος, αλλάζοντας τους συσχετισμούς δυνάμεων του προηγούμενου αιώνα.

Το εμπορικό προφίλ της περιοχής έχει αλλάξει εν μέσω επιδεινωμένων σχέσεων Κίνας-ΗΠΑ. Η αντιπαλότητα μεταξύ Κίνας και ΗΠΑ ώθησε τα μικρότερα κράτη στην περιοχή Ασίας-Ειρηνικού να επιλέξουν αποτελεσματικά πλευρές, ενώ η Ινδία ανταγωνίστηκε επίσης την Κίνα για την προσοχή τους. Παράλληλα τα εμπορικά ζητήματα ΗΠΑ-Κίνας αυξάνουν τη σημασία του ASEAN τόσο για την Ινδία όσο και για την Κίνα. Στις αρχές του 2020, το μπλοκ αντιπροσώπευε μεγαλύτερο μερίδιο των κινεζικών εξαγωγών από ό, τι οι ΗΠΑ για πρώτη φορά καταγράφοντας, εν μέσω εμπορικού πολέμου Κίνας-ΗΠΑ και της εξάπλωσης του κορονοϊού.

• Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ (ΕΕ)

Η ΕΕ ως υπόδειγμα οικονομικής ολοκλήρωσης έχει δημιουργήσει εξαιρετικά ευνοϊκές συνθήκες εμπορίου για τα κράτη μέλη, μέσα σε ένα συνεργατικό πλαίσιο δημοκρατίας και αναπτυξιακής προόδου. Η ευημερία που προσέδωσε στα μέλη της κατά κάποιο τρόπο πυροδότησε και τη δημιουργία και των υπολοίπων συνεργασιών. Η ΕΕ συνδύασε την οικονομική, την πολιτισμική και την εν μέρει πολιτική ένωση. Η στρατιωτική διάσταση προχωρά εξαιρετικά αργά, εξαιτίας και της συμμετοχής των περισσότερων χωρών της στη στρατιωτική

συμμαχία του NATO. Μετά όμως από την Ουκρανική Κρίση και κυρίως μετά από την αντι-νατοϊκή ρητορική του Τράμπ προχωρά με πιο αποφασιστικό βήμα στην ανάπτυξη της Κοινής Πολιτικής Ασφάλειας και Άμυνας (ΚΠΑΑ).

• ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΚΗ ΣΧΕΣΗ (RCEP)

Μέσα στον Νοέμβριο του 2020 οι ηγέτες της Κίνας και 14 άλλων χωρών στην περιοχή Ασίας-Ειρηνικού υπέγραψαν μία από τις μεγαλύτερες συμφωνίες ελεύθερου εμπορίου στην ιστορία, καλύπτοντας 2,2 δισεκατομμύρια ανθρώπους και το 30% της παγκόσμιας οικονομικής παραγωγής. Η Περιφερειακή Συνολική Οικονομική Εταιρική Σχέση (RCEP) υπεγράφη την Κυριακή 13 Νοε 2020 μετά από οκτώ χρόνια διαπραγματεύσεων. Η Αυστραλία, η Ιαπωνία, η Νέα Ζηλανδία και η Νότια Κορέα υπέγραψαν τη συμφωνία, μαζί με μέλη της ένωσης των εθνών της Νοτιοανατολικής Ασίας (Asean), μεταξύ των οποίων η Ινδονησία, η Μαλαισία, οι Φιλιππίνες και η Ταϊλάνδη. Σημειώνεται ότι η Ινδία δεν υπέγραψε υποχωρώντας στις πιέσεις των ΗΠΑ. Η συμφωνία καθορίζει τους όρους εμπορίου αγαθών και υπηρεσιών, διασυνοριακών επενδύσεων και νέων κανόνων για όλο και πιο σημαντικούς τομείς όπως το ηλεκτρονικό εμπόριο και την πνευματική ιδιοκτησία. Η επίδραση στο εμπόριο τελικών προϊόντων μεταξύ των ασιατικών εθνών θα είναι ιδιαίτερα έντονη, ενώ επιδιώκεται η οικονομική ανάκαμψη, η ανάπτυξη χωρίς αποκλεισμούς, η δημιουργία θέσεων εργασίας και η ενίσχυση των περιφερειακών αλυσίδων εφοδιασμού. Το συνδυασμένο ΑΕΠ των υπογραφόντων της συμφωνίας ήταν 26,2 δισεκατομμύρια δολάρια το 2019 ή περίπου το 30% του παγκόσμιου ΑΕΠ. Η συμφωνία θα καλύψει σχεδόν το 28% του παγκόσμιου εμπορίου. Αν και η υπόψη συμφωνία δεν προσφέρει το ίδιο επίπεδο ολοκλήρωσης με την ΕΕ ή την NAFTA, η συμφωνία έχει θεωρηθεί ως ένα σημαντικό βήμα για την άρση των εμπορικών φραγμών, καθώς και για την επέκταση της επιρροής της Κίνας.

2.5.13 ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ

Ο συντονισμός του στρατιωτικού σκέλους υπό μία ενιαία παγκόσμια αρχή είναι φυσικά ένα σχεδόν αδύνατο επιχείρημα, δεδομένων των συνθηκών απουσίας μιας κεντρικής διακυβέρνησης του κόσμου. Παρόλα αυτά τις τελευταίες δεκαετίες η Βορειο-Ατλαντική Συμμαχία (NATO), που ιδρύθηκε το 1949 από 12 χώρες της Δύσης για την προώθηση των γεωπολιτικών συμφερόντων και την αποτροπή της

ένοπλης επίθεσης εναντίον κάποιας χώρας-μέλους από άλλες, σήμερα περιλαμβάνει 30 χώρες και συνιστά ένα μερικώς εκπροσωπούμενο στρατιωτικό οργανισμό. Η λειτουργία των επιχειρήσεων του εν λόγω οργανισμού διεξάγονται από μόνο του ή σε συνεργασία με άλλες χώρες και διεθνείς οργανισμούς. στο πλαίσιο της ρήτρας συλλογικής άμυνας της ιδρυτικής συνθήκης του NATO - Άρθρο 5 της Συνθήκης της Ουάσιγκτον ή με εντολή των Ηνωμένων Εθνών.

Σημαντική εξέλιξη στον τομέα της στρατιωτικής ενοποίησης παρουσιάστηκε στη Σύνοδο Κορυφής της Ουαλίας του NATO το 2014, όπου το Ηνωμένο Βασίλειο και η Γερμανία παρουσίασαν δύο νέες πρωτοβουλίες για την ευρωπαϊκή αμυντική συνεργασία, γνωστές, ως η Κοινή Εκστρατευτική Δύναμη (JEF) και η Έννοια του Εθνικού Πλαισίου (FNC). Υπό συνθήκες οικονομικής δυσχέρειας οι δύο αυτές δυνάμεις προέκυψαν ως αποτέλεσμα της ανάγκης των Ευρωπαϊκών χωρών να ασκήσουν ηγετικό ρόλο εντός της συμμαχίας του NATO, αλλά αντιπροσώπευαν πολύ διαφορετικές προσεγγίσεις στη συνεργασία. Η JEF επρόκειτο να είναι μια δύναμη έκτακτης ανάγκης υπό την ηγεσία του Ηνωμένου Βασιλείου για βραχυχρόνιες επεμβάσεις σε συνεργασία με άλλους εταίρους. Η FNC δημιουργήθηκε με σκοπό την προετοιμασία, τον συντονισμό και συνεργασία μεταξύ των συμμαχικών κρατών, με απώτερο στόχο την επιτυχή υλοποίηση κοινών επιχειρησιακών αποστολών και την οικοδόμηση δυνάμεων και ικανοτήτων πολυεθνικά, έχοντας τα μεγάλα κράτη να λειτουργήσουν ως έθνη-πλαίσιο για ομάδες μικρότερων συμμάχων. Βέβαια από τότε το Ηνωμένο Βασίλειο εισήλθε στη σκόπελο του BREXIT, το οποία καθιστά όλες τις συμφωνίες με ευρωπαϊκές χώρες ρευστές.

Όλα οι παραπάνω μηχανισμοί για να λειτουργήσουν ως τη στρατιωτική πτυχή μιας παγκόσμιας διακυβέρνησης όμως προϋποθέτουν την δημιουργία και υιοθέτηση μιας παγκόσμιας πολιτικής βούλησης των Ηνωμένων Εθνών, τα οποία αυτή την στιγμή είναι ο πλησιέστερος θεσμός που προσομοιάζει μια παγκόσμια ηγεσία. Επί της ουσίας όμως τις τελευταίες δεκαετίες τον ρόλο του de facto παγκόσμιου ηγεμόνα τον είχε αναλάβει η Αμερική. Τα τελευταία χρόνια η συμμαχική κατάσταση μεταβλήθηκε. Η εμπόλεμη σύρραξη της Συρίας και η εγκατάλειψη των Κούρδων συμμάχων, ο πόλεμος στη Λιβύη και η επακόλουθη κρίση στην Ανατολική Μεσόγειο Τουρκίας-Ελλάδας-Κύπρου δήλωσε την

ανυπαρξία των ΗΠΑ αποκαθλώνοντας τους από παγκόσμιο ρυθμιστή των διεθνικών διαφορών, που διασφαλίζει την παγκόσμια ειρήνη.

Προς το παρόν, οι μεγάλο κερδισμένοι αυτής της υπόθεσης είναι η Κίνα και η Ρωσία. Αντιθέτως, η Ευρώπη και οι ηγέτες της, χωρίς την μαγική ομπρέλα ασφάλειας του NATO, είναι από τους χαμένους. Η Γερμανία δεν νιώθει άνετα σε ρόλο μεγάλης δύναμης και προτιμά τον ρόλο του Ευρωπαίου οικονομικού διαχειριστή της ένωσης. Η Μ. Βρετανία απορροφημένη στον αγώνα του BREXIT, ενώ ξέρει να παίζει το γεωπολιτικό παιχνίδι όσο κανείς άλλος, ψάχνει να βρει τα πατήματα της στα αχαρτογράφητα ύδατα της αποχώρησης από την ΕΕ. Η Γαλλία διακρίνοντας το κενό στρατιωτικής και ηγετικής δύναμης, επιδιώκει να προβληθεί ως η μοναδική κυρίαρχη δύναμη στην Ευρωπαϊκή ήπειρο, γεγονός που φάνηκε τόσο στον εμφύλιο της Λιβύης όσο και με την στρατιωτική της παρουσία στη Μεσόγειο. Μόνη και παγωμένη η Ευρώπη έγινε απλός παρατηρητής σε μια μεγάλη διεθνή σκηνή, πιο αμήχανη από ποτέ και αδύναμη να επιβάλλει στρατιωτικά τις πολιτικές της αποφάσεις.

Πέραν των παραπάνω η παγκοσμιοποίηση φέρνει επίσης και τρομερούς νέους κινδύνους. Μια χούφτα ανδρών από τη μέση του πλανήτη μπορεί με ανορθόδοξο τρόπο να χρησιμοποιήσει εμπορικά αεροσκάφη και να χτυπήσει βασικά σύμβολα της αμερικανικής υπερδύναμης, σκοτώνοντας χιλιάδες. Ένας εξτρεμιστής μουσουλμάνος μπορεί να οπλοφορεί στη Γαλλία και να πυροβολεί αδιακρίτως, σε μια μάχη μεταξύ πολιτισμών και θρησκείας. Ένας χάκερ υπολογιστών στο Αζερμπαϊτζάν μπορεί να κλείσει το Διαδίκτυο και να διαταράξει το ηλεκτρονικό δίκτυο διακυβέρνησης ενός υπουργείου χιλιάδες μίλια μακριά. Η ασφάλεια των χωρών έχει αλλάξει μορφή και τρόπο αντιμετώπισης των απειλών. Αυτοί οι κίνδυνοι αναγκάζουν τις χώρες να αναπτύξουν την ασφάλεια κυβερνοπολέμου και ταυτόχρονα να ενώσουν τις προσπάθειες τους για συνεργασία και ανάπτυξη κοινών μέτρων σε νέα πεδία όπως στο ιντερνέτ και στην αντιμετώπιση της τρομοκρατίας.

Ταυτόχρονα οι συσχετισμοί ισχύος μεταβάλλονται. Ο κόσμος αλλάζει και κινείται από ένα μονοπολικό σε έναν τριπολικό σύμπλεγμα δυνάμεων, όπου η Ευρώπη και η Ασία γίνονται ίσοι των ΗΠΑ σε οικονομική εάν όχι σε στρατιωτική δύναμη. Πουθενά στην Ασία ο ηγεμονικός ισχυρισμός της Κίνας δεν είναι πιο

εμφανής από ό, τι στη θάλασσα της Νότιας Κίνας. Η Κίνα δεν προσπαθεί μόνο να εξαναγκάσει τις ΗΠΑ από την περιοχή, αλλά θέτει επίσης υπό τον έλεγχο της βασικές ναυτιλιακές διαδρομές και πρώτες ύλες των γειτονικών χωρών. Η Ταϊβάν αποτελεί το μήλο της έριδος στη περιοχή μεταξύ ΗΠΑ και Κίνα. Το 1995-96 στο θαλάσσιο χώρο της Ταϊβάν η Κίνα πυροδότησε και εξαπέστειλε πραγματικά πυρά με πυραύλους, δείχνοντας αποφασισμένη να μην δεχτεί την *de facto* ανεξαρτησία της. Οι ΗΠΑ τότε αντέδρασαν με την αποστολή δύο ομάδες αεροπλανοφόρων στη περιοχή και η κρίση έληξε. (Σ. Πετρόπουλος 2013, 172-173)

Γενικότερα η Κίνα έχοντας συνδυάσει την διάθεση πόρων, τεχνολογίας και την πολιτική βούληση τις τελευταίες δύο δεκαετίες στοχεύει στην ενίσχυση και εκσυγχρονισμό των ενόπλων δυνάμεων της. Η Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας (ΛΔΚ) έχει το μεγαλύτερο ναυτικό στον κόσμο, με συνολική δύναμη μάχης περίπου 350 πλοία και υποβρύχια, συμπεριλαμβανομένων περισσότερων από 130 μεγάλων επιφανειακών μαχητικών πλοίων. Συγκριτικά, η πολεμική δύναμη του Πολεμικού Ναυτικού των ΗΠΑ ήταν περίπου 293 πλοία στις αρχές του 2020. Ακόμη η ΛΔΚ διαθέτει περισσότερους από 1.250 επίγειους βαλλιστικούς πυραύλους (GLBM) και επίγειους πυραύλους κρουαζιέρας (GLCM) με εμβέλεια μεταξύ 500 και 5.500 χιλιομέτρων. Οι Ηνωμένες Πολιτείες επί του παρόντος διατηρούν έναν τύπο συμβατικού GLBM με εμβέλεια 70 έως 300 χιλιομέτρων και χωρίς GLCM. Η Κίνα διαθέτει ένα από τα μεγαλύτερα σε δυνατότητες στον κόσμο προηγμένο σύστημα αεράμυνας συμπεριλαμβανομένων των ρωσικών S-400s, S-300s και εγχώριας παραγωγής συστήματα (Military and security developments involving the people's republic of china 2020). Το 2019, η ΛΔΚ ανακοίνωσε ότι ο ετήσιος στρατιωτικός προϋπολογισμός της θα αυξηθεί κατά 6,2%, συνεχίζοντας τις αυξήσεις για περισσότερο από 20 χρόνια ετήσιων αμυντικών δαπανών και διατηρώντας τη δεύτερη θέση παγκοσμίως στις στρατιωτικές δαπάνες. Η Κίνα σύμφωνα με την εθνική στρατηγική της αναπτύσσει τις στρατιωτικές τις δυνατότητες σε όλο το φάσμα του σύγχρονου στρατιωτικού περιβάλλοντος. Το τελευταίο υπερηχητικό όπλο της Κίνας είναι κάτι εντελώς διαφορετικό. εκτοξεύεται στον αέρα. Ο κινέζικος εκτοξευόμενος από αέρα αντι-πλοϊκός βαλλιστικός πύραυλος CH-AS-X-13 (air-launched anti-ship ballistic missile -ASBM). (Sutton 2020). Οι αναλυτές πιστεύουν ότι μπορεί να προορίζεται για τη στοχοποίηση πολεμικών πλοίων υψηλής αξίας, ιδίως αεροπλανοφόρων. Συνεπώς η κατασκευή βαλλιστικών πυραύλων κατά

πλοίων μπορεί επίσης να χρησιμοποιηθεί για την αποστολή μηνυμάτων στους πιθανούς αντιπάλους της Κίνας. Στις 26 Αυγούστου 2020 η στρατιωτική δοκιμή της Κίνας πυροδότησης ενός DF-21D ASBM στη Θάλασσα της Νότιας Κίνας πολύ πιθανό να σχετίζεται με την πριν λίγες μόνο εβδομάδες άσκηση του αερομεταφορέα του US Navy Ronald Reagan στην περιοχή.

Υπάρχει ένα πέπλο ανασφάλειας στη περιοχή της Νοτιοανατολικής Ασίας. Η Βόρεια και Νότια Κορέα είναι ένα διαρκές ενεργό ηφαίστειο που αναμένει να εκραγεί, λαμβάνοντας υπόψη το επεκτεινόμενο πυρηνικό πρόγραμμα, των δοκιμών σε πυραύλους και την επιθετική ρητορική του Kim Jong Un, παρόλο που τα τελευταία χρόνια διακρίνεται μια σχετική βελτίωση των σχέσεων τους. Οι συνέπειες για τα «περιφερειακά κράτη» είναι η αστάθεια και η αυξανόμενη πίεση για επιλογή μεταξύ Κίνας και ΗΠΑ. Οι Ασιατικές χώρες έχουν εμπλακεί σε μία τεράστια κούρσα στρατιωτικών εξοπλισμών, όπου η κατοχή πυρηνικών αποτελεί σύμβολο κύρους. Υπάρχει επίσης ένας αυξανόμενος κίνδυνος μιας ολοκληρωτικής στρατιωτικής αντιπαράθεσης. Το πιθανότερο είναι για ένα μεγάλο διάστημα να μην πάρει κανείς τον ρόλο της ηγεμονικής δύναμης, να επικρατεί ένα επικίνδυνο μείγμα συμφερόντων και συμμαχιών, με πολλούς παίκτες, αλλά καμία συγκεκριμένη «αρχιτεκτονική». Από την άλλη ίσως οδεύουμε στην δημιουργία δύο μεγάλων πόλων στρατιωτικής επιρροής της Αμερικής και της Κίνας.

2.6 ΕΠΙΤΕΥΞΗ ΠΡΟΣΔΟΚΙΩΝ ΚΑΙ ΟΙ ΔΥΣΜΕΝΕΙΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗΣ

«The outstanding faults of the economic society in which we live are its failure to provide for full employment and its arbitrary and inequitable distribution of wealth and incomes».

Keynes

Από την έναυση της μηχανής του συστήματος που δημιουργήθηκε για την οικονομική ολοκλήρωση διεθνώς τα λόγια των πολιτικών εμπνευστών ήταν ελπιδοφόρα και διθυραμβικά για τα οφέλη για τη παγκόσμια κοινότητα. Ήταν η εποχή του σχεδιασμού του οράματος της παγκοσμιοποίησης και πριν την εφαρμογή των συγκεκριμένων πολιτικών, οπότε ήταν εύκολο να ειπωθούν αφού δεν υπήρχε πραγματικότητα για να τους διαψεύσει. Ακόμη η δυνατότητα

πληροφόρησης και ενημέρωσης επί των οικονομικών εξελίξεων ήταν περιορισμένη, άρα δεν αποτυπωνόταν η συνολική εικόνα της επιρροής της απελευθέρωσης των αγορών. Η υλοποίηση και ενσάρκωση του οράματος της παγκοσμιοποίησης σε συνδυασμό με επανάσταση στην μετάδοση της πληροφορίας, διαμόρφωσε μια διαφορετική εικόνα των συνεπειών του επιχειρήματος.

Η παγκοσμιοποίηση πέτυχε πρόσφατα ένα αστραπιαίο άλμα, προκαλώντας την αυστηρή αξιολόγηση του απλού πολίτη δέκτη όλων των ποικίλων δυσκολιών, των επιρροών και των επιπτώσεων τόσο θετικών όσο και αρνητικών. Βέβαια υπάρχει και κόστος για την παγκοσμιοποίηση, όπως και για κάθε δυναμική οικονομική διαδικασία. Οι απαισιόδοξοι προβλέπουν ότι ένα από τα πολλά αποτελέσματα θα ήταν ο ανταγωνισμός μεταξύ διαφορετικών κρατών καθώς θα επιδιώκουν να προστατεύσουν την ανεξαρτησία τους και τη διατήρηση της εθνικής ασφάλειας. Από την άλλη πλευρά, ένα αισιόδοξο σενάριο προβλέπει έναν κόσμο «παγκόσμιων πολιτών» που παραμένουν πιστοί στο κοινό συμφέρον και στην ευημερία όλων. Αυτές οι προβλέψεις χτυπούν το φόβο στις καρδιές αυτών που βλέπουν το παγκόσμιο σύστημα να ωθείται προς την ολοκλήρωση, αλλά από την άλλη να παραπαίει και να έλκεται από τον εθνικισμό.

Ακόμη όπως ήταν αναμενόμενο στη πολυφωνία και πολυπολιτισμικότητα του κόσμου σε πολλά σημαντικά ζητήματα πολλές χώρες διαφοροποίησαν τη στάση τους. Θέματα όπως η κλιματική αλλαγή, η προστασία της αγροκαλλιέργειας των αναπτυσσόμενων χωρών, η διασφάλιση των πνευματικών δικαιωμάτων, οι αθέμιτες πρακτικές ανταγωνισμού, η μετανάστευση και τρομοκρατία προκάλεσαν σοβαρούς τριγμούς στο οικοδόμημα του διεθνούς άναρχου συστήματος. Γεγονός είναι ότι το 2020 οι υποσχέσεις για μια παγκόσμια κοινωνία συνεργασίας, αλληλεγγύης και κατάργησης των οικονομικών συνόρων δεν επετεύχθη. Αντίθετα οι δυσμενείς συνέπειες του παγκόσμιου επιχειρήματος ιδιαίτερα η αύξηση της ανεργίας και η έλλειψη ασφάλειας λόγω τρομοκρατικών επιθέσεων έχει δημιουργήσει μια αντίστροφη πορεία για εσωστρέφεια και προστατευτισμό. Ακόμη και στο απόλυτο επιχείρημα ολοκλήρωσης στην Ευρωπαϊκή Ένωση, όπου υπάρχει το πλεονέκτημα του κοινού πολιτισμού και σε μεγάλο ποσοστό του ομόθρησκου, πληθαίνουν οι φωνές για εθνικισμό και έλεγχο των κανόνων της

παγκοσμιοποίησης. Το BREXIT αποτυπώνει απόλυτα αυτή την αλλαγή στην πολιτική συνείδηση του ευρωπαϊκού πολίτη.

Ωστόσο μερικά κρίσιμα προβλήματα αφήφούν τις μονομερείς λύσεις και επιβάλλουν αμοιβαίες υποχωρήσεις. Η υπερθέρμανση του πλανήτη ήταν ίσως η πιο προφανής περίπτωση, αλλά άλλες περιελάμβαναν τη διακοπή της εξάπλωσης όπλων μαζικής καταστροφής και την καταπολέμηση της παγκόσμιας τρομοκρατίας. Σε όλα αυτά τα ζητήματα δεν υπήρξε ταύτιση απόψεων και προσπαθειών. Με εξαίρεση τις συμφωνίες για το κλίμα που διαφαίνεται η πρόθεση των ηγετών για την επίλυση του προβλήματος.

Σήμερα συνειδητοποιεί κανείς ότι το διεθνές εμπόριο έχει ποικίλα και διαφορούμενα αποτελέσματα από χώρα σε χώρα όσον αφορά την εθνική ευημερία των κρατών. Σε κάποιες περιπτώσεις μπορεί να υπάρχουν οφέλη για συγκεκριμένους κλάδους παραγωγής ή εργασίας σε ένα κράτος αλλά να βλάπτονται κάποιοι άλλοι κλάδοι. Ο θεμελιακός λόγος που το εμπόριο ωφελεί δυνητικά μία χώρα είναι ότι διευρύνει τις επιλογές της οικονομίας. Παρόλα αυτά η καθολική ευημερία των κρατών είναι στην πραγματικότητα αδύνατη, δεδομένου ότι πάντα θα υπάρχουν τόσο κερδισμένες όσο και δυσαρεστημένες κοινωνικές ομάδες.

Καθώς ο καπιταλισμός μέσω της παγκοσμιοποίησης εξαπλώνεται παντού το κοινωνικό κράτος εξαφανίζεται. Οι επιχειρήσεις κερδίζουν λόγω της συνεχής μείωσης του κόστους της εργατικής δύναμης, και οι αναπτυσσόμενες χώρες χάνουν κεφάλαια που μεταναστεύουν σε πιο ευνοϊκές αγορές. Ο αρχικός στόχος ήταν ότι, με την αύξηση του μεγέθους των οικονομιών, θα αυξανόταν οι φθηνές εισαγωγές, θα διευρύνονταν το πεδίο των εξαγωγών και ότι η ανθρώπινη εργασία θα προσαρμοζόταν στις απαιτήσεις της αγοράς. Σήμερα η πραγματικότητα καθορίζεται από μία αδίστακτη αλήθεια: Στη παγκοσμιοποίηση υπάρχουν λίγοι νικητές αλλά πολλοί χαμένοι.

Το χειρότερο όμως αποτέλεσμα του υφιστάμενου διεθνούς πολιτικού συστήματος ήταν ότι απογοήτευσε. Δεν τήρησε τις υποσχέσεις του για ευημερία του συνόλου των πολιτών. Οι προβλέψεις των διεθνολόγων και των οικονομολόγων για τη συνολική αύξηση των επιπέδων διαβίωσης των ανθρώπων

σε όλο τον κόσμο, αποδείχτηκαν λανθασμένες. Η ελπίδα μετατράπηκε πλέον σε μια πιο ρεαλιστική συνειδητοποίηση της ύπαρξης τεράστιων κοινωνικών και οικονομικών ανισοτήτων σε διάφορα μέρη της γης, σχηματίζοντας στη συνείδηση των ανθρώπων ένα συναίσθημα εξαπάτησης.

2.7 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Το δίλημμα ασφάλειας του Θουκυδίδη τα τελευταία χρόνια έχει πρωταγωνιστές τις ΗΠΑ και την Κίνα, όπου η πρώτη ως μία νέα Σπάρτη βλέπει την ασταμάτητη οικονομική ανάπτυξη της σινικής δύναμης και ανησυχεί. Η τωρινή όπως και μελλοντική αντίδραση της αμερικάνικης κυβερνητικής πολιτικής, ορθολογικά σκεπτόμενοι, αναμένεται αναντίρρητα να είναι αντίθετη στην οικονομική ανάπτυξη της αντιπάλου της. Ωστόσο σε έναν άναρχο κόσμο, όπου οι παράμετροι είναι πολλοί και σύνθετοι, οι σχέσεις είναι πολυσύνθετες και με αμφίδρομες οικονομικές συνέπειες. Η οικονομική αλληλεξάρτηση της Αμερικής και της Κίνας, η μία ως τεχνολογική υπερδύναμη και η άλλη ως βιομηχανική και παραγωγική χώρα αποδέκτης εξωτερικών επενδύσεων, δεν έχει διακόπτη αυτόματης παύσης των εμπορικών σχέσεων. Αυτό εκτιμάται ότι έγινε αντιληπτό ακόμη και από την κυβέρνηση Τράμπ, παρ' όλες τις αντίθετες δημόσιες δηλώσεις.

Μέσα σε αυτό το διεθνές πεδίο αλληλεπίδρασης υπάρχουν διαφωνίες για τον προσδιορισμό του κοινού οφέλους οι οποίες πολλές φορές οδεύουν σε συμφωνίες αμοιβαίων υποχωρήσεων. Κάποιες φορές όμως οι διαμάχες δημιουργούν αδιέξοδα και καταλήγουν σε πολιτικές προστατευτισμού από μέρους των κυβερνήσεων ακόμη και των πιο μικρών κρατών. Όλο και περισσότερες χώρες μπορεί να επιδιώκουν να γίνουν αυτόνομες για την παραγωγή «στρατηγικών» προϊόντων όπως φάρμακα, ιατρικός εξοπλισμός, ενέργεια, τρόφιμα και αγροτικά προϊόντα, συμβάλλοντας στην περαιτέρω ανακοπή της παγκοσμιοποίησης.

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Παγκόσμιας Τράπεζας, η αύξηση του ΑΕΠ της Κίνας το 2019-ήταν περίπου 6 τοις εκατό, σαφώς πολύ μακριά από το 14,2 τοις εκατό μόλις μια δεκαετία νωρίτερα, αλλά εξακολουθεί να είναι εξαιρετικά εντυπωσιακό, λαμβάνοντας υπόψη το τεράστιο μέγεθος της οικονομίας της. Ακόμα και μετά την αναποτελεσματική επίδραση των δασμών των ΗΠΑ στην

κινεζική οικονομία και την αρνητική επίδραση του Covid-19, εκτιμάται ότι το πρώτο τρίμηνο του 2020 η αύξηση του ΑΕΠ μειώθηκε μόνο στο 1,9%, ενώ οι υπόλοιπες αναπτυγμένες χώρες είχαν αρνητικό πρόσημο. (IMF 2020). Στην πραγματικότητα, οι ΗΠΑ και η Κίνα είναι οι κυρίαρχοι ηγέτες στην πρώτη δεκάδα με τις μεγαλύτερες οικονομίες. Ακολουθούν με σειρά οικονομικού μεγέθους οι Ιαπωνία, η Γερμανία, το Ηνωμένο Βασίλειο, η Ινδία, η Γαλλία, η Ιταλία, η Βραζιλία και ο Καναδάς (Forum 2020). Ένας από τους κύριους λόγους για την γρήγορη ανάδυση της Ινδία και της Κίνας στις μεγαλύτερες οικονομίες είναι ότι, οι προηγμένες είναι ώριμες αγορές, που αναπόφευκτα επιβραδύνονται. Οι οικονομικοί ανταγωνισμοί των κρατών είναι μία άτυπη μορφή πολέμου παγκόσμιας εμβέλειας, αν και μπορεί να θεωρηθεί ότι αποτελούν άμεση συνέπεια του ελεύθερου εμπορίου, οι οποίοι τις τελευταίες δεκαετίες εμφανίζονται κυρίως μεταξύ περιφερειών και ειδικότερα μεταξύ των παλιών υπερδυνάμεων και των ανερχόμενων, κυρίως δηλαδή μεταξύ Αμερικής, Ευρώπης, Κίνας, Ρωσίας, και Καναδά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Η ΕΠΟΧΗ ΤΗΣ ΘΗΤΕΙΑΣ ΤΟΥ ΝΤΟΝΑΛΝΤ ΤΡΑΜΠ

3.1 ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ

Γενικά η προώθηση των εθνικών συμφερόντων κυριαρχούσε τόσο στην εφαρμοζόμενη εξωτερική πολιτική του προηγούμενου δημοκρατικού προέδρου Ομπάμα, όσο και στις προεκλογικές δηλώσεις του νέου υποψηφίου Τζο Μπάιντεν. Εκ πρώτης όψεως μια τέτοια αντίληψη για την πολιτική δείχνει ορθολογική, ειδικά για μια χώρα με βαθιά ριζωμένη όπως αναφέρθηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο την ιδέα της υπεροχής (exceptionalism) για μονομερή δυνατότητα ευημερίας. Ταυτόχρονα το πλεονέκτημα της σχετικής αίσθησης ασφάλειας λόγω της ανασχετικής δύναμης του νερού των δύο ωκεανών επί χρόνια δίνει στον λαό της αμερικανικής ηπείρου την επιλογή της ουδετεροποίησης και αποστασιοποίησης από προβληματισμούς έτερων περιφερειών. Συνεπώς δεν είναι μια νέα άποψη το πρώτα η Αμερική.

Μια από τις κύριες προεκλογικές υποσχέσεις του Ντόναλντ Τράμπ ήταν να κάνει την Αμερική σπουδαία ξανά θεωρώντας ότι η αμερικανική δύναμη τόσο στρατιωτική όσο και οικονομική δίνει στις Ηνωμένες Πολιτείες τη δυνατότητα να διεκδικούν τα συμφέροντά τους σύμφωνα με την αμερικανική εθνική στρατηγική και ότι πρέπει να επιδιώκει να διατηρήσει, να επεκτείνει και να ενισχύσει τη σχετική θέση εξουσίας. Η παραπάνω φράση σε κάθε δύσκολη οικονομική περίοδο για τις ΗΠΑ βρίσκει γόνιμο πολιτικό έδαφος. Στην πραγματικότητα η δήλωση του αυτή εξέφραζε το δυσαρεστημένο κομμάτι των πολιτών του που ένιωθε ότι είχε χάσει τα κεκτημένα του, λόγω της αύξησης της ανεργίας, των συνεχιζόμενων εισροών των μεταναστών, των οικονομικών και κοινωνικών ανισοτήτων που υπήρχαν και που θεωρούνται ως απόρροια της παγκοσμιοποίησης. Ο πολιτικός λόγος του ρεπουμπλικάνου προέδρου προφανέστατα συντηρητικός και εθνικιστικός, στηρίχτηκε και εκμεταλλεύτηκε τους απελπισμένους και απογοητευμένους ανθρώπους του συστήματος, λόγω της οικονομικής κρίσης, της απώλειας του «αμερικάνικου ονείρου» και των τρομοκρατικών χτυπημάτων της 11ης Σεπτεμβρίου. Ακόμη όμως η φράση «Πρώτα η Αμερική» δημιουργεί την πολιτική αντίληψη ότι δεν υπάρχουν αιώνιοι σύμμαχοι αλλά μόνο κριτήριο για τις διεθνείς σχέσεις είναι η εξυπηρέτηση συμφερόντων. Ένα παιχνίδι μηδενικού αθροίσματος σε όλο το φάσμα των διεθνών επαφών και διαπραγματεύσεων.

Στη πολιτική του κυριαρχεί ένα άλλο συνεχές έωλο «κατηγορώ» του Εμίλ Ζολά¹¹ που απευθύνθηκε όμως προς όλους τους εταίρους για όσα συνέβαιναν και συμβαίνουν στον αμερικάνικο λαό. Μία επιθετική συμπεριφορά που ίσως πέραν από τον ιδιόρρυθμο χαρακτήρα του επιχειρηματία Τράμπ απορρέει και από την αμερικάνικη αλαζονική αντίληψη της υπεροχής. Μία αντίληψη που επικρατεί σε μεγάλο κομμάτι του πληθυσμού της συγκεκριμένης χώρας, γεγονός που έγινε αντιληπτό και από τις πρόσφατες αμερικάνικες εκλογές του Νοεμβρίου και την υποστήριξη που απολαμβάνει ο κ.Τράμπ ακόμη και μετά την εκ του αποτελέσματος κάκιστης διαχείρισης της φετινής πανδημίας.

Τι είναι αυτό που διαφοροποιεί τις δύο πολιτικές, παρόλο που δηλώνουν τον ίδιο στρατηγικό στόχο. Στην εξωτερική πολιτική του Ομπάμα προωθήθηκε η παγκοσμιοποίηση, ο κοσμοπολιτισμός, η οικολογική συνείδηση και ευθύνη καθώς και ο περιορισμένος στοχευμένος παρεμβατισμός ως στρατιωτική στρατηγική, όπως φάνηκε από την επιχείρηση «Το Δόρυ του Ποσειδώνα»(Neptune's Spear) για την εξολόθρευση του Οσάμα Μπιν Λάντεν. Εντελώς αντίθετα ο Τράμπ προώθησε τον εθνικισμό, την μονομέρεια, τον οικονομικό και εμπορικό πόλεμο.

Ο εξαναγκασμός, η αλαζονεία και η ρητορική του απομονωτισμού είναι εμφανής σε ένα από τα κεντρικά του μηνύματα σε ομιλία του στη γενική συνέλευση των Ηνωμένων εθνών. Με τα λόγια του κ.Trump: «Αν θέλετε ελευθερία, να υπερηφανεύεστε για την χώρα σας. Αν θέλετε δημοκρατία, βασιστείτε πάνω στην κυριαρχία σας. Και αν θέλετε ειρήνη, αγαπάτε το έθνος σας. Το μέλλον δεν ανήκει στους υπέρμαχους της παγκοσμιοποίησης. Το μέλλον ανήκει στους πατριώτες. Το μέλλον ανήκει σε κυρίαρχα και ανεξάρτητα έθνη». Κύριο θέμα των δύο ομιλιών του στον ΟΗΕ ήταν η αντικατάσταση της παγκοσμιοποίησης με τον προστατευτισμό. Σίγουρα αυτό που είναι εμφανές από τον νυν ρεπουμπλικάνο πρόεδρο των ΗΠΑ είναι η έλλειψη διάθεσης για υποχωρήσεις και εκ των προτέρων επιθετική ρητορική και στρατηγική, γεγονός που δημιούργησε αντίμετρα και αντίθετες πολιτικές από τα λοιπά κράτη. Την πολιτική ορθότητα διαδέχτηκε ο εμπρηστικός λόγος και ο νόμος του ισχυρού, δηλώνοντας σε όλο τον κόσμο ότι καμία συνθήκη δεν ισχύει και καμία συμμαχία δεν μας δεσμεύει. Τις διεθνείς παραδοσιακές

¹¹ Ο Εμίλ Ζολά ήταν Γάλλος συγγραφέας, ο πιο σημαντικός εκπρόσωπος της λογοτεχνικής σχολής του νατουραλισμού του 19^{ου} αιώνα και έπαιξε καταλυτικό ρόλο στην πολιτική φιλελευθεροποίηση της Γαλλίας.

συνεργασίες τις διαδέχτηκε η μυστική διπλωματία και τα οικονομικά οφέλη. Στην πολιτική του κυριάρχησε ο κλασικός ρεαλισμός.

3.2 ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Η άποψη του Ντόναλντ Τράμπ υπήρξε από την αρχή σταθερή. Ο Τράμπ, σε αντίθεση με προηγούμενους προέδρους, θεωρεί ότι η χρήση στρατιωτικής δύναμης οπουδήποτε πρέπει να είναι η εξαίρεση παρά ο κανόνας. Απέρριψε το ενδεχόμενο ένοπλης αντιπαράθεσης με τη Βόρεια Κορέα δημιουργώντας μια προσωπική σχέση με τον ηγέτη της Kim Jong Un. Δεν επιτέθηκε στο Ιράν αφού κατέρριψε αμερικανικό μη επανδρωμένο αεροπλάνο ή αφού κατέσχεσε πετρελαιοφόρα στα στενά του Ορμούζ. (Ιακώβου 2020) Μετά την επίθεση στην πετρελαϊκή εγκατάσταση της Σαουδικής Αραβίας, αύξησε την αεροπορική άμυνα της Σαουδικής Αραβίας με τη συμμετοχή των συμμάχων, αλλά απέφυγε την επίθεση εναντίον των Ιρανών. Δεδομένης της αλλαγής στην επεμβατική αμερικανική στρατηγική, σήμερα η κυβέρνηση του έχει τρεις γεωστρατηγικές προτεραιότητες. Η πρώτη και κύρια είναι ο περιορισμός της μεγαλύτερης αντιπάλου της Κίνας, η δεύτερη ο περιορισμός της Ρωσίας και η τρίτη είναι η απομόνωση του Ιράν. Παράλληλα υπάρχει μια άλλη, όλο και πιο διάχυτη πολιτική αντίληψη των θεωρητικών της πολιτικής σκέψης τα τελευταία χρόνια στις Ηνωμένες Πολιτείες που βλέπουν τη Μέση Ανατολή ως δευτερευούσης σημασίας, ενώ θεωρούν την Κίνα ή τη Ρωσία (ή αμφότερες) ως τον θεμελιώδη αντίπαλο για τις ΗΠΑ. Γεγονός είναι ότι η αμερικανική πολιτική σκηνή, είτε της συντηρητικής είτε της δημοκρατικής παράταξης, έχει αρχίσει να θεωρεί τη Μέση Ανατολή ως άσκοπη δέσμευση αμερικανικών πόρων και δυνάμεων από τη στιγμή που οι ΗΠΑ έχουν τους πόρους για να καταστούν αυτάρκειες. Ειδικότερα τα τελευταία χρόνια όπου η εξέλιξη της τεχνολογίας στην εξόρυξη ενεργειακών πόρων έχει αυξήσει τις δυνατότητες τεχνικής άντλησης σχιστολιθικού πετρελαίου, όπου η Αμερική διαθέτει τα μεγαλύτερα αποθέματα. (Τζ.Τράμπ 2017)

Ακόμη υπάρχει και μια άλλη ορθολογική ανάλυση σε αυτόν τον σκεπτικισμό όσον αφορά τα εξωτερικά ζητήματα. Στο ευρωπαϊκό πλαίσιο, η πολιτική «Πρώτα η Αμερική», που προωθήθηκε από τον Ντόναλντ Τραμπ, είναι συνέπεια της μόνιμα αρνητικής ισορροπίας του εμπορίου των ΗΠΑ με την ΕΕ και της υπόθεσης ότι χώρες, όπως η Γερμανία, έχουν αρχίσει να χρησιμοποιούν το οικονομικό δυναμικό

της ΕΕ για αποδυνάμωση της οικονομίας των ΗΠΑ και, συνεπώς, υπονόμευση της δεσπόζουσας θέσης των ΗΠΑ στον κόσμο. Επιπλέον, οι δυσμενείς λέξεις του Ντόναλντ Τραμπ για το ΝΑΤΟ πρέπει επίσης να θεωρηθούν ως έκκληση για τις ευρωπαϊκές χώρες, με κύριο αποδέκτη τη Γερμανία, να αναθεωρήσουν τη μέχρι τώρα θέση τους όσον αφορά τη χρηματοδότηση της αμοιβαίας ασφάλειας. Στην πραγματικότητα, αυτό το σύστημα δεν μπορεί να βασίζεται μόνο στη δύναμη μιας ενιαίας οντότητας, η οποία σε κάθε περίπτωση φέρει τη συντριπτική πλειοψηφία των σχετικών δαπανών¹², ενώ οι αποδέκτες αυτής της ασφάλειας επενδύουν στην ανάπτυξη των οικονομιών τους και αναπτύσσουν κοινωνικά προγράμματα για τους πολίτες τους χωρίς να φέρουν καν το σημαντικό κόστος των αμερικανικών στρατευμάτων που τοποθετούνται στην επικράτειά τους. Είναι επίσης αδύνατο να μην παρατηρήσουμε ότι, όπως υποστηρίζεται και από τον κ. Τράμπ, η οικονομικά ισχυρότερη χώρα της ΕΕ, η Γερμανία, χωρίς συμφωνία με τις ΗΠΑ και πολλές ευρωπαϊκές χώρες, ενισχύει τις οικονομικές της σχέσεις με τη Ρωσία, το καλύτερο παράδειγμα της οποίας είναι το έργο Nord Stream 2. Οι πολιτικές του απόψεις του νυν αμερικανού προέδρου βασίζονται στην αρχή ότι ορισμένα ζητήματα, που έχουν δημιουργηθεί πριν από δεκαετίες σε μια ελαφρώς διαφορετική κατάσταση και θεωρούνται δεδομένες, πρέπει να επαναπροσδιοριστούν προκειμένου να διατηρηθεί η αμερικανική ηγεσία στον κόσμο. Αποτέλεσμα αυτών των ενεργειών και των δηλώσεων του ήταν η αποδυνάμωση της συνοχής της συμμαχίας του ΝΑΤΟ, τόσο σαν έννοια όσο και σαν οργανισμός, ενώ ταυτόχρονα τάραξε και ξύπνησε τις δυνάμεις της Ευρώπης για την υπάρχουσα αδυναμία στρατιωτικής εξάρτησης της άμυνας τους από ένα απρόβλεπτο μη πρόθυμο σύμμαχο. Παρόλα αυτά το ΝΑΤΟ δεν διαλύθηκε και συνέχισε να υφίσταται, έχοντα όμως χάσει την ισχυρότερη στρατιωτική δύναμη ως συνασπισμός.

Ίσως η μοναδική μεγάλη επιτυχία του κ. Τράμπ να θεωρείται η διασφάλιση της θέσης του στρατηγικού της εταίρου στη Μέση Ανατολή του Ισραήλ με τις συμφωνίες που υπέγραψε με τα αραβικά κράτη Μπαχρέιν και Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα για την αναγνώριση του Ισραήλ. Και οι δύο αυτές αραβικές χώρες είναι ουνιτικές μοναρχίες και διάκεινται αρνητικά απέναντι στο σιιτικό Ιράν. Η μονομερής ενέργεια αυτή της Αμερικής μέσα από τη δική της μονόκυαλο, είχε ως στόχο την

¹² Οι ΗΠΑ ξοδεύουν περίπου το 15% του ετήσιου προϋπολογισμού τους σε στρατιωτικές δαπάνες, ενώ τα κράτη της ΕΕ μετά βίας ξοδεύουν 2% και αυτό μετά την κρίση της Ουκρανίας.

προβολή μιας προσωπικής επιτυχίας του προέδρου στην εξωτερική πολιτική δεδομένων και των εκλογών του Νοεμβρίου, τα μακροπρόθεσμα αποτελέσματα αναμένονται να φανούν στο προσεχές μέλλον.

Γενικότερα έχει αμφισβητήσει πολλάκις τα πλεονεκτήματα της τοποθέτησης φιλελεύθερων αξιών όπως δημοκρατία και ανθρώπινα δικαιώματα στο επίκεντρο της εξωτερικής πολιτικής. Η στρατηγική του χαρακτηρίστηκε έντονα από, επιθετικότητα και ανυποχωρητικότητα. Η αδυναμία συνεργασίας με την κυβέρνηση του Τράμπ είναι προφανής σε όλες τις δηλώσεις αξιωματούχων της ΕΕ, του Καναδά όσο και της Κίνας. Οι κύριοι οικονομικοί ανταγωνιστές των ΗΠΑ αντιμετώπιστηκαν επιθετικά με αμφισβήτηση της σημασίας συμμαχιών όπως το ΝΑΤΟ. Η σαφής προτίμηση του Τραμπ για πολιτική συναλλαγών μηδενικού αθροίσματος υποστηρίζει περαιτέρω την αντίληψη ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες εγκαταλείπουν τη δέσμευσή τους να προωθήσουν μια φιλελεύθερη διεθνή τάξη. Με κατηγορίες για εκμετάλλευση των κόπων του αμερικάνικου λαού και σκληρές επικρίσεις όσον αφορά τη συνεισφορά των παραδοσιακών συμμάχων, έχει δυσχεράνει τις διαπραγματεύσεις και διεθνείς σχέσεις της ισχυρότερης χώρας στον κόσμο. Το σημαντικότερο από όλα ήταν ότι άλλαξε τον τρόπο που ο κόσμος βλέπει την Αμερική ως υπερασπιστή του δυτικού πολιτισμού. Σε πρόσφατη έρευνα του Pew Research Center¹³, στην οποία συμμετείχαν πολίτες από 13 κράτη με θέμα το αν βλέπουν θετικά ή αρνητικά τις ΗΠΑ, φάνηκε πως οι εκτός Αμερικής δεν εκτιμούν την πολιτική πορεία του Αμερικανού προέδρου. Σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες μάλιστα το ποσοστό της θετικής εικόνας έφτασε στα χαμηλότερα επίπεδα εδώ και είκοσι χρόνια. Στο Ηνωμένο Βασίλειο, για παράδειγμα, 41% δήλωσαν ότι έβλεπαν με θετικό μάτι τις ΗΠΑ, ενώ στη Γαλλία το αντίστοιχο ποσοστό ήταν 31%-το χαμηλότερο από το 2003- και στην Γερμανία μόνο το 26%. Καθοριστικό ρόλο στην επιδείνωση αυτή της εικόνας των ΗΠΑ διαδραμάτισε η διαχείριση της πανδημίας, με μόνο το 15% των συμμετεχόντων στην έρευνα να υποστηρίζει ότι οι ΗΠΑ χειρίστηκαν σωστά τον υγειονομικό κίνδυνο. Το διεθνές κύρος της Αμερικής έχει πληγεί και στις πρόσφατες εκλογές του Νοεμβρίου 2020, όπου οι δηλώσεις περί νοθείας των αμερικάνικων εκλογών του Αμερικανού προέδρου Τράμπ,

¹³ Το Pew Research Center είναι ένας ουδέτερος μη κομματικός οργανισμός ανάλυσης δεδομένων μέσω δημοσκοπήσεων, δημογραφικών ερευνών, ανάλυσης περιεχομένου και άλλων κοινωνικών επιστημών που ενημερώνει το κοινό για τα θέματα, τις στάσεις και τις τάσεις που διαμορφώνουν τον κόσμο.

προκάλεσε επικρίσεις και μείδιμα μεταξύ των αξιωματούχων στην ΕΕ , στην Κίνα αλλά και σε όλο τον κόσμο. Δεν είναι λίγο η χώρα που υπερηφανεύεται ότι πρεσβεύει τις δημοκρατικές αξίες να αμφισβητείται από τον πρόεδρο της ως προς τη νομιμότητα της εκλογικής διαδικασίας του προέδρου της.

Οι διμερείς σχέσεις Κίνας-ΗΠΑ έχουν πέσει επί της προεδρίας Τραμπ στο χαμηλότερο επίπεδο από την αποκατάσταση των διπλωματικών σχέσεων Ουάσινγκτον-Πεκίνου το 1979. Σε μία ατμόσφαιρα ψυχρού πολέμου, η Ουάσινγκτον έκλεισε τον Ιούλιο του 2020 το προξενείο της Κίνας σε αμερικανικό έδαφος, ενώ το Πεκίνο προέβη σε αντίστοιχη ενέργεια λίγες ημέρες αργότερα. Με την αλλαγή της προεδρίας, σύμφωνα με δηλώσεις αξιωματούχων της Κίνας, στο σκέλος των εμπορικών σχέσεων των ΗΠΑ με την Κίνα και της στάσης των ΗΠΑ απέναντι στη παγκοσμιοποίηση αναμένονται αλλαγές, ενώ αγκάθι θα είναι η διαχείριση των εμπορικών ζητημάτων καθώς το εμπορικό έλλειμμα των ΗΠΑ με την Κίνα για το 2019 έφτασε στα \$345,2 δισ. (Bureau. 2020) Σε κάθε περίπτωση το έτος 2021 αναμένεται οι διμερείς σχέσεις να βελτιωθούν με την νεοεκλεγείσα κυβέρνηση Μπάιντεν, ενώ αυτό που σίγουρα θα αλλάξει είναι οι πολιτικές των δασμών ως εργαλείο αντιμετώπισης της Κίνας. (Li 2020)

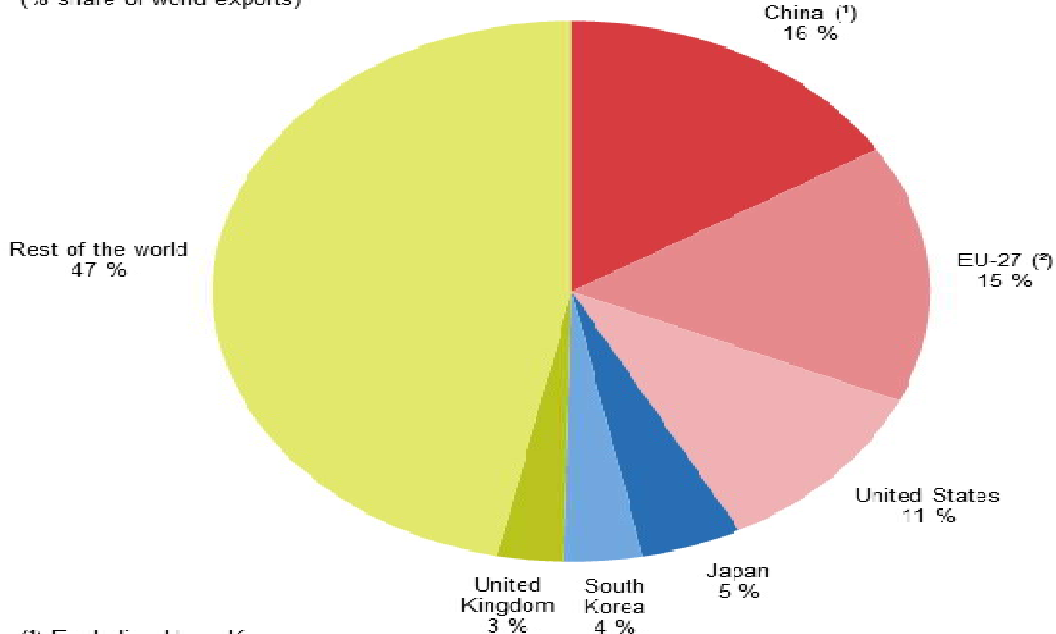
Στον κόσμο του 21^{ου} αιώνα όμως οι ισορροπίες ισχύος αναθεωρούνται, καθώς οι ΗΠΑ αδυνατούν να παίξουν το ρόλο του ηγεμόνα, παραχωρώντας κενό πεδίο σε άλλες περιφερειακές δυνάμεις να διαμορφώσουν το διεθνή σκηνικό. Η απουσία της αμερικάνικης ηγεσίας την τελευταία τετραετία προκάλεσε αμηχανία στη παγκόσμια κοινή γνώμη. Η στάση που υιοθέτησε η Αμερική ως παρατηρητής δημιουργεί σε κάθε περίπτωση μια ανασφάλεια σε όλα τα κράτη που είχαν επιλέξει μια στρατηγική σύμπλευσης με την αμερικάνικη υπερδύναμη, αφού πλέον αποποιείται τον ρόλο του προστάτη. Από την άλλη οι επιτήδειες περιφερειακές δυνάμεις θα δρέψουν την ευκαιρία για να αρπάξουν με την ισχύ τους τον πλούτο μικρότερων δυνάμεων, γυρίζοντας την ανθρωπότητα αιώνες πίσω και ρίχνοντας την στο χάος.

3.3 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Οι εμπορικοί πόλεμοι αποτελούσαν ένα συχνό φαινόμενο στον 20^ο αιώνα και εξακολουθούν και ακόμη και μέχρι σήμερα στον 21^ο να χρησιμοποιούνται ως

μοχλός πίεσης μεταξύ των χωρών. Το παγκόσμιο εμπορικό τοπίο φαινόταν πολύ διαφορετικό, όταν εμφανίστηκε ο ΠΟΕ. Σήμερα 25 χρόνια μετά το ζήτημα του προ-

Shares in the world market for exports of goods, 2019
(% share of world exports)

(*) Excluding Hong Kong.

(**) External trade flows with extra EU-27.

Source: Eurostat (online data code: ext_t_introeu27_2020) and UNCTAD

eurostat

Εικόνα 3: Μερίδιο παγκόσμιου εμπορίου ανά χώρα.
Πηγή: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/International_trade_in_goods

στατευτισμού έγινε θέμα συζήτησης στην Αμερική, αφού η χώρα νοιώθει ότι το σύστημα που η ίδια δημιούργησε να μην εξυπηρετεί πλέον τα οικονομικά της συμφέροντα. Ακόμη σημαντικό είναι ότι από το 2008, το εθνικό χρέος της Αμερικής έχει αυξηθεί σχεδόν κατά 200%, φθάνοντας τα 27 τρισεκατομμύρια δολάρια από τον Οκτώβριο του 2020. (Lu 2020) Τα μερίδια διαφορετικών χωρών στις παγκόσμιες εξαγωγές εμπορευμάτων σε δολάρια ΗΠΑ από όταν ιδρύθηκε ο ΠΟΕ και μέχρι το 2019 έχουν αλλάξει άρδην τους εμπορικούς συσχετισμούς των διεθνούς συστήματος (εικ.3).

Οι ΗΠΑ έχουν ακολουθήσει ανοιχτά προστατευτικές εμπορικές πολιτικές, για παράδειγμα χτυπώντας τους δασμούς σε αγαθά αξίας δισεκατομμυρίων δολαρίων όχι μόνο από την Κίνα αλλά και από παραδοσιακούς συμμάχους όπως ο Καναδάς, ΕΕ. Η δε οικονομική πολιτική του κ.Τράμπ χαρακτηρίστηκε από τους εμπορικούς πολέμους που χρησιμοποίησε για να εξαναγκάσει και να εκβιάσει άλλες χώρες, εστιάζοντας κυρίως στη Κίνα. Γενικότερα οι ΗΠΑ φαίνεται να

μεθοδεύουν την αποκοπή της Κίνας από την παγκόσμια εφοδιαστική αλυσίδα και την διεθνή εμπορική και οικονομική της απομόνωσή επιχειρώντας μάλιστα να κινητοποιήσουν τους συμμάχους τους. Παρόλο που μια τέτοια «αποσύνδεση» δεν μπορεί ποτέ να πραγματοποιηθεί, η απειλή του Τραμπ αντιπροσωπεύει ένα σοκ για τις παγκόσμιες υποθέσεις και τα εταιρικά συμφέροντα υψηλού ρίσκου.

Μεγάλο αγκάθι για την εκάστοτε κυβέρνηση των ΗΠΑ τα τεράστια εμπορικά ελλείμματα στο ισοζύγιο πληρωμών της, που συνεχίζει η χώρα να παρουσιάζει κάθε χρόνο από το 1982 έως σήμερα. Η μείωση του εμπορικού ελλείμματος των ΗΠΑ με την Κίνα ήταν από τους κύριους στόχους της οικονομικής πολιτικής της νυν κυβερνήσεως των ΗΠΑ. Η αλληλεξάρτηση των δύο χωρών και τα οικονομικά συμφέροντα των επιχειρήσεων καθιστούν αδύνατο να μην πληγούν σημαντικά και οι δύο χώρες σε οποιαδήποτε προσπάθεια διακοπής των εμπορικών σχέσεων.

Αρχίζοντας τον Μάρτιο του 2018, οι ΗΠΑ πυροδότησαν με την επιβολή δασμών 25%¹⁴ σε εισαγωγές αξίας 50 δισεκατομμυρίων δολαρίων από την Κίνα μια έντονη εμπορική σύγκρουση με την Κίνα. Η αντίδραση της Κίνας σε αυτό το μονομερές εμπορικό μέτρο ήταν η αντίστοιχη επιβολή υψηλότερων δασμών σε εισαγωγές αξίας 50 δισεκατομμυρίων δολαρίων από τις Ηνωμένες Πολιτείες, με βάση τον κανόνα «Ίδιο μέγεθος και Ίση αναλογία». Αργότερα στις 24 Ιουλίου 2018, η κυβέρνηση Τράμπ απείλησε να επιβάλει υψηλότερους δασμούς σε άλλες εισαγωγές αξίας 200 δισεκατομμυρίων δολαρίων στα κινέζικα προϊόντα και λίγο αργότερα τον Αύγουστο ανακοινώθηκαν νέες απειλές για επιβολή δασμών για όλες τις εισαγωγές από την Κίνα (περίπου 510 δισεκατομμύρια δολάρια, σύμφωνα με τις στατιστικές των ΗΠΑ). Συνεχίζοντας το ράλι δασμών τον Σεπτέμβριο, η κυβέρνηση Τραμπ ανακοίνωσε δασμούς 10% σε 200 δισεκατομμύρια δολάρια αξίας εισαγωγών από την Κίνα, ενώ η Κίνα επέβαλε δασμούς 5-10% σε 60 δισεκατομμύρια δολάρια αξίας εισαγωγών από τις Ηνωμένες Πολιτείες και κατάθεση πρότασης πρόσθετων χρεώσεων κατά των εμπορικών μέτρων των ΗΠΑ για κινεζικά προϊόντα στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου (ΠΟΕ). Η εμπορική ένταση καταλάγιασε προσωρινά στα τέλη του 2018 μέχρι την Άνοιξη του 2019. Ωστόσο, η εκεχειρία δεν κράτησε για πολύ. (Yu 2020)

¹⁴ Με εφαρμογή των δασμών τον Ιούλιο του 2018

Λόγω των εμπορικών πολέμων μεταξύ των δύο χωρών δημιουργήθηκε ένα κενό στις εξαγωγές που χώρες όπως η Βραζιλία μπόρεσε να αυξήσει τις εξαγωγές της δραστικά τα τελευταία δύο χρόνια. Για τους κινέζους εισαγωγείς, η βραζιλιάνικη σόγια μοιάζει πολύ με την αμερικανική σόγια. (AGRICULTURE 2018) Αντίθετα, οι Αμερικανοί εισαγωγείς με λιγότερες επιλογές δυσκολεύονται να βρουν υποκατάστατα για προϊόντα από την Κίνα, τα οποία συχνά περιλαμβάνουν εξαιρετικά προσαρμοσμένα ηλεκτρονικά είδη που δύσκολα βρίσκονται σε αγορές εκτός Κίνας. Μετά την ανακοίνωση των δασμών, οι εξαγωγές της Κίνας και της Αμερικής μειώθηκαν.

Το έτος 2019 Ουάσινγκτον και Πεκίνο επιδίδονταν σε ένα ολοένα σκληρότερο εμπορικό και πολιτικό ανταγωνισμό, που μεταφράζεται στην αμοιβαία επιβολή επιπρόσθετων, ανταποδοτικών τελωνειακών δασμών που επηρέασαν αγαθά αξίας 360 δισεκατομμυρίων δολαρίων σε ετήσια βάση. Ο σινο-αμερικανικός εμπορικός πόλεμος ξεκίνησε όταν ο Ντόναλντ Τραμπ ανακοίνωσε ότι από την 1η Σεπτεμβρίου θα επιβληθούν δασμοί 10% στα υπόλοιπα 300 δισ. δολάρια εισαγωγών από την Κίνα, για τα οποία δεν είχε ληφθεί ανάλογη απόφαση μέχρι τώρα. Η διολίσθηση του γουάν τον Αύγουστο του ίδιου έτους κάτω από το ψυχολογικό όριο της 7 προς 1 ισοτιμίας με το δολάριο, για πρώτη φορά εδώ και πάνω από μία δεκαετία, έδωσε την αφορμή για να κηρύξει η Ουάσινγκτον την Κίνα ως «χειραγωγό νομίματος», καθώς η υποτίμηση του νομίματος καθιστά φθηνότερα τα κινεζικά προϊόντα και εξομαλύνει τις επιπτώσεις των δασμών που έχουν ήδη επιβληθεί από τις ΗΠΑ. Παρόλα αυτά επίσημα, οι συζητήσεις ΗΠΑ-Κίνας για την επίλυση των εμπορικών τους διαφορών (μεταξύ των οποίων και οι συναλλαγματικές ισοτιμίες) δεν έχουν διακοπεί. Σε κάθε περίπτωση, η συνέχιση του εμπορικού πολέμου δημιουργεί μια δεδομένη κατάσταση ανασφάλειας και απειλεί με επιβράδυνση την συνολική παγκόσμια οικονομία, με σοβαρές συνέπειες για τα χρηματιστήρια, που βρίσκονται σε πολύ υψηλά επίπεδα και υπάρχει πάντα ο κίνδυνος να οδηγηθούν σε μια βίαιη πτώση. Δεν είναι λίγοι οι οικονομικοί αναλυτές, που αναφέρονται συνεχώς στο παράδοξο της ανόδου των χρηματιστηρίων, όταν η οικονομία πελαγοδρομεί.

Γενικά η κυβέρνηση Τράμπ θεωρώντας ότι το εμπορικό έλλειμμα των ΗΠΑ με την Κίνα ωφελεί οικονομικά περισσότερο την Κίνα και αποδίδοντας το κυρίως

σε αθέμιτες πρακτικές της κινέζικης κυβέρνησης που χρησιμοποιεί επιδοτήσεις και δασμούς για την υποστήριξη των κινεζικών προϊόντων, προέβη σε μία πολιτική που είχε ως σκοπό την σταδιακή απεξάρτηση της αμερικάνικης οικονομίας από την Κίνα. Κατά τη γνώμη του προέδρου των ΗΠΑ η αποκοπή των εμπορικών σχέσεων με επιβολή υψηλών δασμών θεωρείται ως ο μόνος τρόπος επίλυσης των σινο-αμερικάνικων οικονομικών και εμπορικών ανισορροπιών, απαγορεύοντας στην Κίνα την αγορά προϊόντων και υπηρεσιών υψηλής προστιθέμενης αξίας της παγκόσμιας αλυσίδας αγαθών. Η ανάσχεση της πορείας της ασιατικής χώρας, που την οδηγεί να μετατραπεί σε μία παγκόσμια τεχνολογική και οικονομική δύναμη, αποτελεί τον κύριο στόχο των εμπορικών συγκρούσεων των Ηνωμένων Πολιτειών.

Οι αρχές της Κίνας από το καλοκαίρι του 2015 εμφανίζουν μια τακτική απελευθέρωσης του νομίσματος της Κίνας και ταυτόχρονα επιδιώκουν μια μεγαλύτερη ενσωμάτωση της χώρας τους στο Διεθνές Σύστημα. Η μεγάλη ασιατική χώρα προσανατολισμένη στην εναρμόνιση με τις συνθήκες της αγοράς επιδιώκει ένα μεγαλύτερο ρόλο, που ο πρόεδρος της Αμερικής την τελευταία τετραετία ασυνείδητα παραχώρησε. Την πρώτη του ημέρα στο αξίωμα, ο Τράμπ εγκατέλειψε την εταιρική σχέση Trans-Pacific (TPP), μια εμπορική συμφωνία 12 εθνών που μεσολάβησε ο Πρόεδρος Ομπάμα και αντιπροσωπεύει το 40% της παγκόσμιας οικονομικής παραγωγής. Η συμφωνία αυτή αποτελούσε μια προσπάθεια δημιουργίας ενός αναχώματος έναντι του γεωοικονομικού επεκτατισμού της Κίνας. Το κίνητρο του, πίσω από την εμπορική πολιτική του, ήταν να δημιουργήσει θέσεις εργασίας στις ΗΠΑ, να κλείσει το εμπορικό έλλειμμα και κερδίσει οφέλη για τους αμερικανούς πολίτες. (Τζ.Τράμπ 2017) Δυστυχώς για τις ΗΠΑ ο πρόεδρος Τράμπ μωπικά παρέβλεψε την συνολική εικόνα του παγκόσμιου συστήματος και έδωσε την δυνατότητα στη Κίνα να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις για περιφερειακή οικονομική ηγεμονία, αναδεικνύοντας ταυτόχρονα το Πεκίνο σε υπέρμαχο της παγκοσμιοποίησης και των πολύπλευρων συνεργασιών.

Βεβαίως πολλά από τα παραπάνω έχουν να κάνουν με την επακόλουθη ανάπτυξη της Κίνας ως βαρέων βαρών χώρα εξαγωγής. Και οι δύο δυνάμεις περιπλέκονται στη δίνη ενός ανταγωνισμού των παγκόσμιων αλυσίδων εφοδιασμού και της σύγκρουσης του οικονομικού ενδιαφέροντος των πολυεθνικών

επιχειρήσεων. Τα διεκδικούμενα οικονομικά μερίδια του 21^{ου} αιώνα διαφοροποιούνται από τον προηγούμενο αιώνα και έχουν άμεση σχέση με την υπεροχή στον τεχνολογικό τομέα. Η μάχη της κυβέρνησης Τράμπ να κυριαρχήσει στην υψηλή τεχνολογία, είναι απροκάλυπτα επιθετική. Κυρίως οι διεθνείς επαφές του κ.Τράμπ με χώρες της ΕΕ¹⁵ στον τομέα της Τεχνολογία Πληροφοριών και Επικοινωνίας (ΤΠΕ) προσανατολίζονται σε αυτόν τον αγώνα τεχνογνωσίας και ελέγχου των δικτύων επικοινωνιών.

Ο tech-war των ΗΠΑ-Κίνα έχει ήδη ξεκινήσει και εστιάζει στην διαφύλαξη της τεχνολογικής υπεροχής της χώρας. Ο υπουργός Εξωτερικών Pompeo με ομιλίες του στη Silicon Valley κάλεσε τις εταιρείες τεχνολογίας των ΗΠΑ να αποστασιοποιηθούν από οποιαδήποτε επιχείρηση στην Κίνα που θα μπορούσε να ενισχύσει την τεχνολογική εξέλιξη της Κίνας. (Pompeo 2020) Η Silicon Valley αποτελεί κύριο προμηθευτή των chips για τις κινέζικες επιχειρήσεις κατασκευής ηλεκτρονικών και πληροφοριακών συστημάτων, ενώ πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι πολλά από τα κεφάλαια που επενδύονται στην έρευνα και την καινοτομία προέρχονται από την Κίνα. Στις αρχές Μαΐου 2019, ο κ.Τράμπ υπέγραψε εκτελεστική εντολή που προέβλεπε τον τερματισμό όλων των συναλλαγών έρευνας Τηλεπικοινωνιών Πληροφορικής και μεταφοράς τεχνολογίας μεταξύ ΗΠΑ και Κίνας για λόγους εθνικής ασφάλειας.

Ο ανταγωνισμός των εταιρειών Apple Inc και Samsung αποτυπώνουν τα αποτελέσματα του τεχνολογικού πολέμου του αμερικανού προέδρου. Τα iPhone της Apple με μεγάλα κέρδη πωλήσεων στην Κίνα, κατόπιν της επιδείνωσης των σχέσεων μεταξύ των Η.Π.Α. και της Κίνας, παρουσίασαν το 2018 αναιμικές πωλήσεις στην ασιατική χώρα, ενώ η Samsung ανακοίνωσε τη μείωση των προοπτικών κερδών της για τους τελευταίους μήνες του 2018. Γεγονός είναι ότι οι ασιατικές χώρες εξαρτώνται τεχνολογικά από την εισαγωγή προηγμένων αμερικάνικων καρτών μνήμης (chip) που χρησιμοποιούνται σε όλα, από προσωπικούς υπολογιστές έως κινητές συσκευές. Αυτό αυξάνει την πίεση σε επιχειρήσεις όπως η Samsung που αγωνίζεται να αναζωογονήσει τον τομέα των smartphone της. Στις 30 Νοεμβρίου 2018 για πρώτη φορά με δικαστική

¹⁵ Χώρες όπως το Ηνωμένο Βασίλειο, η Σουηδία ακόμη και Ελλάδα επηρεάστηκαν στην απαγόρευση της Huawei να κατασκευάσει τα δίκτυά της 5G εντός των χωρών τους.

απόφαση¹⁶ μπαίνει φρένο στις πωλήσεις της Apple στην μεγαλύτερη αγορά έξυπνων κινητών του κόσμου. (McGregor 2018) Η δικαστική απόφαση σκίασε ακόμη περισσότερο τις εμπορικές σχέσεις ΗΠΑ- Κίνας που ήδη είναι εξαιρετικά δυσχερείς.

Τέλος ο νυν πρόεδρος των ΗΠΑ άλλαξε την πολιτική των ΗΠΑ όσον αφορά την μετανάστευση και περιόρισε το πρόγραμμα βίζας για τους ξένους εργαζόμενους της χώρας και ειδικότερα των προερχόμενων εκ Κίνας φοιτητών ή επενδυτών. Στόχος του ήταν η μείωση της πρόσβασης του κινέζικου επιστημονικού προσωπικού στην πανεπιστημιακή εκπαίδευση και στην έρευνα της τεχνολογίας ταυτόχρονα όμως κύριο μέλημα του ήταν η εκπλήρωση της προεκλογικής υπόσχεσης του για μείωση της μετανάστευσης φθηνού εργατικού προσωπικού που απορροφά τις θέσεις εργασίας ανειδίκευτου προσωπικού.

Στην περιφέρεια της ΕΕ η κυβέρνηση Τραμπ επέβαλε δασμούς 25% στις εισαγωγές χάλυβα και 10% στις εισαγωγές αλουμινίου τον Ιούνιο του 2018, καθώς και για τον Καναδά και το Μεξικό¹⁷ με στόχο να δώσει ώθηση σε ορισμένα εγχώρια προϊόντα μετάλλου, παραβλέποντας το γεγονός της αύξησης του κόστους εισαγωγής για μια σειρά κατασκευαστών. Συγχρόνως η αμερικάνικη οικονομική πολιτική είχε ως αποδέκτη τις μεγάλες χώρες εξαγωγής χάλυβα όπως η Κίνα. Η ΕΕ αναγκάστηκε για την διαφύλαξη της εγχώριας παραγωγής να προχωρήσει και η ίδια σε ποσοτώσεις και ταυτόχρονα να προσφύγει στον ΠΟΕ, χαρακτηρίζοντας την αμερικάνικη μονομερή ενέργεια ως παράνομη. Στη συνέχεια προέβη σε δασμούς στα γαλλικά κρασιά και τυριά, με αφορμή τη διμερή διένεξη για τις κρατικές ενισχύσεις στην Airbus και την Boeing δοκιμάζοντας τις αντοχές της εμπορικής ομάδας των αμπελουργών της Γαλλίας και εν γένει των γαλλο-αμερικανικών σχέσεων. Τον Ιούνιο του 2020 οι ΗΠΑ απείλησαν με περαιτέρω δασμούς σε ευρωπαϊκές εισαγωγές, μπίρας, τζιν, ελιών, τυριών και άλλων προϊόντων ανεβάζοντας τους τόνους στην διαμάχη. Οι αμερικανικοί τιμωρητικοί δασμοί είχαν το «πράσινο φως» του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (ΠΟΕ) για προϊόντα παραγόμενα στην Ε.Ε. μέχρι του ποσού των 7,5 δισεκ. δολαρίων,

¹⁶ Το Κινεζικό δικαστήριο έδωσε εντολή στην Apple να σταματήσει την πώληση παλαιότερων μοντέλων iPhone στην Κίνα, καθώς έκρινε ότι ο αμερικανικός κολοσσός παραβίασε δύο πατέντες της Qualcomm, απαγορεύοντας την πρόσβαση της Apple στην κρίσιμη αγορά της Κίνας.

¹⁷ Το 2019 άρθηκαν οι δασμοί των ΗΠΑ σε χάλυβα και αλουμίνιο σε Μεξικό και Καναδά

στο πλαίσιο της ακανθώδους και ατελείωτης διμερούς διένεξης για τις κρατικές ενισχύσεις στην Airbus και στην Boeing αντίστοιχα.

Επιπλέον μέσα στο 2020 προκειμένου να διαφυλάξει τα συμφέροντα αμερικάνικων πολυεθνικών επιχειρήσεων της ψηφιακής οικονομίας παρακώλυσε τις συζητήσεις υπό την αιγίδα του ΟΟΣΑ για την αντιμετώπιση αυτών με κοινή φορολογική πολιτική. Η Ουάσιγκτον υποστήριξε πως αποτελεί επίθεση εναντίον των αμερικανικών εταιρειών και απείλησε να επιβάλει πρόσθετους τιμωρητικούς δασμούς «ως και κατά 100%» στις ευρωπαϊκές χώρες που ήδη είχαν επιβάλλει φόρους στις συγκεκριμένες εταιρείες. Η συμφωνία για την φορολογία των πολυεθνικών επιχειρήσεων αναμένεται να αφορά τη δραστηριότητα σε κάθε χώρα, ώστε να αποτραπεί το σενάριο οι μεγάλοι όμιλοι¹⁸ να συνεχίσουν να είναι σε θέση να πληρώνουν φόρους εκεί όπου η φορολογία στα κέρδη τους είναι ελαφρύτερη. Η συζήτηση για την συμφωνία αυτή ήταν στα πλαίσια της διεθνικής ολοκλήρωσης της φορολογικής πολιτικής.

Μεγάλο πλήγμα για το υπάρχων σύστημα ρύθμισης της παγκόσμιας οικονομίας αποτέλεσαν οι κατηγορίες των ΗΠΑ ότι ο ΠΟΕ εδώ και πολύ καιρό επέτρεπε άδικα στην Κίνα να επιδοτεί τις φτηνές εξαγωγές της. Εστίασε στο σώμα των προσφυγών¹⁹ του εφετείου του ΠΟΕ, όπου πολλές χώρες προσφεύγουν για διαφορές σε θέματα εμπορίου. Το Εφετείο²⁰ του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου είναι ένα 24χρονο ίδρυμα, που έχει ως στόχο να διατηρήσει το παγκόσμιο εμπόριο σε καλό δρόμο και που σηματοδότησε ένα σημείο καμπής στην ρύθμιση των εμπορικών σχέσεων των χωρών.

3.4 ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Η τετραετία Τράμπ και η εσωστρέφεια που επέδειξε η κυβέρνηση του κατά την περίοδο 2017-2020 δημιούργησε ένα κενό ισχύος στη δομή του συστήματος.

¹⁸ Ειδικά η τετράδα που είναι γνωστή με το ακρώνυμο GAFΑ από τα αρχικά των διακριτικών τίτλων των εταιρειών Google, Amazon, Facebook και Apple .

¹⁹ Κατά την εκλογή των μελών του εφετείου μπλόκαρε τις διαδικασίες

²⁰ Το δευτεροβάθμιο όργανο του ΠΟΕ μπορεί να υποστηρίξει, να τροποποιήσει ή να αντιστρέψει τα ευρήματα των ομάδων εμπειρογνομόνων που έχουν τακτικά καθήκοντα να εξετάζουν διαφορές - και οι εκθέσεις του είναι συχνά η τελευταία λέξη για σοβαρές γεωοικονομικές συγκρούσεις. Οι αξιοσημείωτες αποφάσεις του παρελθόντος περιελάμβαναν μια μάχη για ένα «καθεστώς μπανάνας» της Ευρωπαϊκής Ένωσης και μια απαγόρευση των γαρίδων από τις ασιατικές χώρες των ΗΠΑ με τράτες με τρόπο που απειλούσε τις θαλάσσιες χελώνες.

Υπό την ηγεσία Τράμπ η Ατλαντική Συμμαχία θα μπορούσε να περιγραφεί ότι πελαγοδρομεί και έχει αποδυναμώσει το στρατιωτικό κύρος των παραδοσιακών συμμάχων ΕΕ και ΗΠΑ. Η απροθυμία του Trump να κρούσει τα τύμπανα του πολέμου στο Ιράν στηρίζεται στο σκεπτικό της απομόνωσης και του εθνικισμού που τον χαρακτηρίζει. Η αντίληψη του για τις στρατιωτικές υποχρεώσεις τους στο εξωτερικό συνοψίζεται στη φράση: «Θέλουμε εταίρους, όχι αντιπάλους...Ο στόχος της Αμερικής δεν είναι να συνεχίσει με αυτούς τους ακατάπαυστους πολέμους, πολέμους που δεν τελειώνουν ποτέ». Η απροθυμία του Trump να αναλάβει στρατιωτικές ενέργειες εναντίον του Ιράν²¹, διαπνέεται της ίδιας αντίληψης με την απόφαση του να αποσύρει τα στρατεύματα των ΗΠΑ από την Συρία και το Αφγανιστάν.

Σημαντική ήταν η μονομερής απόσυρση των ΗΠΑ από τη συνθήκη ενδιάμεσων βαλλιστικών πυραύλων (Intermediate Range Nuclear Forces Treaty- INF) το 2019, κατηγορώντας την Ρωσία ότι μυστικά παραβιάζει τους όρους της, η οποία στην πραγματικότητα απόφαση σχετίζεται με την ανησυχία της για την ανάπτυξη μέσω βαλλιστικών πυραύλων της Κίνας. (BBC news 2019) Η κατάργηση της παραπάνω συμφωνίας για διατήρηση των εξοπλισμών σε χαμηλό επίπεδο δημιουργεί ένα κλίμα διεθνής ανασφάλειας που πυροδοτεί νέες δαπάνες στην ανάπτυξη της τεχνολογίας όπλων, ενώ ταυτόχρονα παρουσιάζεται ένας νέος σημαντικός κίνδυνος για όπλα μαζικής καταστροφής μικρής κλίμακας. Στην πραγματικότητα, ο ανταγωνισμός στρατιωτικός ισχύος μεταξύ των μεγάλων οικονομικών δυνάμεων ΗΠΑ και Κίνα έχει ξεκινήσει, ενώ επεκτείνεται και σε νέους τομείς όπως ο κυβερνοπόλεμος.

3.5 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Μετά την οικονομική κρίση το 2008, το παγκόσμιο εμπόριο επιβραδύνθηκε σημαντικά και η συνολική διεθνής οικονομική κατάσταση δεν έχει ακόμη ανακάμψει. Μία ύφεση λόγω της αμοιβαίας επιβολής δασμών, μεταξύ χωρών δεν παρουσιάζεται άμεσα αλλά μεσοπρόθεσμα ή μακροπρόθεσμα. Η κυβέρνηση του Ντόναλντ Τράμπ μην αναλύοντας την συνολική εικόνα παραβλέπει την επίπτωση του εμπορικού πολέμου στην προοπτική των διεθνών μακροοικονομικών. Από την

²¹ Παρά την πρόσφατη επίθεση στις εγκαταστάσεις πετρελαίου της Σαουδικής Αραβίας, την οποία η κυβέρνηση των ΗΠΑ έχει ιχνηλατήσει έως το Ιράν.

προοπτική των διεθνών μακροοικονομικών θα υπάρξει επίπτωση στην ανάπτυξη, καθώς τα κόστη θα ενισχύονται, η ζήτηση από τους καταναλωτές θα επιβραδύνεται, ενώ οι εταιρείες θα μειώνουν τις δαπάνες τους. Συμπέρασμα φυσικά είναι ότι θα υπάρχει συρρίκνωση των συνολικών κερδών από την οικονομία και κατά συνέπεια του παγκόσμιου ΑΕΠ.

Αναμφισβήτητα το χρονικό της τετραετίας Τράμπ ήταν τρομακτικό. Οι ΗΠΑ αποσύρθηκαν από την Trans-Pacific (TPP), αμφισβήτησαν τη σημασία της συμμαχίας του NATO, ενώ κινήθηκαν μονομερώς στην εξωτερική πολιτική με αυταρχικά καθεστώτα όπως η Βόρεια Κορέα, η Τουρκία και η Ρωσία. Ακόμη οι ΗΠΑ με αφορμή τη διασπορά του Covid-19 κατηγόρησαν ως υπαίτια την Κίνα και αποσύρθηκαν από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας, αμφισβητώντας την αποτελεσματικότητα του οργανισμού. Μέσα σε αυτές τις συνθήκες ο Τράμπ έχασε το επικοινωνιακό παιχνίδι ως κάκιστος διαχειριστής της κρίσης της πανδημίας και δεν μπόρεσε να προωθήσει την ιδέα του δικαίου των εθνικών συμφερόντων. Ο εθνικισμός του «Πρώτα η Αμερική», η μονομέρεια, ο αντιμεταναστευτικός πυρετός, η άγρια επίθεση στην Κίνα, όλα αυτά αποτελούν χαρακτηριστικά του Trump και έχουν γίνει το νέο φυσιολογικό. (Kurchan 2020)

Εν κατακλείδι η γενική αναταραχή που προκαλεί η Τέταρτη Βιομηχανική Επανάσταση και οι αυξημένοι κίνδυνοι που δημιουργεί επιβάλλει συνολικά οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής να συνεργαστούν. Η αμερικανική υπερδύναμη, παρά τα κενά και τις όποιες ελλείψεις, παραμένει υπερδύναμη σε πολλούς τομείς (στρατιωτικά, οικονομικά, τεχνολογικά). Διατηρεί προβάδισμα στους κλάδους της τεχνολογίας και των επιστημών, αλλά και εντυπωσιακό επιχειρηματικό εκτόπισμα, όπως άλλωστε και ένα παγκόσμιο δίκτυο(στρατιωτικό, διπλωματικό, εμπορικό, ενεργειακό κ.ά.) παρουσίας και επιρροής. Έχει, επίσης, το προνόμιο να μπορεί να τυπώνει το δικό της νόμισμα, το οποίο κατέχει παράλληλα και θέση παγκόσμιου αποθετικού νομίσματος. Συνεπώς η απουσία της βούλησης της μεγαλύτερης οικονομίας του κόσμου από τις διαδικασίες πολιτικής ολοκλήρωσης και συνεργασίας, λόγω της αντίληψης προστατευτισμού του αμερικανού προέδρου, αμφισβητεί ακόμη και την ίδια τη νομιμότητα του σημερινού παγκόσμιου εμπορικού συστήματος.

ΕΠΙΜΕΤΡΟ

ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Αμέσως μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, οι Ηνωμένες Πολιτείες σφυρηλάτησαν μια σειρά τολμηρών πολιτικών, οικονομικών και στρατιωτικών ρυθμίσεων που έκαναν συμμάχους πρώην εχθρούς και έθεσαν το δρόμο για τη ειρήνη και την ευημερία των κρατών. Οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής των ΗΠΑ τότε εξέτασαν μια ευρεία άποψη των αμερικανικών συμφερόντων και κατάλαβαν ότι οι προσπάθειές τους θα ήταν άχρηστες αν οι εταίροι της Αμερικής δεν τους θεωρούσαν ότι ήταν προς το συμφέρον όλων. Οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής των ΗΠΑ στην σημερινή εποχή της παγκόσμιας πολιτικής πρέπει να κάνουν το ίδιο. Θα αποτελούσε ιστορικό λάθος η συνέχιση μιας λαϊκίστικης κοντόφθαλμης πολιτικής, όπως αυτή του κ.Τράμπ.

Στη βάση των φιλελεύθερων αξιών του ιδεαλισμού η ηθική και το διεθνές σύστημα βαδίζουν πλάι πλάι. Η αναπόφευκτη σύγκριση τους με την πολιτική του Τράμπ και του σκεπτικού του μηδενικού αθροίσματος καταδεικνύει τις τεράστιες διαφορές, ιδιαίτερα όσον αφορά την έλλειψη ιδεολογικού οράματος. Σε ένα παγκόσμιο διεθνές σύστημα που δομήθηκε (ή που τουλάχιστον επιδιώχτηκε) σύμφωνα με τις αρχές των φιλελεύθερων ιδεαλιστών, μια τέτοιου είδους οπισθοδρόμηση οδηγεί σε μία αδίστακτη αλήθεια ότι η διεθνική ολοκλήρωση είναι αδύνατη. Στον αντίποδα όμως καμία χώρα δεν επιθυμεί να επιστρέψει σε μια προ Bretton Woods εποχή. Σίγουρα οι πολιτικές προστατευτισμού είναι το σύμπτωμα των υπαρχόντων αδυναμιών του τωρινού οικονομικού θεσμικού πλαισίου, όχι όμως και η ενδεδειγμένη λύση.

Η πορεία του διεθνούς εμπορίου τα τελευταία δέκα χρόνια ανακόπηκε από διάφορους παράγοντες, όπως η οικονομική χρηματοπιστωτική κρίση των ΗΠΑ, την πανδημία του Covid-19 και των αναπόφευκτων ανταγωνισμών ισχύος των μεγάλων δυνάμεων. Ο λαϊκισμός θα είναι πάντα προσφιλής στους πολιτικούς που εκμεταλλεύονται την ελκυστικότητά του, αλλά οι κοινωνικές ανισότητες καλλιεργούν τις συνθήκες ωρίμανσής τους. Η επικείμενη αλλαγή στον Λευκό Οίκο τον Ιανουάριο του 2021 σίγουρα προσφέρει μια ανακούφιση στους διαμορφωτές της εξωτερικής πολιτικής και των διεθνών εμπορικών σχέσεων, αλλά δεν μπορεί

να ανακόψει τον ρου των εξελίξεων. Η υπογραφή της συμφωνίας RCEP αλλάζει τη μορφή του διεθνούς συστήματος εμφανίζοντας έναν άλλο ηγεμονικό περιφερειακό πόλο, τον ασιατικό. Ένας κύκλος φαίνεται να τελειώνει, η εποχή της αμερικάνικης ηγεμονικής υπεροχής και ένας άλλος παρουσιάζεται. Μία εποχή με πολλές νέες οικονομικές δυνάμεις στις οποίες πρωταγωνιστικό ρόλο θα έχει η Κίνα.

Οι αναδυόμενες ασιατικές χώρες και κυρίως η Κίνα διεκδικούν τον ρόλο τους στο βιβλίο της ιστορίας σαν ένα δικαίωμα που κάποιος τους το 'χει στερήσει από καιρό. Η υπεροχή των δυτικών οικονομιών σε σχέση με την ανατολή αμβλύνεται και οι αναδυόμενες δυνάμεις ενσωματώνονται στο παγκόσμιο οικονομικό σύστημα. Η επιλογή του εθνικισμού από μεγάλες δυνάμεις όπως οι ΗΠΑ δεν είναι δυνατό να ανακόψουν την πορεία της παγκοσμιοποίησης επειδή αναντίρρητα τα οφέλη για το βιοτικό επίπεδο των ανθρώπων είναι τεράστια. Οποιαδήποτε επιβράδυνση χώρας θα είναι εις βάρος του κοινωνικού της συνόλου. Γεγονός που φάνηκε και στην συμφωνία του Παρισιού για το κλίμα αλλά και στην συμφωνία RCEP μετά την απόσυρση των ΗΠΑ από την TPP. Ωστόσο το κενό ισχύος και επιρροής αναμφισβήτητα είναι μεγάλο και άλλες δυνάμεις στο διεθνές σύστημα θα επιδιώξουν να το εκμεταλλευτούν. Η Γαλλία, η Ρωσία, η Τουρκία, η Κίνα είναι δυνητικά πρόθυμες, σε διαφορετικό τομέα και περιφερειακό τμήμα έκαστες, να αναβαθμίσουν το ρόλο τους. Η κυρίαρχη δύναμη όμως δύναμη που ανταγωνίζεται και πιθανώς σύντομα με τη δυναμική της να υπερέχει είναι βεβαίως η Κίνα. Οι ΗΠΑ το γνωρίζουν και ως πρώην παγκόσμια ηγεμονική δύναμη διεξάγουν έναν έντονο ανταγωνισμό ασφαλείας με την ανερχόμενη Κίνα.

Λαμβάνοντας υπόψη τις επιπτώσεις από τις πρόσφατες οικονομικής και υγειονομικής φύσεως κρίσεις, διαπιστώνεται ότι οι ανεπτυγμένες χώρες έχουν υποστεί βαθιές ρωγμές στο οικοδόμημα του πολιτικού τους συστήματος και είναι χαρακτηριστικά εμφανές από τις παρουσιαζόμενες ακραίες πολιτικές απόψεις που βρέθηκαν σταδιακά να διαθέτουν πολιτική επιρροή σε χώρες, που παραδοσιακά είναι υπέρ του φιλελευθερισμού, όπως η Γαλλία. Οι εσωτερικές αντιφάσεις στις ανεπτυγμένες οικονομίες εντείνονται και από τα κοινωνικά προβλήματα της άνισης κατανομής του κοινωνικού πλούτου, της έλλειψης ευκαιριών εργατικής απασχόλησης και τις μεταναστευτικές κρίσεις, εντείνοντας περισσότερο το δυσμενές πολιτικό κλίμα και ωθώντας σε κοινωνικές αναταραχές. Στην πραγματικότητα κατά την γνώμη της γράφοντος οι παραπάνω δυσμενείς

κοινωνικές συνέπειες συνιστούν και την αχίλλειο πτέρνα του επιχειρήματος της παγκοσμιοποίησης, καθώς επιδρούν στο θεμέλιο λίθο του πολιτικού συστήματος τον άνθρωπο. Όλες αυτές οι δυσλειτουργίες μπορούν να προκαλέσουν ένα νέο κύμα απο-παγκοσμιοποίησης, με απρόβλεπτες συνέπειες για το διεθνές περιβάλλον.

Με τις εμπορικές εντάσεις να αυξάνονται, κανείς δεν πρέπει να εκπλήσσεται από αυτήν την προοπτική. Το εμπόριο δεν μπορεί να διαδραματίσει τον πλήρη ρόλο του στην προώθηση της ανάπτυξης όταν βλέπουμε τόσο υψηλά επίπεδα αβεβαιότητας. Βασική προϋπόθεση για την οικονομική ανάπτυξη είναι η ύπαρξη κλίματος ασφάλειας. Είναι όλο και πιο σημαντικό να επιλυθούν οι εντάσεις και να χαραχτεί μια συνεργατική καθολική θετική πορεία για το παγκόσμιο εμπόριο που να ανταποκρίνεται στις πραγματικές προκλήσεις της σημερινής πολυδιάστατης οικονομίας. Η τεχνολογική επανάσταση της τεχνητής νοημοσύνης και η απαίτηση της δημιουργίας θέσεων εργασίας και της ενίσχυσης της ανάπτυξης αποτελούν σημαίνοντα ζητήματα για την επίτευξη των προσδοκιών του οράματος της παγκοσμιοποίησης. Δύο απρόσμενα στοιχεία είναι αφενός η πανδημία και αφετέρου το ζήτημα της θρησκευτικής βίας που γιγαντώθηκε τα τελευταία χρόνια.

Στη νέα εποχή της παγκόσμιας πολιτικής, ο καλύτερος τρόπος για την επίτευξη αυτών των στόχων είναι η προώθηση μιας διεθνούς τάξης που βασίζεται στη δημοκρατία, τα ανθρώπινα δικαιώματα και την ελεύθερη επιχειρηματικότητα. Ταυτόχρονα η δημιουργία εξειδικευμένων θεσμικών οργάνων σε όλες τις πτυχές της πολυεπίπεδης δομής της παγκοσμιοποίησης για καλύτερο συνδυαστικό έλεγχο και ρύθμιση των διαδικασιών λειτουργίας των απελευθερωμένων οικονομιών, αποτελεί αναγκαία συνθήκη για την εξάλειψη των δυσμενών συνεπειών και δυσλειτουργιών του διεθνούς οικονομικού συστήματος.

Το κοινό συμφέρον των κρατών είναι η αμοιβαία πρόσβαση των αγορών στην έρευνα και την τεχνολογία, το μεγάλο κόστος αυτών επιβάλλουν την παγκοσμιοποίηση ως απαραίτητη όσο και επιθυμητή. Η παγκόσμια αλληλοσυνδεσιμότητα αγαθών, υπηρεσιών, κεφαλαίου, ανθρώπων, δεδομένων και ιδεών έχει αδιαμφισβήτητα πλεονεκτήματα. Η επιλογή της αποκοπής από το διεθνές σύστημα σημαίνει και ταυτόχρονα σημαντική επιβράδυνση. Η διαχείριση της παγκοσμιοποίησης και αποτροπή της καταστροφικής απόπαγκοσμιοποίησης,

απαιτεί θεσμούς που λειτουργούν προς το γενικό όφελος, όχι για το πλεονέκτημα ενός ισχυρού. Η συλλογική δράση είναι σημαντική για τη στήριξη και τον εκσυγχρονισμό του διεθνούς εμπορικού συστήματος, ενώ η προώθηση κατάλληλων διαβαθμισμένων διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων μπορεί να ενισχύσει την παραγωγικότητα, τη μακροπρόθεσμη, χωρίς αποκλεισμούς, ανάπτυξη και χωρίς να πλήττονται οι αδύναμες κοινωνικές ομάδες σε όφελος των πολυεθνικών επιχειρήσεων. Υπερασπιστής του κοινωνικών δικαιωμάτων αδιαμφισβήτητα είναι οι κυβερνήσεις των κρατών και σε διεθνικό επίπεδο οι διεθνείς οργανισμοί. Σημαντική προϋπόθεση επιτυχίας είναι ο αμοιβαίος κοινός σκοπός για προώθηση των αξιών, της αμοιβαίας εμπιστοσύνης, των σταθερών συμμαχιών και χωρίς εκπλήξεις στις διεθνείς σχέσεις.

Ο ΠΟΕ είναι ένα διεθνώς αποδεκτό πλαίσιο συζήτησης, ενίσχυσης και διαφύλαξης του παγκόσμιου εμπορικού συστήματος. Η διατήρηση του ως θεσμός είναι ζωτικής σημασίας. Η κατάχρηση των εμπορικών κανόνων, σύμφωνα με τις αρχές του κλασικού ρεαλισμού και της υπερίσχυσης του εθνικού συμφέροντος, καταλύει τις προσδοκίες δημιουργίας ενός κοινού και φιλελεύθερου κόσμου που έχει ως όραμα την συνολική ευημερία και ανάπτυξη.

Ο δρόμος για την παγκόσμια κοινωνική ευημερία και ειρήνη είναι ανεπιφύλακτα μακρύς και δύσβατος, χρήζει διεθνής πολιτικής βούλησης και επιμονής. Γενικότερα θα 'λεγε κανείς ότι, το «τέλος της ιστορίας» που στα τέλη του 20^{ου} αιώνα διαμορφωτές της πολιτικής σκέψης προέβλεπαν, αποδεικνύεται ένα έωλο ψέμα. Η εξέλιξη είναι ανέναη και επιτακτική στη φύση του ανθρώπου, πόσο μάλλον σε ένα πολυσύνθετο οικοδόμημα όπως το διεθνές παγκόσμιο σύστημα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Affairs, Ministry of Foreign. «i Jinping Attends Opening Ceremony of BFA Annual Conference 2018 and Delivers Keynote Speech Stressing to Conform to the Trend of the Times and Dedicate to Openness and Win-win Outcomes and Announcing China's New Major Measures to Pursue Further Opening.» 10 Απρίλιος 2018. https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/zxxx_662805/t1550206.shtml (πρόσβαση Σεπτέμβριος 26, 2020).

AGRICULTURE, U.S. DEPARTMENT OF. «USDA Assists Farmers Impacted by Unjustified Retaliation.» 24 Ιούλιος 2018. <https://www.usda.gov/media/press-releases/2018/07/24/usda-assists-farmers-impacted-unjustified-retaliation> (πρόσβαση Σεπτέμβριος 26, 2020).

BBC NEWS A quick guide to the US-China trade war. 16 Ιανουάριος 2020. <https://www.bbc.com/news/business-45899310> (πρόσβαση Αύγουστος 26, 2020).

BBC. President Trump: Seven ways the world has changed. 25 Απρίλιος 2017. <https://www.bbc.com/news/election-us-2016-37918242> (πρόσβαση Αύγουστος 24, 2020).

Bloomberg: Το εμπορικό διαζύγιο ΗΠΑ-Κίνας μακροπρόθεσμα θα βλάψει περισσότερο την κινεζικό «δράκο» . 04 Σεπτέμβριος 2020. <https://www.naftemporiki.gr/finance/story/1633402/bloomberg-to-emporiko-diazugio-ipa-kinas-makroprothesma-tha-blapsei-perissotero-tin-kineziko-drako> (πρόσβαση Σεπτέμβριος 19, 2020).

Bolton, Kerry R. One Belt, One Road”, China, Globalization and the International Oligarchy. 19 Οκτώμβριος 2017. <https://www.foreignpolicyjournal.com/2017/10/19/one-belt-one-road-china-globalization-and-the-international-oligarchy/> (πρόσβαση Σεπτέμβριος 2020, 24).

Bull, Hedley. Η άναρχη κοινωνία. Αθήνα : Ποιότητα, 2007.

Bureau., U.S. Census. «U.S. International Trade in Goods and Services, July 2020.» Ιούλιος 2020. <https://www.bea.gov/data/intl-trade-investment/international-trade-goods-and-services> (πρόσβαση Σεπτέμβριος 26, 2020).

Casarini, Nicola. Remaking Global Order. OXFORD: OXFORD UNIVERSITY PRESS, 2009.

CHINA, MINISTRY OF COMMERCE PEOPLE'S REPUBLIC OF. «MOFCOM Announcement No.38 of 2018 on the Preliminary Ruling on the Anti-dumping Investigation against Imports of Grain Sorghum Originating in the United States.» 18 Απρίλιος 2018.
<http://english.mofcom.gov.cn/article/policyrelease/buwei/201804/20180402736187.shtml> (πρόσβαση Σεπτέμβριος 26, 2020).

COOPERATION(APEC), ASIA PASIFIC ECONOMIC. APEC REGIONAL TRENDS ANALYSIS The Digital Productivity Paradox. Singapore: APEC, 2018.

Fairless, Eun-Young Jeong and Tom. Global Trade Returns Faster Than Expected Wall street Journal. 20 Σεπτέμβριος 2020.
<https://www.wsj.com/articles/globaltradereturns-faster-than-expected-11600594200?redirect=amp#click=https://t.co/RgRHh0V6Og> (πρόσβαση Σεπτέμβριος 24, 2020).

Fishman, Ted C. KINA AE. Αθήνα : Κλειδάριθμος, 2006.

Fitch: Μαύρες προβλέψεις για το ΑΕΠ της Ευρωζώνης και του Η.Β – Ανάπτυξη στην Κίνα -Υφεση 4,6% στις ΗΠΑ, 4,4% παγκόσμια. 07 Σεπτέμβριος 2020.
<https://www.bankwars.gr/fitch-mayres-provlepseis-gia-to-aep-tis-eyrozonis-kai-toy-i-v-anaptyxi-stin-kina-yfesi-4-6-stis-ipa-4-4-pagkosmia/> (πρόσβαση Σεπτέμβριος 19, 2020).

Forum, World Economic. «Chart of the Day: This is how the \$88 trillion global economy is spread around the world.» 28 Νοέμβριος 2020.
<https://www.weforum.org/agenda/2020/10/global-economy-gdp-growth-covid-19/> (πρόσβαση Νοέμβριος 28, 2020).

—. Strategic Inteligence. 2020. <https://intelligence.weforum.org/> (πρόσβαση Νοέμβριος 21, 2020).

G.Walton, H.Rockoff. History of the American Economy Eleventh Edition. Mason: South-Western, Cengage Learning, 2010.

Gilpin, Robert. Η πρόκληση του παγκόσμιου καπιταλισμού (Μετάφραση Κατσιλιέρης Γιώργος). Αθήνα : Ποιότητα, 2002.

HAL BRANDS . American Grand Strategy and the Liberal Order. USA: RAND National Defense Research Institute, 2016.

«Hellas journal.» Κοινή δήλωση έκαναν ΗΠΑ και ΕΕ για τη συμφωνία που αφορά στους δασμούς. 21 08 2020. <https://hellasjournal.com/2020/08/kini-dilosi-ekanan-ipa-ke-ee-gia-ti-simfonia-pou-afora-stous-dasmous/> (πρόσβαση 08 21, 2020).

House, White. «Statement from President Donald J. Trump on Additional Proposed Section 301 Remedie.» 05 Απρίλιος 2018. <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/statement-president-donald-j-trump-additional-proposed-section-301-remedies/> (πρόσβαση Σεπτέμβριος 26, 2020).

IMF. Μάρτιος 2020.

<https://www.imf.org/external/datamapper/NGDPD@WEO/OEMDC/ADVEC/WEOWORLD> (πρόσβαση Νοέμβριος 21, 2020).

«IMF.» Real GDP growth . 28 Νοέμβριος 2020. https://www.imf.org/external/datamapper/NGDP_RPCH@WEO/ADVEC (πρόσβαση Νοέμβριος 28, 2020).

JONES, CHUCK. FORBES Trump's Economic Scorecard: 3 Years In Office. 10 Φεβρουάριος 2020. <https://www.forbes.com/sites/chuckjones/2020/02/10/trumps-economic-scorecard-3-years-in-office/#6509cb17847f> (πρόσβαση Αύγουστος 25, 2020).

Joseph Barloon, General Counsel, Office of the U.S. Trade Representative. «Additional Implementing Modification to Section 301 Action: China's Acts, Policies, and Practices Related to Technology Transfer, Intellectual Property, and Innovation.» Daily Journal of the US Government. 6 Οκτώβριος 2019. <https://www.federalregister.gov/documents/2019/06/10/2019-12104/additional-implementing-modification-to-section-301-action-chinas-acts-policies-and-practices> (πρόσβαση Σεπτέμβριος 26, 2020).

Kolb, Chad P. Bown and Melina. Trump's Trade War Timeline: An Up-to-Date Guide. 6 Αύγουστος 2020. <https://www.piie.com/blogs/trade-investment-policy-watch/trump-trade-war-china-date-guide> (πρόσβαση Αύγουστος 26, 2020).

Kurchan, Charles A. «Το «Πρώτα η Αμερική» σημαίνει υποχώρηση από συγκρούσεις στο εξωτερικό.» FOREIGN AFFAIRS. 27 Σεπτέμβριος 2020. <http://foreignaffairs.gr/articles/72474/charles-a-kurchan/to-%C2%ABprota-i-ameriki%C2%BB-simainei-yprochorisi-apo-syγκroyseis-sto-ekso> (πρόσβαση Οκτώβριος 26, 2020).

Lane, Jan Eric. Globalization and Politics. Hampshire: Ashgate, 2006.

Li, Cheng. Hopes and Doubts in Beijing. 13 November 2020. https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/2020-11-13/hopes-and-doubts-beijing?utm_medium=social (πρόσβαση November 13, 2020).

Liberal. Κίνα: Πρωτοβουλία για την ασφάλεια δεδομένων και κατηγορίες στις ΗΠΑ για «μπούλινγκ». 08 Σεπτέμβριος 2020. <https://www.liberal.gr/world/kina-protoboulia-gia-tin-asfaleia-dedomenon-kai-katigories-stis-ipa-gia-mpoulingk-%C2%A0/322001> (πρόσβαση Σεπτέμβριος 19, 2020).

Lighthizer, Robert E. The Case for the Trump Administration's Approach to Trade. Ιουλ 2020. <https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/2020-06-09/how-make-trade-work-workers> (πρόσβαση Ιουλ 20, 20).

Lu, Marcus. «From taxes to transport: visualizing America's \$27 trillion debt.» World Economic Forum. 11 Νοέμβριος 2020. <https://www.weforum.org/agenda/2020/11/charting-america-united-states-debt/> (πρόσβαση Νοέμβριος 2020, 18).

M. Angeles Villarreal, Ian F. Fergusson. The United States-Mexico-Canada Agreement. Congressional Research Service , 2020.

—. «The United States-Mexico-Canada Agreement.» 27 Ιούλιος 2020. <https://fas.org/sgp/crs/row/R44981.pdf> (πρόσβαση Νοέμβριος 05, 2020).

M.Endres, Andony. The architects of international finance. The Bretton Wood era. New York: Taylor&Francis Group, 2005.

Mary Amiti, Stephen J. Redding, and David E. Weinstein. «Liberty Street Economics.» New China Tariffs Increase Costs to U.S. Households. 23 Μαΐου 2019. <https://libertystreeteconomics.newyorkfed.org/2019/05/new-china-tariffs-increase-costs-to-us-households.html> (πρόσβαση Σεπτέμβριος 2, 2020).

McGregor. Apple Banned From China As A Result Of Battle With Qualcomm. 10 Δεκέμβριος 2018. <https://www.forbes.com/sites/tiriasresearch/2018/12/10/apple-banned-from-china-as-a-result-of-battle-with-qualcomm/?sh=6aa831517ca1> (πρόσβαση Νοέμβριος 15, 2020).

McGregor, Grady. Firms redeploy factories to make coronavirus supplies. 17 Μάρτιος 2020. <https://fortune.com/2020/03/17/coronavirus-mask-hand-sanitizer-factory/> (πρόσβαση Νοέμβριος 21, 2020).

Mearsheimer, John. Η τραγωδία της πολιτικής των μεγάλων δυνάμεων. Αθήνα: Ποιότητα, 2007.

Military and security developments involving the people's republic of china. Annual Report , Office of the Secretary of Defense, 2020.

Mozur, Paul. «Google's AlphaGo Defeats Chinese Go Master in Win for A.I.» New York Times. 23 Μάιος 2017. <https://www.nytimes.com/2017/05/23/business/google-deepmind-alphago-go-champion-defeat.html> (πρόσβαση Οκτώβριος 30, 2020).

Munjal, Surrender. INSTITUTE OF ECONOMIC AFFAIRS, Global supply chains in a post-COVID world. 21 Σεπτέμβριος 2020. <https://iea.org.uk/global-supply-chains-in-a-post-covid-world/> (πρόσβαση Οκτώβριος 2, 2020).

«naftemporiki.gr.» «Πυρά» Στάινμαϊερ κατά Τραμπ και του δόγματος «Πρώτα η Αμερική». 14 Φεβρουαρίου 20. <https://www.naftemporiki.gr/story/1561063/pura-stainmaier-kata-tramp-kai-tou-dogmatos-prota-i-ameriki> (πρόσβαση Οκτώβριος 26, 20).

Nesvisky, Matt. World Economic Forum. 26 Αύγουστος 2015. <https://www.weforum.org/agenda/2015/08/how-severe-are-the-effects-of-job-losses-from-the-financial-crisis/> (πρόσβαση Νοέμβριος 21, 2020).

Obstfeld Maurice, Paul Krugman. Διεθνής Οικονομική. Αθήνα: Κριτική, 2002.

of, China - Peoples Republic. «China Targets U.S. Agriculture in Response to U.S. Trade.» 23 Μαρτιος 2018. https://apps.fas.usda.gov/newgainapi/api/Report/DownloadReportByFileName?fileName=China%20Targets%20U.S.%20Agriculture%20in%20Response%20to%20U.S.%20Trade%20Actions_Beijing_China%20-%20Peoples%20Republic%20of_3-23-2018 (πρόσβαση Σεπτέμβριος 26, 2020).

Pompeo, Remarks by Secretary. Remarks to the Silicon Valley Leadership Group: “Technology and the China Security Challenge”. 13 Ιανουάριος 2020. <https://id.usembassy.gov/remarks-by-secretary-pompeo-on-technology-and-the-china-security-challenge/> (πρόσβαση Νοέμβριος 21, 2020).

President Donald J. Trump Has Delivered Record Breaking Results For The American People In His First Three Years In Office. 31 Δεκέμβριος 2019. [whitehouse.gov/briefings-statements/president-donald-j-trump-delivered-record-breaking-results-american-people-first-three-years-office/](https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/president-donald-j-trump-delivered-record-breaking-results-american-people-first-three-years-office/) (πρόσβαση Αύγουστος 24, 2020).

President Donald Trump's Policies and Economic Plan. 13 Απριλίου 2020. <https://www.thebalance.com/donald-trump-economic-plan-3994106> (πρόσβαση Αύγουστο 24, 2020).

Press, Gil. «Forbes.» A very short history of the internet of things. 14 Ιούνιος 2014. <https://www.forbes.com/sites/gilpress/2014/06/18/a-very-short-history-of-the-internet-of-things/?sh=2cef72fc10de> (πρόσβαση Οκτώβριος 30, 2020).

Representative, The United States Trade. «USTR Announces Next Steps on Proposed 10 Percent Tariff on Imports from China.» 13 Αύγουστος 2019. <https://ustr.gov/about-us/policy-offices/press-office/press-releases/2019/august/ustr-announces-next-steps-proposed> (πρόσβαση Σεπτέμβριος 26, 2020).

Reuters. U.S. judge to hold Nov. 4 hearing on Commerce Dept TikTok ban. 06 Οκτώβριος 2020. <https://mobile.reuters.com/article/amp/idUSKBN26R2KQ?> (πρόσβαση Οκτώβριος 06, 2020).

Rosenberg, Eli. The Washington Post. 8 Οκτώβριος 2020. https://www.washingtonpost.com/business/2020/10/08/jobless-claims-inched-downward-840000-last-week-pandemic-continues-weigh-labor-market/?utm_medium=social&utm_source=twitter&utm_campaign=wp_main (πρόσβαση Οκτώβριος 8, 2020).

Segal, Adam. The Coming Tech Cold War With China. 09 Σεπτέμβριος 2020. <https://www.foreignaffairs.com/articles/north-america/2020-09-09/coming-tech-cold-war-china> (πρόσβαση Σεπτέμβριος 19, 2020).

Service, Congressional Research. «China-U.S. Trade Issues.» 30 Ιούλιος 2018. <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/RL/RL33536> (πρόσβαση Σεπτέμβριος 26, 2020).

Shepardson, David. «Reuters.» U.S. faces ongoing court battles over TikTok, WeChat bans. 28 Σεπτέμβριος 2020. <https://mobile.reuters.com/article/amp/idUSKBN26K09D?> (πρόσβαση Σεπτέμβριος 29, 2020).

Sher Verick, Iyanatul Islam. The Great Recession 2008-2009 and the jobs crisis Employment Sector Paper No61/2010. Employment Sector Paper No61/2010, Geneva: International Labour Organization, 2010.

Steingart, Gabor. The war for wealth. New York: Mc Graw Hill, 2008.

Stephen Olson, Clyde Prestowitz. The Evolving Role of China in International Institutions. Washington DC: The Economic Strategy Institute, 2011.

Stiglitz, Joseph E. Globalization and Its Discontents Revisited : Anti-Globalization in the Era of Trump. New York, United States: WW Norton & Co, 07 Ιουν 2018.

Stiglitz, Joseph. Making Globalization Work. New York: W.W. Norton&Company, 2006.

Sutton. «China's New Aircraft Carrier Killer Is World's Largest Air-Launched Missile.» Naval news. 01 Νοεμβρίου 2020. <https://www.navalnews.com/naval-news/2020/11/chinas-new-aircraft-carrier-killer-is-worlds-largest-air-launched-missile/> (πρόσβαση Νοεμβρίου 03, 2020).

Trump's Tariffs Are Killing American Steel. 18 Ιανουάριος 2019. <https://www.cfr.org/blog/trumps-tariffs-are-killing-american-steel> (πρόσβαση Σεπτέμβριος 19, 2020).

«White House Government.» Remarks by President Trump at Signing of a Presidential Memorandum Targeting China's Economic Aggression. 22 Μαρτίου 2018. <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/remarks-president-trump-signing-presidential-memorandum-targeting-chinas-economic-aggression/> (πρόσβαση Σεπτέμβριος 26, 2020).

Wight, Martin. Διεθνής Θεωρία. Αθήνα: Ποιότητα, 2011.

World economic forum. 28 Νοέμβριος 2020. <https://www.weforum.org/events/world-economic-forum-annual-meeting-2020> (πρόσβαση Νοέμβριος 28, 2020).

World trade statistical review. annual report, WTO, 2020.

Yi-Zheng Lian, NY TIMES. Trump Is Wrong About TikTok. China's Plans Are Much More Sinister. 17 Σεπτέμβριος 2020. <https://www.nytimes.com/2020/09/17/opinion/tiktok-china-strategy.html> (πρόσβαση Οκτώβριος 08, 2020).

Yu, Miaojie. China- Us Trade War and trade Talk. Beijing: Springer Nature Singapore Pte Ltd, 2020.

Zurcher, Anthony. Ten ways Trump has changed America. 12 Ιανουάριος 2018. <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-42653793> (πρόσβαση Αυγουστος 24, 2020).

Αλέξανδρος, Καψύλης. ΗΠΑ : Επιχείρηση αποκοπής της Κίνας από τη διεθνή εφοδιαστική αλυσίδα . 08 Σεπτέμβριος 2020.

<https://www.tovima.gr/2020/09/08/finance/ipa-epixeirisi-apokopis-tis-kinas-apo-tin-pagkosmia-efodiastiki-alytida/> (πρόσβαση Σεπτέμβριος 19, 2020).

«BBC news.» INF nuclear treaty: US pulls out of Cold War-era pact with Russia. 02 Αύγουστος 2019. <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-49198565> (πρόσβαση Νοέμβριος 01, 2020).

Η Κίνα διπλασιάζει τις πυρηνικές κεφαλές της – Απειλεί την κυριαρχία των ΗΠΑ στον πλανήτη. 02 Σεπτέμβριος 2020. <https://www.in.gr/2020/09/02/world/kina-diplasiazei-tis-pyrinikes-kefales-tis-apeilei-tin-kyriarxia-ton-ipa/> (πρόσβαση Σεπτέμβριος 19, 2020).

Ιακώβου, Χρήστος. Στο νέο ψυχρό πόλεμο συμμετέχουν Κίνα και Ρωσία: Η “φευγάτη” Αμερική, η Τουρκία και η Μέση Ανατολή. 07 Σεπτέμβριος 2020. <https://hellasjournal.com/2020/09/sto-neo-psichro-polemo-simmetechoun-kina-ke-rosia-i-fevgati-ameriki-i-tourkia-ke-i-mesi-anatoli/> (πρόσβαση Νοέμβριος 28, 2020).

Κοτσοβού, Αγγελική. Ναυτεμπορική. 15 Ιανουάριος 2020. <https://m.naftemporiki.gr/story/1550595/ipa--kina-apo-ton-emporiko-polemo-mexri-tin-anakoxi> (πρόσβαση Σεπτέμβριος 19, 2020).

Κουσκουβέλης, Ηλίας. Εισαγωγή στις διεθνείς σχέσεις. Αθήνα: Ποιότητα, 2004.

Λίτσας, Σπυρίδων. US Foreign Policy in the Eastern Mediterranean. Switzerland: Springer, 2020.

Ρουμελιώτης, Παναγιώτης. Προς έναν πολυπολικό κόσμο. Αθήνα: LIBANH, 2009.

Σ. Πετρόπουλος, Αστέριος Χουλιάρας. Η Κίνα και οι άλλοι. Αθήνα: Παπαζήση, 2013.

Σαλαβράκος, Διονύσιος. Χρήμα πολιτική και πόλεμος. Θεσσαλονίκη: Κάδμος, 2008.

Τζ. Τράμπ, Ντόναλντ. Αμερική σπουδαία ξανά. Αθήνα: Μίνωας, 2017.

Χατζηδημητρίου, Ιωάννης. Διεθνείς Επιχειρηματικές Δραστηριότητες. Θεσσαλονίκη : ΑΝΙΚΟΥΛΑ, 2003.